

Lördagen den 9 Maj.

Kl. 10 f. m.

§ 1.

Upplästes till justering protokollet för den 2 i denna månad, hvar-
efter ordet begärdes af

Herr Ola Andersson, som anförde: Det vill nästan synas, som vore det nödvändigt att Kammarerna utsåge några personer för att justera protokollen, ty det är nu, till följd af det högljudda samtalet man och man emellan, som gemenligen föres under det protokollen af sekreteraren uppläsas, alldeles omöjligt att höra hvad som uppläses. Jag säger detta, icke för att dermed på något sätt göra någon anmärkning mot vår högt ärade sekreterare, utan för att fästa uppmärksamheten på det rådande oskicket att under protokolljusteringen ej tillbörlig tystnad af Kammarerna iakttages. Det var dock icke af denna anledning jag begärde ordet, utan för att med stöd af § 15 mom. 2 af Kammarernas arbetsordning anhålla att ett inom Kammarerna afgifvet yttrande nu må uppläsas och justeras. Vid behandlingen af frågan om häradshöfdingelönernas reglering sistlidne lördag den 2 dennes afgafs nemligen af Herr Statsrådet och Chefen för Civil-departementet ett yttrande, som, för att erhålla det vitsord en offentlig uppläsning och justering inför Kammarerna åt detsamma förlänar, torde böra uppläsas och justeras, hvarom jag så mycket hellre anhåller, som Herr Statsrådet i Kammarerna tillkännagifvit sig icke komma att justera den skriftliga uppfattningen af sina anföranden.

Sedan i anledning af denna framställning Herr Statsrådet Bergströms ifrågavarande anförande blifvit särskildt uppläst, godkände Kammarerna det till justering nu anmälda protokollet.

§ 2.

Sedan Riksdagens båda Kamrar förehållt och godkänt de uti Stats-Utskottets memorial N:o 79 och 87. Bevillnings-Utskottets memorial N:o 8,

Banko-Utskottets memorial N:o 12, Sammansatta Stats-, Bevillnings- och Lag-Utskottets memorial N:o 3 och Särskilda Utskottets memorial N:o 8 föreslagna voteringspropositioner rörande åtskilliga frågor, deri Kamrarne fattat stridiga beslut, samt vidare denna dag blifvit beständ för omröstning öfver de olika besluten, så anställdes nu dessa omröstningar, enligt nedan intagna voteringspropositioner, i följande ordning, nemligen:

1:sta omröstningen:

(enligt Stats-Utskottets memorial N:o 79, punkt. 1:o.)

Den, som bifaller Kongl. Maj:ts nådiga framställning derom, att ett *förslagsanslag* af 12,000 kronor å ordinarie stat ställes till Kongl. Maj:ts disposition för att användas till befrämjande af folkundervisningen bland de i rikets nordligaste trakter bosatte finnar,

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Riksdagen för nämnda ändamål under anslagen till folkundervisningen anvisat ett särskildt *reservationsanslag* af 12,000 kronor.

Sedan voteringssedlarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringsmedelne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräknung, och utföll omröstningen med 91 ja och 89 nej.

Den omröstning öfver ofvan intagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 81 ja och 35 nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens röster,

eller 91 ja och 89 nej,

sammanräkningen visar 172 ja och 124 nej;

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

2:dra omröstningen:

(enligt Stats-Utskottets memorial N:o 79, punkt. 2:o.)

Den, som bifaller Kongl. Maj:ts nådiga framställning derom, att lön för en rättskemist måtte å Sundhetskolegii stat uppföras med 4,500 kronor,

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Riksdagen endast på det sätt bifallit berörda nådiga framställning, att för bekostande af rättskemiska undersökningar anvisats för år 1875 på extra stat ett belopp af 3,000 kronor.

Sedan voteringseddarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringseddarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräknig, och utföll omröstningen med 51 ja och 128 nej.

Den omröstning öfver ofvan intagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 81 ja och 36 nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens röster,

eller 51 ja och 128 nej,

• sammanräkningen visar 132 ja och 164 nej;

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

3:dje omröstningen:

(enligt Stats-Utskottets memorial N:o 79, punkt. 3:o.)

Den, som vill, att Riksdagen till 2,000 kronor förhöjer det för Vitterhets-, historie- och antiqvitets-akademien till tryckningskostnader utgående anslag,

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har forslaget om beviljande af berörda anslagsförhöjning icke vunnit Riksdagens bifall.

Sedan voteringseddarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringseddarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräknig, och utföll omröstningen med 62 ja och 112 nej.

Den omröstning öfver ofvan intagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 63 ja och 54 nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens röster,

eller 62 ja och 112 nej,

• sammanräkningen visar 125 ja och 166 nej;

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

4:de omröstningen:

(enligt Stats-Utskottets memorial N:o 79, punkt. 4:o.)

Den, som vill, att Kongl. Maj:ts nådiga framställning om anslag för år 1874 till dyrtidstillägg åt universitetens lärare och tjänstemän på det sätt bifalles, att för innevarande år till Kongl. Maj:ts disposition ställes ett extra anslag af 15,000 riksdaler, att efter särskild pröfning i hvarje fall användas till ett dyrtidstillägg af 20 procent utaf lön åt dem af de till lönetilläggs åtnjutande för år 1875 ifrågakommande universitetsadjunkter, hvilka ej ega inkomst till motsvarande belopp af annan tjänst eller verksamhet,

röstar ja:

Den, det ej vill,

röstar nej:

Vinner nej, har Kongl. Maj:ts omförmälda nådiga framställning icke vunnit Riksdagens bifall.

Sedan voteringssedlarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringssedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräknig, och utföll omröstningen med 74 ja och 106 nej.

Den omröstning öfver ofvan intagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 98 ja och 19 nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens röster,

eller 74 ja och 106 nej,

sammanräkningen visar 172 ja och 125 nej;

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

5:te omröstningen:

(enligt Stats-Utskottets memorial N:o 79, punkt. 5:o.)

Den, som vill, att Kongl. Maj:ts nådiga framställning om dyrtidstillägg för år 1874 till Karolinska medikokirurgiska institutet må på det sätt bifallas, att till Kongl. Maj:ts disposition för innevarande år ställes ett extra anslag å 1,500 riksdaler till dyrtidstillägg af 20 procent åt adjunkterne i anatomi, i medicinsk kemi och i patologisk anatomi vid nämnda institut,

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kongl. Maj:ts omformalda nådiga framställning icke vunnit Riksdagens bifall.

Sedan voteringsseklarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringsseklarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu seklarnes öppnande och uppräknig, och utföll omröstningen med 57 ja och 122 nej.

Den omröstning öfver ofvan intagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 97 ja och 20 nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens röster,

eller 57 ja och 122 nej,

sammanräkningen visar 154 ja och 142 nej;

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

6:te omröstningen:

(enligt Stats-Utskottets memorial N:o 79, punkt. 6:o.)

Den, som vill, att Riksdagen bifaller Kongl. Maj:ts nådiga framställning om ett extra anslag för innevarande år af 2,849 kronor till samlingarnes vid Karolinska institutet förökande och vård samt till diverse materiela behof,

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kongl. Maj:ts berörda nådiga framställning icke vunnit Riksdagens bifall.

Sedan voteringsseklarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringsseklarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu seklarnes öppnande och uppräknig, och utföll omröstningen med 72 ja och 105 nej.

Den omröstning öfver ofvan intagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 105 ja och 11 nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens röster,

eller 72 ja och 105 nej,

sammanräkningen visar 177 ja och 116 nej;

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

7:de omröstningen:

(enligt Stats-Utskottets memorial N:o 79, punkt. 7:o.)

Den, som vill, att för tilldelande af tillfällig löneförbättring dels med 500 kronor åt hvar och en af de vid elementarläroverken anställda rektorer, lektorer, adjunkter och kolleger, hvilka för närvarande uppbära i lön 3,000 kronor och derunder, samt dels i enlighet med de af Kongl. Maj:t föreslagna grunder åt öfningslärare vid förenämnda läroverk, ett sammanräknadt belopp af 346,500 kronor för innevarande år anvisas,

röstas ja;

Den, det ej vill,

röstas nej:

Vinner nej, har, för tilldelande af tillfällig löneförbättring dels med 500 kronor åt hvar och en af de vid elementarläroverken anställda rektorer, lektorer, adjunkter och kolleger, hvilka för närvarande uppbära i lön 2,500 kronor och derunder, samt dels i enlighet med de af Kongl. Maj:t föreslagna grunder åt öfningslärare vid förenämnda läroverk, ett sammanräknadt belopp af 275,000 kronor blifvit för innevarande år anvisadt.

Sedan voteringseddarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringseddarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräknig, och utföll omröstningen med 75 ja och 104 nej.

Den omröstning öfver ofvan intagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 94 ja och 24 nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens röster,

eller 75 ja och 104 nej,

sammanräkningen visar 169 ja och 128 nej:

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

8:de omröstningen:

(enligt Stats-Utskottets memorial N:o 79, punkt. 8:o.)

Den, som vill, att såsom tillfällig löneförbättring åt Sundhetskollégii

embets- och tjenstemän må för år 1875 anvisas ett extra anslag af 8,340 kronor,

röstar ja:

Den, det ej vill,

röstar nej:

Vinner nej, har Riksdagen, med afslag å den för ordföranden i Sundhetskollegium begärda löneförbättring, till öfrige embets- och tjenstemän i nämnda kollegium för år 1875 anvisat ett extra anslag af 7,340 kronor, att såsom tillfällig löneförbättring fördelas, på sätt den vid Stats-Utskottets utlatande N:o 20 a fögade tabell Litt. A närmare utvisar.

Sedan voteringssedlarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringsedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräknig, och utöll omröstningen med 45 ja och 134 nej.

Den omröstning öfver ofvan intagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 102 ja och 14 nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens röster,

eller 45 ja och 134 nej,

sammanräkningen visar 147 ja och 148 nej;

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

9:de omröstningen:

(enligt Stats-Utskottets memorial N:o 79, punkt. 9:o.)

Den, som vill bifalla Kongl. Maj:ts nädiga framställning derom, att, till uppförande af nya byggnader för veterinärinstitutet i Stockholm på tomterna N:ris 11, 12 och delar af N:ris 3 och 4 i kvarteret Vedbåraren och der bakom liggande delar af lägenheten Djursborg och Ladugårdsgärdet till Drottning Christianas väg, må beviljas 597,770 kronor och deraf för år 1875 anvisas 200,000 kronor, samt att veterinärinstitutets nuvarande tomter i kvarteren Edelman mindre och Krabaten med der befintliga byggnader må, när de för institutet icke vidare behöfvas, på offentlig auktion försälgas, och behållna köpeskillingen derfor till Riksgälds-kontoret aflemnas,

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kongl. Maj:ts ofvan berorda nådiga framställning icke vunnit Riksdagens bifall.

Sedan voteringsseklarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad äfvensom underrättelse från Första Kammararen ingått, att voteringsseklarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu seklarnes öppnande och uppräknig, och utföll omröstningen med 43 ja och 131 nej.

Den omröstning öfver ofvan intagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammararen samtidigt anställd, hade utfallit med 74 ja och 42 nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammararens roster,

eller 43 ja och 131 nej,

sanmanräkningen visar 117 ja och 173 nej;

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

10:de omröstningen:

(enligt Stats-Utskottets memorial N:o 79, punkt. 10:o.)

Den, som vill bifalla Kongl. Maj:ts nådiga framställning derom, att, till uppförande af byggnader samt inköp af inventarier och undervisningsmateriel för veterinärundervisningen i Skara, måtte för år 1875 anvisas ett extra anslag af 10,000 kronor,

röstar ja:

Den, det ej vill,

röstar nej:

Vinner nej, har anslag till nämnda ändamål icke blifvit af Riksdagen beviljadt.

Sedan voteringsseklarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad äfvensom underrättelse från Första Kammararen ingått, att voteringsseklarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu seklarnes öppnande och uppräknig, och utföll omröstningen med 102 ja och 76 nej.

Den omröstning öfver ofvan intagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammararen samtidigt anställd, hade utfallit med 69 ja och 47 nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammararens röster,

eller 102 ja och 76 nej,

sanmanräkningen visar 171 ja och 123 nej;

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

11:te omröstningen:

(enligt Stats-Utskottets memorial N:o 37.)

Den, som vill att Riksdagen, i enlighet med Stats-Utskottets hemstallan, tillerkänner aflidne Sekreteraren i Riksgälds-kontoret Carl Gustaf Stuarts efterlemnade enka, Maria Lovisa Stuart, född Koschell, en arlig pension af ättahundra riksdaler, att af Riksgälds-kontorets medel utgå från och med månaden näst efter mannens död, och så länge hon lefver ogift,

röstar ja:

Den, det ej vill,

röstar nej:

Vinner nej, har Stats-Utskottets ofvanberörda hemstallan blifvit af Riksdagen afslagen.

Sedan voteringssedlarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad afvensom underrättelse från Första Kammararen ingått, att voteringsmedelne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräknig, och utföll omröstningen med 65 ja och 111 nej.

Den omröstning öfver ofvan intagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammararen samtidigt anställd, hade utfallit med 107 ja och 12 nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammararens röster,

eller 65 ja och 111 nej,

sammanräkningen visar 172 ja och 123 nej;

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

12:te omröstningen:

(enligt Sammansatta Stats-, Bevillnings- och Lag-Utskottets memorial N:o 3.)

Den, som vill, att Riksdagen, med vilkor att häradshöfding ej i följd af löneregleringen erhåller större pensionsrätt än han förut kan hafva egt, bifaller Kongl. Maj:ts uti dess nådiga proposition N:o 8 framställda förslag,

röstar ja:

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Riksdagen, i likhet med Första Kammaren, fattat det beslut, att Riksdagen i underdånig skrifvelse förklarar sig icke kunna för närvarande bifalla Kongl. Maj:ts proposition, men, med godkännande af grunderna för densamma, anhåller, att hofrätterna måtte föreläggas att, sedan åt vederbörande häradshöfdingar lemnats tillfälle att sig yttra, inkomma med utlåtande i ämnet, och att Kongl. Maj:t ville med afseende å den ytterligare utredning, som härigenom och i öfrigt kunde vinnas, förnyad framställning i ämnet till Riksdagen afgifva, samt beviljar för år 1875 ett anslag af 45,000 R:dr, att ställas till Kongl. Maj:ts disposition för beredande af de 46 svagast aflönade häradshöfdingarne af förbättring i deras löneförmåner intill ett belopp af högst 5,500 riksdaler för dem hvardera.

Sedan voteringssedlarne blifvit aflennade samt en sedel aflagd och försedd afvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringsmeddelarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräknning, och utföll omröstningen med 155 ja och 25 nej.

Den omröstning öfver ofvan intagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 36 ja och 81 nej, hvadan, da dertill läggas Andra Kammarens röster.

eller 155 ja och 25 nej,

sammanräkningen visar 191 ja och 106 nej;

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med ja-propositionens innehåll.

13:de omröstningen:

(enligt Bevillnings-Utskottets memorial N:o 8.)

Den, som bifaller Utskottets, af Andra Kammaren godkända forslag, att, med ändring af nu gällande tulltaxas bestämmelser angående tullen å vagnar och åkdon, rubriken skall erhålla följande lydelse:

“Vagnar och åkdon:

arbetsfordon och lastvagnar	1 stycke	5 kronor;
tvåhjuliga och slädar	1 stycke	15 kronor;
fyrhjuliga:		
trillor	1 stycke	25 kronor;
halftäckta mindre	1 stycke	50 kronor;
andra slag	1 stycke	100 kronor;

Ann. Uppstår tvifvel till hvad slag ett åkdon är att hänföra, utgår tullen med 10 procent af dess värde, dock ej utöfver 100 kronor,“

röstar ja:

Den, det ej vill,

röstar nej;

Den omröstning öfver ofvan intagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 85 ja och 21 nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens röster,
 eller 11 ja och 163 nej,
 sammanräkningen visar 96 ja och 184 nej;
 och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

15:de omröstningen:

(enligt Särskilda Utskottets memorial N:o 8, punkt. 1:o.)

Den, som bifaller Utskottets hemställan, att Riksdagen måtte å extra stat för år 1875 såsom anslag till Skogsinstitutet bevilja 16,450 kronor.

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Riksdagen på det sätt godkänt den utaf Kongl. Maj:t framlagda stat för Skogsinstitutet, att det för detsamma begärda anslag för år 1875 beviljas att utgå med ett sammanlagdt belopp af 14,720 kronor.

Sedan voteringsseglarne blifvit aflemnade samt en sedel aflagd och förseglad afvensom mnderrättelse från Första Kammaren ingätt, att voteringsseglarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräknig, och utföll omröstningen med 46 ja och 126 nej.

Den omröstning öfver ofvan intagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 77 ja och 34 nej, hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens röster,

eller 46 ja och 126 nej,

sammanräkningen visar 123 ja och 160 nej;

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

16:de omröstningen:

(enligt Särskilda Utskottets memorial N:o 8, punkt. 3:o.)

Den, som vill, att Riksdagen bifaller Utskottets hemställan, att till inrättande af fyra nya skogsskolor i län, der sådan skola ej finnes, ett

extra anslag af 15,200 kronor för år 1875 anvisas och ställes till Kongl. Maj:ts disposition, att utgå med 3,800 kronor för hvarje skola, under vilkor att hvad derutöfver må fordras för sådan skolas inrättande af ett eller flera landsting bekostas,

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Riksdagen beslutat, att till inrättande af två nya skogsskolor i län, der sådan skola ej finnes, ett extra anslag af 7,600 kronor skall för år 1875 anvisas och ställas till Kongl. Maj:ts disposition, att utgå med 3,800 kronor för hvarje skola, under vilkor att hvad derutöfver må fordras för en sådan skolas inrättande af ett eller flera landsting bekostas.

Sedan voteringszedlarne blifvit allemnade samt en sedel aflagd och förseglad äfvensom underrättelse från Första Kammaren ingått, att voteringszedlarne för den omröstning, hvarom här vore fråga, jemväl derstädes afgifvits, företogs nu sedlarnes öppnande och uppräknning, och utföll omröstningen med 50 ja och 124 nej.

Den omröstning öfver ofvan intagna voteringsproposition, som, enligt nyss ankommet och nu uppläst protokoll, blifvit af Första Kammaren samtidigt anställd, hade utfallit med 71 ja och 40 nej. hvadan, då dertill läggas Andra Kammarens röster,

eller 50 ja och 124 nej.

Sammanräkningen visar 121 ja och 164 nej;

och hade alltså beslut i denna fråga blifvit af Riksdagen fattadt i öfverensstämmelse med nej-propositionens innehåll.

§ 3.

Föredrogos, men blefvo ånyo bordlagda:

Stats-Utskottets utlåtande N:o 89—91.

Sammansatta Banko- och Lag-Utskottets utlåtande N:o 2; och

Särskilda Utskottets betänkande N:o 7.

§ 4.

Förekom till afgörande Bevillnings-Utskottets memorial N:o 9, i anledning af återremiss i vissa delar af Utskottets betänkande N:o 7, angående vilkoren för tillverkning och försäljning af bränvin.

Rörande *första punkten* anförde:

Herr Rylander: Jag har varit ense med Utskottet vid den föregående behandlingen af denna fråga, men i den form den nu framkommit,

eller att Konungens Befallningshafvande skulle hafva sin hand med och förbjuda denna så kallade mindre partihandel, derom har jag icke kunnat komma öfverens hvarken med Utskottet eller, som jag förmodar, med Kammarrens majoritet. Jag anser nemligen, att kommunerna böra vara fullt kompetenta att lemna tillåtelse i ifrågavarande hänseende, och just på denna grund har jag icke velat, hvarken att Konungens Befallningshafvande skall belastas med detta besvär till sina öfriga ansträngande göromål, ej heller att Konungens Befallningshafvande skall utöfva ett sådant tryck på kommunernas fria handlingssätt som antagandet af detta förslag efter min tanke skulle innebära. Jag yrkar därför afslag å Utskottets hemställan och önskar att frågan må hvilas till ett kommande år, då man nu icke kunnat åtnöjas med Utskottets första och efter min uppfattning förståndiga förslag.

Herr Ola Månsson: Det är icke så länge sedan, som Kammarren och Riksdagen i sin helhet lemnade kommunerna rätt att besluta i afseende å fattigvårdsärenden. Jag tror, att detta är en vida viktigare angelägenhet än bränvinsförsäljningen, och att kommunerna följaktigen borde utan Konungens Befallningshafvandes inblandning få bestämma äfven i detta fall. Jag vill därför i korthet anhålla om bifall till Utskottets förslag.

Herr Biesert: I likhet med Herr Rylander kan jag icke finna någon olägenhet deraf, att Konungens Befallningshafvande i sista hand egde att besluta i fråga om den så kallade mindre partihandeln, ty man kan ju föreställa sig att med den röstskala, som nu är gällande, en eller ett par personer annars kunde mot kommunens öfriga medlemmars önskan åstadkomma en sådan partihandel inom kommunen. Därföre, och på de skäl Herr Liss Olof Larsson anförde, då denna fråga förra gången förevar, yrkar jag bifall till Utskottets förslag.

Herr Westerdal: Det i Bevillnings-Utskottets föreliggande memorial framställda sammanjemkningsförslag, med anledning af återremissen, går visserligen ett steg vidare i den riktning, hvartill diskussionen inom Kammarren och motionerna i ämnet föranleda, ehuru, enligt min uppfattning, Utskottet icke saknat befoget att i förevarande punkt tillstyrka hvad jag och medmotionärer föreslagit. För jemförelses skull tillåter jag mig fästa Kammarrens uppmärksamhet vid hvad Lag-Utskottet i sitt nu en gång bordlagda utlåtande N:o 30, i fråga om inskränkning i rättigheten att till förtäring på stället försälja vin och maldrycker, hemställt. Samma Utskott föreskrifver nemligen, att frågan om vinnande af rättighet att annorledes än vid måltider till spisande gäster tillhandahålla allmänheten vin och maldrycker till förtäring på stället torde böra behandlas och afgöras i hufvudsaklig öfverensstämmelse med motsvarande föreskrifter i nu gällande författning angående villkoren för försäljning af bränvin och andra brända eller destillerade spirituösa drycker. Då, för utöfvande af dylik rättighet inom kommunen, berörda föreskrift ansetts behöflig föreslås, så synes mig, som om ansökan om rättighet att utöfva den mindre partihandeln med spirituösa drycker hade bort behandlas på enahanda sätt.

Sådan

Sådan ställningen nu är, torde emellertid klokast vara att möttaga hvad som erbjudes, hvarföre jag anhåller om bifall till föreliggande punkt.

Herr Johan Jönsson: Jag anser att kommunerna äro så pass upplysta, att de icke behöfva något slags förmyndareskap af Konungens Befallningshafvande i detta fall, utan anser i likhet med Herr Rylander, att de böra lemnas frihet att sjelf bestämma öfver all bränvinsförsäljning; och yrkar jag för den skull afslag å Utskottets betänkande i den nu föredragna punkten.

Herr Malmberg: Denna fråga är af den största vikt, och det vore derföre önskligt, om den finge en lycklig utgång. Jag tror att Utskottet funnit den rätta vägen, då det tillstyrkt att Konungens Befallningshafvande må här få ett ord med i laget. Det blir ju hufvudsakligen församlingarne, som få beslutanderätten, och jag tror derföre att det är en verklig förbättring, som Utskottet åstadkommit, och anser att ett antagande af Utskottets förslag skulle lösa frågan på bästa sätt. Jag anhåller derföre om bifall till Utskottets förslag.

Herr Edström: Jag hör till dem som önska inrymma kommunerna så mycken sjelfbestänningsrätt som möjligt i ärenden af den beskaffenhet som detta. Men då den försäljning, som här är i fråga, kan störande inverka på den allmänna ordningen, och då det tillkommer Konungens Befallningshafvande att hålla hand öfver ordningens upprätthållande i orterna, så kan jag icke annat än anse det vara af nöden att antaga Utskottets förslag sådant det här föreligger, dervid jag också vill fästa mig vid, att det torde vara ringa utsigt att vinna Kongl. Maj:ts sanktion för ett annat beslut.

Herr Danielsson: Jag har förut uttalat min åsigt i denna fråga och vidhåller den fortfarande, nemligen att det vore onödigt, att Konungens Befallningshafvande skulle hafva något att säga i fråga om rättigheter till så kallad mindre partihandel med bränvin, utan att kommunen bör hafva fullständig handelsfrihet i detta afseende. Först om man finner, att kommunerna på en eller annan ort missbrukar denna frihet, först då kan det vara tid att låta Konungens Befallningshafvande ingripa, men intill dess anser jag det fullkomligt obehöfligt att inblanda Konungens Befallningshafvande i denna angelägenhet. Det vore nemligen högst olyckligt om denna myndighet skulle ega makt att, på en röstöfvervigt tillkommen genom en eller måhända ett fåtal af kommunens medlemmar emot de öfriges önskan, medgifva en sådan handel, hvarom här är fråga. Jag är för min del af samma åsigt som förut och yrkar afslag å Utskottets hemställan.

Herr Granlund: Man medgifver i allmänhet, att den af Utskottet föreslagna förändringen skulle bidraga att minska superiet, och i sjelfva hufvudfrågan äro båda Kamrarne ense. Endast i fråga om Konungens Befallningshafvandes befogenhet att meddela rättighet till partihandel äro meningarne delade, men åt hvem skulle Konungens Befallningshafvande

meddela denna rättighet? Jo, åt den som kommunen sjelf utser, och åt den, som kommunen vägrat idka sådan handel, skulle Konungens Befallningshafvande icke ega rättighet att meddela ett sådant tillstånd. Man behöfver icke vara rädd för att låta Konungens Befallningshafvande pröfva ansökningarne, så mycket mindre som den nuvarande rösträtten kan missbrukas och en eller två medlemmar af kommunen genom sin röstöfvervigt bestämma, att en person, som dertill icke är lämplig, skall få rätt att idka partihandel, och det kan i sådana fall vara nyttigt, att Konungens Befallningshafvande har beslutanderätt i frågan, hvarföre jag yrkar bifall till Utskottets förslag.

Herr Karl Aron Jönsson: Då denna fråga förra gången förevar till behandling, ansåg jag Utskottet hafva löst densamma på ett lyckligt sätt, då Utskottet föreslagit, att partihandeln skulle delas i en större och en mindre, men tillika ansett, att meddelande af rättighet till sådan handel skulle uteslutande bero på kommunerna sjelfva. Sedan frågan efter återremiss änyo förekommit till behandling hos Utskottet, har dock Utskottet frånträdtt sitt förra förslag och framlagt ett annat, utan afseende å sin egen åsigt angående lämpligheten af densamma. För min del får jag säga, att jag icke kan frångå min förut uttalade åsigt, att kommunerna uteslutande böra bestämma öfver ifrågavarande rättighet. Häremot har man invändt, att detta skulle vara farligt, emedan i så fall personer med större fyrktal skulle kunna besluta öfver försäljningen och minoriteten tvingas att underkasta sig deras beslut. Ja, samma invändning kan man å andra sidan göra mot Utskottets föreliggande förslag, ty derest detta antages, så kan minoriteten gå in till Konungens Befallningshafvande och få majoritetens beslut upphäfdt. Jag trodde, att Konungens Befallningshafvande endast skulle hafva att tillse, att besluten hvilade på laglig grund, men detta tyckes icke vara meningen här, ty oaktadt kommunerna hafva beslutanderätt rörande ansökningarne, skulle dock minoriteten kunna söka ändring deruti. Det tyckes, som om Riksdagen skulle vilja gå i en annan riktning än förut. Det är väl sannt, att superiet i landet tagit öfverhanden, men i min ort skulle man icke riskera något genom att lägga denna fråga uteslutande i kommunens hand, och jag beklagar, att man på andra orter har sådant misstroende till kommunalstyrelsen, att man icke vågar öfverlåta åt densamma att pröfva, huruvida en person kan vara lämplig att försälja 15 kannor bränvin. Jag yrkar afslag å Utskottets förslag.

Häruti instämde herr *Hjelm*.

Herr Wigardt: Da jag vid ett föregående tillfälle uttalat mina åsikter i frågan, och då jag icke såsom åtskillige föregående talare hyser några farhågor för att lemna beslutanderätten åt Konungens Befallningshafvande, vill jag inskränka mig att yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Törnfeldt: Jag kan icke första den fruktan man hyser för att lata Konungens Befallningshafvande slutligen handlägga frågor om rättigheter att försälja bränvin. Det är väl icke meningen, att kommunerna skulle minutera ut bränvin i smyg, utan att Konungens Befallningshafvande skulle hafva reda på, hvilka och huru många personer som idka

bränvinsförsäljning, och detta kan väl icke vara annat än nyttigt. Hyser man icke misstroende till kommunalstyrelserna, så bör man väl ej heller misstro Konungens Befallningshafvande. Jag yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Herr Samuel Jonsson: Då jag förut uttalat mina åsikter i frågan, är det öfverflödigt att ånyo framlägga dem. Jag var belåten med Utskottets förra förslag, men da Utskottet nu föreslagit, att kommunerna härutinnan skall ställas under Konungens Befallningshafvandes förmyndareinseende, så yrkar jag därför och på de af Herr Karl Aron Jönsson jemväl anförda skäl nu afslag å Utskottets förevarande förslag, ehuru jag väl vet, att dermed icke något kan vinnas, emedan pluraliteten inom Kammaren befinner sig på den motsatta sidan.

Herr Karl Aron Jönsson: Jag vill endast säga Herr Törnfeldt, att om han läst Utskottets förra betänkande i ämnet, skulle han hafva funnit, att Utskottet då föreslagit en anmälan hos Konungens Befallningshafvande, och att det således icke varit fråga om några smygkrogar.

Herr Liss Olof Larsson: Någre talare hafva yrkat afslag på de skäl, som hafva blifvit anförda af föregående talare, men jag får bekänna att jag åtminstone icke hört några skäl alls anföras. Man har inom denna Kammare så ofta talat om det olämpliga i den nuvarande kommunala röstretten, därför att beslutanderätten kan ligga i en eller ett par personers hand, men då man nu söker skydda minoritetens rätt, så säger man, att icke detta heller är lämpligt. En föregående talare yttrade, att den nuvarande lagstiftningen i fråga om försäljning af bränvin icke medfört någon fara i hans hemort, men från många andra orter höres deremot, att en förändring är nödvändig. Vi göra stora uppostringar för folkupplysningens befrämjande, och upplysningen har redan burit den goda frukt, att folket sjelft inser, att bränvinet är dess värsta fiende, och derom vittna de många petitioner, som afgifvits till så väl Kongl. Maj:t som Riksdagen. Svenska folket står i närvarande stund längtande och bedjande om hjälp och understöd från Riksdagens sida i kampen emot samhällslyckans värsta fiende, skulle det då, mine Herrar, vara Riksdagen värdigt att säga ett blekladigt nej till dessa upprop från svenska folket? Jag tror det icke, och därför yrkar jag på det lifligaste bifall till Utskottets förslag.

Med Herr Liss Olof Larsson förenade sig Herrar *Fahlén*, Grefve *Björnstjerna*, *Nyblaus*, *Hans Larsson*, *Johan Eric Johansson*, *Magnus Jonsson* och *Näsman*.

Sedan öfverläggningen nu förklarats slutad, framställde Herr Talmannen, i öfverensstämmelse med de yrkanden som blifvit gjorda, propositioner så väl på bifall som på afslag; och fann Herr Talmannen den förra propositionen vara med öfvervägande ja besvarad. Då emellertid votering begärdes, skedde omröstning enligt en nu uppsatt och af Kammaren godkänd, så lydande omröstningsproposition:

Den, som bifaller första punkten i Bevillnings-Utskottets memorial N:o 9,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, är ifrågavarande punkt afslagen.

Röstsedlarne sammanräknades och visade 116 ja mot 34 nej; i följd hvaraf den förevarande punkten blifvit af Kammaren bifallen.

Punkten 2.

Lades till handlingarne.

§ 5.

Föredrogs en af Herr *Fahlén* ingifven ansökan om ledighet från riksdagsgöromålen under 14 dagar från och med den 15 i denna månad. Denna ansökan blef, på begäran, bordlagd.

Kammarens ledamöter åtskildes kl. half 3 e. m., men sammanträdde åter

Kl. 7 e. m.

då, i Herr Talmannens frånvaro. Herr vice Talmannen utöfvade talmansbefattningen.

§ 6.

Börjades föredragningen af Stats-Utskottets utlåtande N:o 20 b, angående åtskilliga till åttonde hufvudtiteln hänförliga frågor.

Punkten 1.

Beträffande Utskottets hemställan i *mom. a)* yttrade:

Herr Törneblad: Herr Talman, mine Herrar! Jag kan mycket väl föreställa mig, att det icke förefinnes något hopp om att med framgång framställa anmärkningar i denna punkt mot Stats-Utskottets godkännande af Kongl. Maj:ts förslag, men jag kan likväl icke undertrycka några erinringar, hvilka — om de äfven icke leda till någon påföljd — dock kunna förvaras i protokollet. Redan vid remissen af den Kongl. propositionen fäste jag uppmärksamheten derpå, att den treåriga öfverbyggnaden på

reallinien medför olägenheter derigenom, att denna kurs egentligen är beräknad på inträde vid de högre tekniska tillämpningsskolorna och i viss mån äfven vid universitetet, hvilket i min tanke svårigen utan en betänklig ansträngning för ynglingarne kan vinnas genom tre års arbete, om alla ämnen skola få sin rätt. Jag fäster vidare uppmärksamheten på, att reallinien lämpligare kunde inrättas med dels fyraårig, dels tvåårig öfverbyggnad. Stats-Utskottet har gjort den treårig öfverallt, hvarigenom det blir nödvändigt att lägga hufvudsaklig vikt på de matematiska och fysiska kunskapsämnen, och hvarigenom således den reala kursen får en matematisk—fysisk karakter, under det att andra för den reala bildningen särdeles nödvändiga ämnen måste tillbakasättas.

Särskildt vill jag framhålla, att enligt den undervisningsplan, som finnes upptagen i en tabell uti det af komitén för inrättandet af ett pedagogiskt seminarium afgifna betänkande, hvilken plan torde få anses vara af half officiel natur, undervisningstimmarne i matematik, kemi och fysik utgöra i två klasser fjorton och i en tolf eller nära halfva antalet af samtliga undervisningstimmar i åtminstone två af de öfversta klasserna, men att t. ex. för ett så viktigt ämne som franska språket är anslaget blott tre timmar i veckan, så att detta språk hädaneffter af realisten icke skulle komma att studeras mer än tolf timmar i fyra klasser. För närvarande har franskan inom motsvarande klasser tretio timmar eller två och en half gång så mycket.

Äfven hvad modersmålet beträffar, synes inskränkningen från treårig till tvåårig realöfverbyggnad vara ganska betänklig, emedan just den som genomgår reallinien för att sedermera egna sig åt det praktiska, har ett trängande behof att få grundlig undervisning isynnerhet i den skriftliga behandlingen af modersmålet. Visserligen är det sannt, att den omständigheten att realkursen skall förbereda inträde vid teknologiska institutet och tillämpningsskolor af enahanda beskaffenhet, i viss mån gör till en nödvändighet att vid undervisningen gifva företrädesrättighet åt matematik och fysik, men jag vill erinra derom att utom denna sin uppgift afgångsexamen från reallinien äfven berättigar till åtskilliga civila befattningar, äfven som till inträde vid vissa andra skolor, hvilka icke i samma mån som de högre tekniska fordra en utvecklad matematisk kunskap. Det är således gifvet, att de ynglingar, hvilka efter slutad skolkurs vilja egna sig åt något praktiskt näringsfång t. ex. landtbruk eller ingå i civila embetsverk, exempelvis flottans civilstat, telegrafverket, post- eller tullverket, vissa landstatsbefattningar m. m. skola genom att realliniens öfverbyggnad göres treårig blifva delaktiga af samma undervisning, som egentligen är afsedd såsom förberedelse för inträde vid högre tillämpningsskolor, der starka matematiska kunskaper krävas. Otvifvelaktigt är detta en olägenhet, som åtminstone enligt mitt förmenande kan förekommas genom tvåårig realkurs på alla ställen, i hvilket fall reallinien icke behöfver indragas på något ställe samt fyraårig kurs vid några få läroverk, i ändamål att förbereda inträdet vid vissa högre tekniska tillämpningsskolor.

Jag vill emellertid icke göra något särskildt yrkande, för att ej derigenom möjligen bryta sönder frågan och onödigtvis förlänga Kammarrens förhandlingar, utan jag åtnöjer mig för närvarande att framställa dessa erinringar.

Herr O. B. Olsson: Då afdelningen först framlade sitt förslag i denna punkt voro inom provinsen Skåne upptagna tvänne elementarläroverk med fullständig reallinie, nemligen i Malmö och Lund. Stats-Utskottet uttalade sig dock för Helsingborg och förslaget blef återremmitteradt. Men då afdelningen derefter kom med ett nytt förslag, der Helsingborg medtagits och både Malmö och Lund bibehållits, så kunde jag för min del icke anse detta såsom en lycklig lösning af frågan. Malmö och Lund ligga endast en och en half mil från hvarandra och äro förenade genom järnväg, så att till resan dem emellan endast erfordras en fjerdedels timma. Jag ansåg derfore onödigt att tvänne så närbelägna städer skulle hafva hvar sitt fullständiga realläroverk och tyckte att ett kunde vara tillräckligt. Dermot var Christianstad icke föreslaget till erhållande af fullständig reallinie vid stadens elementarläroverk, under det Wisby och Westerås blifvit hugnade med läroverk, fullständiga på båda linierna. Jag fann detta obilligt, och då ingen ändring vid Utskottets plenum kunde utverkas, på sådant sätt att äfven Christianstad upptogs bland de på båda linierna fullständiga elementarläroverken, så har jag vid denna punkt anmält min reservation.

Jag nämnde att Wisby och Westerås äro bland de städer, hvilka af Utskottet föreslagits till fullständiga reallinier. Vid en jemförelse mellan å ena sidan dessa städer och å andra sidan Christianstad, finner jag att år 1873 Wisby hade 5 elever på reallinien och inalles på båda linierna 67 elever mindre än läroverket i Christianstad, hvilket senare samtidigt egde 8 på reallinien och tillsammans 374 elever inom hela läroverket. Westerås hade under läsåret 1873 endast 4 elever på reallinien emot 8 i Christianstad och inalles 15 lärjungar mindre än i Christianstad. Detta senare läroverk ligger således öfver både Westerås och Wisby så väl med afseende å elevantalet på reallinien som ock med afseende å lärjungeantalet i dess helhet, och det torde icke kunna nekas, att staden och orten deromkring lider en orättvisa, då det icke fått läroverket uppflyttadt till fullständighet på båda linierna. Visserligen kan invändas, att provinsen Skåne bör vara tillräckligt betjent genom trenne fullständiga realläroverk, men jag tror att det stora elevantalet vid elementarläroverken i Malmö, Lund och Helsingborg i viss mån kan berättiga dessa städer till fullt utrustade läroanstalter. I betraktande af det nära grannskapet mellan de tvänne förstnämnda, vore likväl enligt mitt förmenande dessa städer väl tillgodosedda genom ett realläroverk och i så fall kunde det tredje förläggas till Christianstad. Emellertid vill jag icke framställa yrkande om återremiss. Skulle någon annan begära en sådan, instämmer jag för min del, men att utan återremiss direkt yrka, att Christianstad uppföres till fullständig reallinie, vågar jag ej.

Herr Abr. Rundbäck: Herr vice Talman, mine Herrar! I motsats mot den förste talaren ber jag få förklara Utskottet min tacksamhet derfore, att det i sitt utlåtande, med undantag endast af en ledamot, accepterat den af regeringen uttalade grundsatsen, att de högre realkurserna böra omfatta en tid af tre år. Det hörde till det märkvärdigaste uti läroverkskomiténs förslag, att den trots allt sitt ordande om den reala undervisningens höjande, likväl sökte ordna denna undervisning på det

mest förvända sätt, som gerna kan tänkas, nämligen så att denna undervisning på skolans lägre stadium skulle besörjas af en, två à treklassiga pedagogier och på det högre stadiet vid somliga läroverk af tvåklassiga och vid andra af fyrclassiga utbyggen på latinlinien. Sistnämnda förslag vann äfven inom sistlidna Riksdags Särskilda Utskott majoritet, men jag, som var af annan tanke, reserverade mig deremot och höll på regeringens förslag i ämnet, nämligen att reala öfverbyggnaden öfverallt skulle omfatta tre klasser. Vid votering i denna Kammare fick jag också 127 röster med mig mot 36, och jag förmodar därför, att jag icke behöfver befara, att denna goda grundsats nu blir af Kammaren, till spillo gifven. Också har den siste talaren förklarad, det han underkastade sig den utgång frågan får, och att han endast velat protestera mot Utskottets uppfattning af saken.

Detta om detta; om jag nu öfvergår till sjelfva hufvudsaken i utlåtandet eller till det antal elementarläroverk på den reala linien, som Utskottet föreslagit, så tillåter jag mig säga, att Utskottet i detta afseende hvarken träffat det för närvarande eller för framtiden riktiga. Hvad Utskottet föreslagit är nämligen enligt min tanke för mycket för det närvarande och för litet för det kommande. Vi hafva under de sista fem åren haft i medeltal i hela riket 361 realister på det högre stadiet. För detta antal måste det väl synas vara tillräckligt att hafva sexton läroverk, såsom regeringen föreslagit. Delar jag de 361 realisterna på dessa 16 läroverk, så får jag icke mer än 22 lärjungar i medeltal vid hvarje läroverk, d. v. s. 7 eller 8 lärjungar i hvarje klass. Jag tycker då verkligen, att lärjungeantalet vid hvar läroverk är tillräckligt nedtryckt, utan att man behöfver genom att fördela de 361 realisterna på 23 läroverk ytterligare nedsätta lärjungarnes antal till 15 vid hvar läroverk och till endast 5 i hvarje klass. Min öfvertygelse är den, att en sådan nedsättning af lärjungeantalet mera skadar undervisningen än gagnar den; ty säkert är, att läraren icke inlägger så mycket lif och intresse i undervisningen, då han har blott några få lärjungar att meddela den åt, som om klassen är fullsatt. Och för detta öfverflödiga antal läroverk skola vi under många år göra rätt stora uppoffringar. I de tre klasserna läses nu tillsammans 90 timmar i veckan. Om denna undervisning bestrides till två tredjedelar af lektorer och en tredjedel af adjunkter, så åtgår för hvarje läroverk tre lektorer och minst en adjunkt, hvilket, om jag tager medellönen pr år för dessa lärare, gör 13,000 kronors tillökning för hvarje af de 7 läroverk Utskottet tillstyrkt och således för alla tillsammans en summa af 91,000 R:dr, hvilken summa synes åtminstone mig vara en alldeles onödigt utgift, som på bättre sätt kunde användas; om icke för annat, så för lärarebildningens befrämjande.

Men jag sade också, att det af Utskottet föreslagna antalet realläroverk sannolikt är för ringa för det framtida behovet. Denna min åsigt grundar jag på den förhoppning att realisternes antal skall så ökas, att tjugutre läroverk en gång icke göra tillfyllest. Men för en sådan tillökning behöfves tvänne förutsättningar. Den ena är den, att den nya läroverksorganisationen blir genomförd, så att den reala linien må få en fullt sjelfständig ställning och ett större anseende än nu samt i följd deraf draga till sig flera lärjungar. Den andra är den, att kompetensvilkoren

för afläggande af akademisk examina förändras derhän, att realisterne kunna aflägga hvilka akademiska examina som helst samt få tillträde till statens tjänster. I sådant syfte uttalade sig sistlidet är det Särskilda Utskottet, hvilket äfven vann Riksdagens godkännande.

När dessa förutsättningar inträffat, är det min öfvertygelse, att vi behöfva många flera reala läroverk än nu, ja, minst lika många som latinläroverken för närvarande äro. Men jag anser, att vi endast successivt, allt efter det växande behofvet, böra öka de reala läroverken, och att vi en gång, då dessa läroverk blifva mer besökta än latinläroverken, böra indraga en del af dessa och i stället förändra dem till reala läroverk. Göra vi åter nu våra elementarläroverk fullständiga på både den klassiska och den reala linien, så blir det svårt att i en framtid upphäfva den förra linien vid dem, emedan man då tager bort en förmån, som förut beviljats. Hafva vi deremot läroverk med endast latinlinien, så kunna dessa lätt förändras till realläroverk; ty dermed blir blott ett godt utbytt mot ett annat, hvarigenom man undviker att komma i kollision med ortintressena.

Jag kom här att nämna ortintressen, och detta leder tanken på att man nu, såsom under de gamla ständsriksdagarne, vid frågan om ordnandet af elementarläroverken inblandar ett för densamma främmande element, nemligen ortintresset. Den siste talaren har i förevarande fall gjort sig till målsman för ett sådant intresse, då han nyss förordat Christianstad till erhållande af ett fullständigt realläroverk. Detta intresse kan vara mycket väl berättigadt, och man kan icke klandra, att hvar och en söker göra sin ort till ett hemvist för så många bildningsanstalter som möjligt. Men man bör i främsta rummet tillse, att hela landet får hvad det behöfver, och att man icke onödigtvis derutöfver i de särskilda orternas intressen slösar med statens medel, som på bättre sätt kunna användas. Jag erinrade vid sistförflutne riksdag och jag upprepar det ånyo, att vi hafva blott sju seminarier för bildande af folkskolelärare, och att dessa anstalter äro besökta af fullt ut dubbelt så många lärjungar som det finnes realister i landet. Är det nu så angeläget att å hvarje ort hafva ett realläroverk, på det realisterne icke må behöfva resa långt för att få undervisning, så synes det mig som om man äfvenledes borde inrätta folkskolelärarseminarier i hvarje län, helst seminaristerna äro långt flera än de nuvarande realisterne och derjemte obemedlade. Men något sådant ifrågasätter ingen, och därför tycker jag, att man icke heller har giltiga skäl att öka det antal realläroverk, som Regeringen föreslagit, till ett antal, som vida öfverstiger behofvet, blott på det hvar realist skall kunna få undervisning på närmare håll. Denna förmån att få undervisning på nära håll, är dock en förmån af vida mindre värde än att få *god* undervisning. Därföre uppskattas den icke heller särdeles högt, såsom jag skall visa. Många af realisterne besöka nemligen icke det närmaste läroverket, utan vända sig till andra mera aflägsna. I detta afseende ber jag få upplysa, att af de sex realister, som år 1872 åtnjöto undervisning i de högre klasserna vid det läroverk, der jag är anställd, nemligen Wexjö, blott tvänne voro från Kronobergs län, under det en var från Malmöhus län, en från Hallands, en från Jönköpings och en från Calmar län; och af innevarande års realister i dessa klasser är en från Malmöhus län, en från Hallands, tre från Jönköpings och en från Calmar. Detta bevisar, att realisterne

under nuvarande förhållande icke alltid begagna sig af det närmaste läroverket, hvadan sålunda ej heller skäl förefinnes att strö ut realläroverk öfver hela landet, blott för att bereda lärjungarne undervisning på närmaste håll. På dessa grunder och i enlighet med den åsigt jag under sistlidne riksdag omfattade och uttalade, kan jag icke finna, att Stats-Utskottet haft skäl för den föreslagna tillökningen af de reala elementarläroverken, beträffande hvilkas antal redan den Kongl. propositionen enligt min tanke öfverskridit behöfvat. Nästlidne år föreslog regeringen sju nya realläroverk och har i år gjort framställning om ytterligare nio sådana, och dermed anser jag oss kunna vara belättna, helst vi derigenom inbespara de medel, som annars skulle blifva onödigtvis förspilda, till bättre ändamål exempelvis, såsom jag redan framkastat, till lärarebildningens befrämjande.

Hvad nu beträffar den af Utskottet framlagda normalstaten, så beklagar jag att tiden varit för kort att tillåta mig en utförlig granskning af densamma. Emellertid synes det mig, att Utskottets förslag härutinnan i flera afseenden icke är af beskaffenhet att kunna godkännas. Slår jag upp bilagan litt. a) 31:sta sidan, så finner jag bland de der upptagna läroverken först Göteborgs. Det hade förliden höst 504 lärjungar och staten upptager der en rektor, nio lektorer och femton adjunkter. Dernäst kommer Jönköpings läroverk, som med 489 lärjungar — således 15 mindre än vid Göteborgs — skulle erhålla en rektor, nio lektorer och tretton adjunkter. Sålunda tvänne lärare mindre, oaktadt lärjungeantalet är ungefär detsamma. Orsaken till denna olika fördelning kan jag sannemligen icke fatta. Ser jag nu på Upsala läroverk, så har det, med ett mindre lärjungeantal än Jönköpings, dock en adjunkt mer än detta sistnämnda: hvartill jag äfven förgäfvos söker någon rationel grund.

Dessa anmärkningar äro dock af mindre betydhet. Men går jag längre ner på förteckningen å de på båda linierna fullständiga läroverken, så finner jag att för t. ex. Wisby och Umeå, Utskottet har i normalstaten upptagit en rektor, sex lektorer och nio adjunkter. Nu tilldelar jag dessa lärare den högsta tjänstgöringsskyldighet, som är föreslagen och beslutad, och finner då, att jag icke får mera än 384 undervisningstimmar i veckan. Dock fordras för att alla klasserna skola vara i full verksamhet 402 timmar, och således återstår vid dessa läroverk 18 timmar, under hvilka, så vidt jag kan finna, lärjungarne måste sakna undervisning. Utskottet har naturligtvis tänkt sig denna olägenhet afhjelpat genom extra lärare. Men är det väl rimligt att upprätta en normalstat så, att lärarne under normala förhållanden — då de ej äro af sjukdom hindrade att fullgöra sina allganden och inga parallelklasser finnas — icke räcka till. Samma anmärkning har jag att framställa med afseende på nästa afdelning, eller den som upptager de endast å latinlinien fullständiga läroverken. I slutet deraf kommer jag till läroverken i Hudiksvall och Luleå. Der alla för dessa läroverk föreslagna lärare äro friska och för öfrigt oförhindrade till tjänstgöring, så får jag icke ihop mer än 288 lästimmar i veckan, under det att den fullständiga undervisningen dock erfordrar 312 timmar. Der är det således 24 timmar mindre än det skall vara eller en nödvändig lärare borta. Der är åter samma brott mot normalstaten.

Det förefaller således som om Utskottet, när det fördelat lärarne hit och dit, icke gjort sig reda för de grunder, hvarefter det verkställt denna

fördelning. Det vore derföre skäl att, om man för öfrigt vill godkänna Utskottets nu ifrågavarande förslag, återremittera detsamma för att få de af mig nu angifna missförhållanden afhjelpa. Dock måste jag, som äfven i fråga om andra delar af Utskottets förslag icke kan gilla detsamma, och som anser, att Kongl. Maj:t bäst lyckats afväga hvad som är riktigt i denna samt på ett förtjenstfullt sätt tillmötesgått Riksdagens senast uttalade önskan om ett större antal läroverk med realöfverbyggnad, inskränka mig till att yrka bifall så i ena som andra afseendet till Kongl. Maj:ts i ämnet afgifna proposition. Väl vet jag, att jag genom detta mitt yrkande skall ådraga mig ogillande af mina kommittenter i Wexjö, åt hvilka Utskottet gifvit ett realläroverk, och mot hvilkas intresse jag sålunda kan sägas uppträda, enär inrättandet af berörda läroverk skulle gå om intet, i fall Kongl. Maj:ts proposition blifver godkänd. Men, såsom jag nyss nämnde, tror jag det icke vara så särdeles angeläget att för närvarande hafva ett fullständigt realläroverk i en stad, der, såsom jag visat, så många af vid läroverket befintliga realister äro från andra län, hur fördelaktigt det än vore att hafva tre à fyra lärare till, som skattade till kommunen.

Jag yrkar bifall till Kongl. Maj:ts proposition i ämnet.

Herr H. Schultz: Herr vice Talman, mine Herrar! Som jag sistlidne riksdag delade deras mening, hvilka önskade att antalet af fullständiga elementarläroverk på reallinien skulle vara större än hvad Kongl. Maj:t föreslagit, så har det varit med synnerlig glädje som jag tagit del af Kongl. Maj:ts proposition i detta ämne och Stats-Utskottets deröfver nu afgifna utlåtande, då Kongl. Maj:t har tillmötesgått der önskingar Riksdagen och enkannerligen Andra Kammaren förlidet år uttalat, och Utskottet har gjort det i ändå större utsträckning. Utskottet har nemligen omfattat den reala linien med sådant intresse, att det, i stället för af Kongl. Maj:t vid sistförflutne riksdag föreslagna sju högre reala elementarläroverk, nu gjort framställning om upprättandet af tjugutre sådana. Och jag vågar tro, att det är i hela landets intresse, som Utskottet tagit steget fullt ut: hvarföre jag är af motsatt åsigt mot den siste ärade talaren, som yttrade, att enligt Utskottets förslag vi för närvarande finge för många och för framtiden för få högre reala läroverk. Jag hyser nemligen den förhoppningen, att lärjungeantalet på den reala linien skall ökas i samma mån som denna linie blir mera tillgodosedd. Det kan icke vara någon hemlighet för den som gjort sig besvär att sätta sig in i detta ämne, att den reala linien hittills icke åtnjutit samma anseende som den klassiska. Derföre må det icke väcka någon förundran, att antalet lärjungar på reallinien icke ökats så, som önskvärdt hade varit. Jag säger önskvärdt; ty jag tror det vore en lycka för landet om den högre reala bildningen vore mera allmän och utbredd än den nu är. Jag ber att härvid i förbigående få nämna, att jag icke tillhör dem, som önska inskränkning i antalet af läroverk på den klassiska linien. Tvärtom ser jag gerna icke allenast att de nu befintliga latinläroverken bibehållas, utan äfven att de ökas på de orter, der folkmängden gör sådant behöfligt. Emellertid är jag Utskottet varmt tacksam för det förslag, som blifvit framlagdt i afseende på antalet fullständiga realläroverk.

Hvad den så kallade normalstaten beträffar, så har Utskottet gjort åtskilliga förändringar i afseende på antalet lärare, mot hvad Kongl. Maj:t föreslagit. Men då, såsom Utskottet uttryckligen säger, denna stat är afsedd att gälla endast tills vidare, så ser jag ingen fara uti att godkänna densamma. Det är nemligen klart, att om man behöfver föröka lärarekräfterna vid ett eller annat läroverk, något hinder derför icke möter, då denna normalstat ju under sådant förhållande icke binder händerna på kommande riksdagar. Det är visserligen icke att undra på om det finnes en och annan, som önskar att ännu flera realläroverk måtte komma i åtnjutande af samma fördelar, som Utskottet nu föreslagit rörande de omnämnda realläroverken. Men då vi betänka, att detta förslag innefattar upprättandet af ej mindre än tjugutre fullständiga realläroverk, så hoppas jag att Riksdagen dermed skall åtnöjas; och anhåller jag på denna grund om bifall till Stats-Utskottets nu ifrågakvarande hemställan.

Herr Clairfelt: Herr vice Talman, mine Herrar! Jag hoppas det icke må räknas mig till last, att jag i en fråga som denna, hvilken berör ortintressena, vid detta tillfälle gör mig till målsman för ett sådant. Vid förra riksdagen gjorde sig den åsigt gällande, att den reala undervisningen borde tillgodoses framför den klassiska och i följd deraf de reala läroverken utvidgas. Det till och med yttrades den mening, att man icke behöfde mer än ett a latinlinien fullständigt läroverk inom hvarje stift; hvaremot de öfriga läroverken borde vara fullständiga endast på realinien. Efter det sådana åsikter låtit höra sig inom representationen kan det icke annat än förefalla mig underligt, att Utskottet uteslutit Christianstads läroverk, hvilket för närvarande är fullständigt å båda linierna, från dem, som skola vara det både på den klassiska och den reala linien; och det utan afseende derpå, att Christianstads län, som icke erhållit något enda fullständigt läroverk, beträffande folkmängden, är det åttonde i ordningen inom landet. Länet har nemligen 225,000 innevånare och Christianstads stad 8,450. Dervarande skola har under det sistförflutna qvinqvenniet varit besökt af i medeltal årligen 314 lärjungar. Detta samhälle står således ej mindre i afseende på folkmängd än beträffande lärjungarnes antal framför flera af dem, som af Utskottet föreslagits till erhållande af fullständiga reala elementarläroverk. Jag väntar mig visserligen den invändningen, att Skåne mer än andra provinser blifvit tillgodosedt i afseende på läroanstalter, enär Utskottet föreslagit tre fullständiga realläroverk inom nämnde provins. Denna frikostighet kommer dock uteslutande Malmöhus län till godo.

Enligt min tanke borde ett, endast å den klassiska linien fullständigt elementarläroverk företrädesvis finnas i universitetsstaden, der uppfostran i allmänhet tenderar åt embetsmänna- och prestbildning, och der derföre både studier och examina grunda sig på undervisning i de klassiska språken. Då dertill kommer att Lund och Malmö nära nog kunna betraktas såsom ett enda samhälle i följd af det korta afståndet och den lifliga samfärdseln dem emellan, så kan jag icke finna annat, än att det varit mera förenligt med rättvisa mot provinsen Skåne i sin helhet, om Malmöhus län fått tvänne fullständiga reala läroverk, nemligen ett i Malmö med sina praktiska yrken, och ett i Helsingborg, hvars samhälle jemväl un-

dergår en stark utveckling i praktisk riktning, samt det tredje fullständiga realläroverket förlagts till Christianstad.

Här har visserligen yttrats af en erfaren riksdagsman, jemväl ledamot af Stats-Utskottet, att han icke velat göra något direkt yrkande, men deremot gerna skulle vilja förena sig i påståendet om återremiss af den föredragna punkten, i händelse derigenom kunde vinnas hvad jag häröfvan framhållit; men då jag föreställer mig att en återremiss nu i riksdagens elfte timme skulle tjena till föga, tvekar jag icke att framställa ett bestämt yrkande, nemligen att Lund måtte uti den af Utskottet uppgjorda förteckning öfver elementarläroverken utbytas mot Christianstad, så till vida, att Christianstad får sitt elementarläroverk fullständigt äfven på reallinien, men Lund endast på den klassiska.

Herr *Sven Nilsson* i Efveröd och *Johan Jönsson* instämde med Herr *Clairfelt*.

Chefen för Kongl. Ecklesiastik-departementet Herr Statsrådet *Wennerberg*: Då jag först genomläste Stats-Utskottets nu föredragna utlåtande, var det med en glad öfverraskning, då jag såg att Utskottet tillstyrkt bifall till nästan hvarje moment af Kongl. Maj:ts proposition i ämnet. Dock blef denna min glädje betydligt förminskad vid ett närmare — jag vill ej säga genomläsande, utan — begrundande af hvad i motiveringen för utskottsutlåtandet finnes anfördt. Jag befarade då en icke så obetydlig våda för läroverksorganisationen, i fall Riksdagen antog Utskottets förslag i mom. a; och för att rättfärdiga denna farhåga från min sida, anhåller jag att nu få yttra några ord om detta utlåtande, dels i allmänhet, dels mera med afseende på nämnda moment.

Öfverhuvud synes utlåtandet gå ut derpå, att man, så vidt möjligt, undviker rubbning af nuvarande förhållanden och så mycket sig göra låter förer den organisation af elementarläroverken, som blifvit påbörjad, tillbaka till hvad den dels för närvarande är, dels för kort tid sedan varit. Detta skulle ock göras lätt nog genom antagandet af den på 3:dje sidan i utlåtandet uttalade grundåsikten, som jag bestämt måste motsätta mig, nemligen "att elementarläroverken så anordnas, att öfvergången från dem till de högre tillämpningsskolorna kan ske direkt och icke göras beroende på en särskild mellanliggande undervisning". Jag påstår dock, att det icke är *elementarläroverken*, som så böra ordnas, utan de särskilda *tillämpningsskolorna*. Ty, har man för afsigt att ordna elementarläroverken på detta sätt, så tager det aldrig något slut på detta ordnande, och följden blir att de förrekas än hit och än dit allt efter tillämpningsskolornas olika fordringar. Tvärtom bör man så organisera tillämpningsskolorna, att de möta elementarläroverken på dessas olika stadier, hvarigenom de utan svårighet kunna mottaga elementarläroverkens ynglingar; och detta blir jemväl långt mindre kostsamt, äfvensom vida lättare att verkställa än hvad i motsatta fallet skulle blifva händelsen.

Utskottet har gillat och jemväl tillstyrkt Kongl. Maj:ts förslag om en treårig realöfverbyggnad. Men fördelen deraf, att undervisningen i dessa öfre klasser skulle vara helt och hållet skild från latinliniens, önskar Utskottet utsträckt äfven till fjerde och femte klasserna; i fråga om

matematik, naturalhistoria och moderna språk. Det säger sig dock sjelf, att en sådan utsträckning icke kan ske med mindre än att flera undervisningstimmar, och i följd deraf, större lärarekrafter anskaffas. Utskottet angifver emellertid icke någon annan utväg till erhållande af dessa nödiga lärarekrafter, än den, att "lektorernes undervisningsskyldighet icke lärers böra minskas" — en åsigt alldeles motsatt den, Kongl. Maj:t uttalat, och båda Kamrarna vid sistförflutna riksdag lemnat utan anmärkning. Men äfven om och lektorernes undervisningsskyldighet sålunda bibehålles, betyder dock detta så litet i afseende på det erforderliga timantalet, att man med allt skäl kunnat vänta sig att Utskottet på annat sätt sökt fylla britten. Dock nej, detta sker icke, åtminstone icke annorlunda, än att i samma punkt göres *det* uttalande, att denna utsträckning kan ega rum "med de beräknade lärarekrafterna vid de högre elementarläroverken". Alltså, den kan icke ega rum vid de lägre! Alltså olika realundervisning vid de femklassiga skolorna i fjerde och femte klasserna än i samma klasser vid de fullständiga läroverken! Alltså de ynglingar, som utgå från ett femklassigt läroverk, på reallinien uteslutna från de fullständiga läroverken? Är icke detta en sönderbrytning mellan de högre och de lägre elementarläroverken?

Sedan, då fråga blir om hvilka läroverk kunna anses behöfva vara fullständiga på begge linierna heter det, att Utskottet utgår från den grundsatsen, att antalet af dessa läroverk bör utsträckas och detta "i allmänhet till alla som hafva mer än 200 lärjungar". Kongl. Maj:t föreslog till sistlidna riksdag sju högre fullständiga elementarläroverk. Detta antal var, enligt uträkning, tillräckligt icke endast för det då varande, utan äfven för närmaste framtiden motsedda tilloppet af studerande på den reala linien; och beträffande läget var förslaget tillika sådant, att dylika läroverk funnos spridda nästan öfver hela riket. Jag vill i detta afseende blott erinra om att de föreslagna orterna voro Göteborg, Malmö, Carlskrona, Westervik, Stockholm, Örebro och Sundsvall. Emellertid ansåg Riksdagen detta antal läroverk vara för litet för realisterne. Man fann det nödvändigt att tillgodose ortintressena mera än hvad Kongl. Maj:ts förslag gjorde. Kongl. Maj:t har derföre till denna Riksdag gjort framställning om icke mindre än ytterligare åtta nya elementarläroverk af samma art som de sju förut föreslagna. Dessa läroverk äro valda med afseende på ej mindre lokala förhållanden än det antal realister, som besöka dem; och ettdera eller begge dessa skäl hafva af Kongl. Maj:t tagits i betraktande vid detta, liksom vid det förra förslaget. Utskottet har likväl icke ansett ens detta antal tillräckligt. Det fordrar än ytterligare sju dylika läroverk. Jag vill icke inlåta mig i någon kritik i afseende på valet af dessa: utan blott framhålla, att man med lika skäl kunnat föreslå läroverken i Christianstad, Halmstad och Östersund. Så har icke skett, och man har icke ansett nödigt att göra klart för sig eller andra, i hvad mån de tillagda läroverkens utvidgning i den angifna riktningen vore erforderlig. Skulle ett verkligt behof i detta afseende hafva förefunnits, så hade nog de sju städer, vid hvilkas läroverk Utskottet föreslagit upprättande af högre realklasser gjort något uttalande af sin önskan härom och hos Kongl. Maj:t begärt utverkande af de utvidgningar utaf läroverken, hvartill de kunnat anse sig ega skäl. Men derpå har man

icke velat vänta, utan helt enkelt föreslagit upprättandet af sju nya läroverk med fullständiga realklasser; och härför har man gifvit som skäl lärjungarnes antal på *klassiska* linien.

I afseende på lärarekrafterna har Utskottet, på grund deraf att Kongl. Maj:t för tvänne läroverk, nemligen Umeå och Wisby, föreslagit ett mindre antal lektorer än för de andra på båda linierna fullständiga, tagit sig anledning att nedsätta dessa lärares antal vid en hel mängd andra läroverk. Beträffande läroverken i Umeå och Wisby, så torde hvar och en finna, att Kongl. Maj:t, då han föreslog ett mindre antal lektorer der, gjorde detta helt och hållet på grund af det ringa antal realister, som ej blott hittills funnits vid dessa läroverk, utan ock antagligen der komma att finnas till följd af lokala förhållanden. Den nordligaste delen af landet finge dock icke sakna ett elementarläroverk, fullständigt äfven på den reala linien, om ock ynglingarnes antal å denna linie vore ringa, och för Gotland med sitt isolerade läge och sina under vissa årstider svåra kommunikationer med fastlandet, gällde detsamma. Men icke kan jag finna att oenahanda skäl kunnat göra sig gällande för föresläendet af de sju nya läroverken, ej heller för indragandet af lektorer vid dessa och öfriga läroverk.

Man syftar ju till att upphjelpa den reala bildningen i landet genom god och omfattande undervisning, d. v. s. genom att förskaffa reallinien samma fördelar, som hittills endast tillkommit den klassiska, nemligen ett tillräckligt antal dugliga lärare, som äro främst intresserade för de ämnen, hvori realisterna skola undervisas. Ty deri ligger just undervisningens styrka på den klassiska linien, att de personer, som der handleda ynglingarne, merendels äro varmt öfvertygade, om den bildande kraften hos studiet af de gamla språken och af språk öfverhufvud. Men hafva hittills realisterna fått åtnjuta undervisning af sådana lärare, som motsvarat dessa? De hafva i regeln fått samma lärare som latinarne, d. v. s. sådane, som utgått från den åsigten, att utan den klassiska språkbildningen såsom grundläggande element vid undervisningen ingen vetenskaplig bildning öfverhufvud kan erhåas. Minskas nu det erforderliga antalet lärare på reallinien, så stå vi således kvar på samma punkt som nu, så att elementarläroverken *icke* skola kunna med samma kraft och intresse drifva undervisningen på den reala linien som på den klassiska. Kongl. Maj:t afsåg med sitt förslag till Riksdagen möjlighörandet af att den reala linien smaningom skulle erhålla sina *egna* lärare, som å sin sida voro lika öfvertygade om de reala vetenskapernas grundläggande och bildande kraft, som den klassiska liniens lärare i allmänhet voro öfvertygade om de klassiska språkens. Men hvad har man gjort? Man har tillskapat en mängd mer eller mindre ofullständiga reala läroverk, man har, så att säga, extensivt tillgodosett den reala undervisningen, men icke intensivt; man har velat utsträcka undervisningen, men förbisett det hufvudsakligaste, nemligen att göra denna undervisning så god som möjligt, hvilket dock är den enda utvägen att höja reallinien.

Men hur kan jag väl vaga att säga detta? Kan jag verkligen hafva skäl dertill? Nej visserligen icke, i händelse Utskottet föreslagit dessa nya läroverk *utan* att vid dem eller de förut ifrågasatta minska lärarnes antal. Ty, såsom jag många ganger förut yttrat — att göra flera eller färre läroverk fullständiga — detta är Riksdagens ensak. Önskar därför Riksdagen

att landets alla läroverk göras till sådana, så finnes väl intet hinder derför. Dertill behöfvas endast nödiga anslag. Men, hvad som ligger vigt uppå, det är, att hvarje läroverk efter sin art får tillräckligt antal speciallärare, så att äfven vid ett läroverk med måhända endast ett par ynglingar i realklasserna, dessa ynglingar der kunna erhålla lika god undervisning som vid ett läroverk med 20 till 30 lärjungar i samma klasser. Ty denna fördel har den klassiska linien, och den anser jag äfven den reala linien böra få. Men då Utskottet har minskat lärarekrafterna, förutser jag med oro att, om deßs förslag i förevarande punkt antages, den hjälp, man velat tillskynda den reala bildningslinien, endast ofullständigt skall komma henne till del. De läroverk, hvilka nu icke erhållit Utskottets förord, skola dessutom inom kort framkomma med anspråk på samma förmenta fördel, som tillfallit de andra, och vi skola snart se oss bragta tillbaka till samma punkt, hvarpå vi nu befinna oss, med en stor mängd så kallade fullständiga läroverk med *ofullständig* utrustning för den reala linjens behof, och nödgas erkänna, att det väsendtliga syftet med hela skolorganisationen förfelats och att hvad som sålunda åtgjorts måste göras om.

Kongl. Maj:t har på anförda skäl föreslagit femtio duplikanter att uppföras i normalstaten. Utskottet har icke gillat detta, utan funnit lämpligare att göra dem till ordinarie lärare vid vissa läroverk. Detta har försiggått på det sätt, att man, utgående från nuvarande förhållanden, här och der prickat in lektorer och adjunkter vid de större läroverken till dess man kommit till summan femtio. Normalstaten i dess helhet har härigenom icke undergått någon förändring. En sådan önskade Utskottet icke heller. Det ansåg endast att "uppställandet af en aldeles ny normalstat icke vore påkallad". Men "aldeles ny" blir icke normalstaten genom införandet af de femtio duplikanterna. Ty det är redan nu genom ett Kongl. cirkulär anbefaldt, att de tvänne yngste lärarne vid hvarje läroverk skola vara flyttbara och disponibla till tjenstgöring der behofvet sådant kräfver.

Utskottet menar emellertid att "rubningen i läroverkens stater måste sålunda blifva mindre, än som vid näsföregående riksdag först var i fråga" och att "lärareantalet skulle derigenom sluta sig närmare till det bestående och genomförandet af den nya ordningen underlättas genom användande af redan för handen varande lärarekrafter". Jag är visserligen Utskottet tacksam för dess omtänksamma välvilja, men skulle hafva varit det ännu mer, om detta förslag till underlättande af den nya ordningen *icke* framkommit. Det heter i följande stycke, att härigenom d. v. s. genom de 50 duplikanterna "icke ringa osäkerhet komme att uppstå angående omfånget och beskaffenheten af elementarläroverken". Jag ber att i detta afseende få hänvisa till bilagan B) till den Kongl. propositionen, der både omfånget och beskaffenheten af de särskilda elementarläroverken finnes noga bestämda. Och vidare antydes det i punkten derpå, att vid tillsättningen af dessa duplikanter det icke skulle vara känt vid hvilket läroverk de skulle komma att tjenstgöra. Hvad detta beträffar hänvisar jag åter till den Kongl. propositionen, der, mot slutet af sidan 13, tillräckliga upplysningar härom äro att inhenta.

Utskottet har jemväl ansett skäligt att icke tillstyrka den af Kongl. Maj:t äskade tillökningen i adjunkternes antal vid de läroverk, der lektorerna äro konsistorieledamöter. Det torde dock få anses billigt att en

minskning i dessa lektorers undervisningsskyldighet finge ega rum, till dess de befrias från konsistoriigörörelsen. Redan nu åtnjuta de, genom öfverenskommelse, en sådan. Dessutom synes mig det framställda förslaget onödigt, ty det behöfves icke mer, än *att* en ändring i konsistoriernas sammansättning inträffar och lektorerna i följd deraf icke vidare förblifva konsistoriiledamöter, så blifva, enligt Kongl. Maj:ts proposition, dessa lektorer underkastade samma tjänstgöringsskyldighet som alla öfriga lektorer; och hela skillnaden blifver då, att läroverken i fråga få en duplikant eller extra lärare mindre.

Utskottet nämnde vid slutet af sidan 8, att dess "förslag upptager samma antal lärare på det hela, som Kongl. Maj:ts proposition". Jag finner detta icke litet märkvärdigt, att man på så olika grunder i afseende på anordningen kan komma till alldeles samma resultat i afseende på kostnaden, att för de sju nya realläroverk, som äro ifrågasatta och för en särskild undervisning af reallinien i fjerde och femte klasserna, icke skulle behöfvas flera lärarekrafter än Kongl. Maj:t begärt för ett *mindre* antal läroverk och för en *mindre skild* undervisning. Jag hoppas att, om jag visat omöjligheten af detta, ingen af Kammarens ledamöter skall vidare tro på verkställbarheten deraf. Det förefaller mig som vore Utskottets förslag ett organisationsförsök på papperet, som i verkligheten icke låter realisera sig. För att icke blott ur minnet yttra mig om saken, har jag här en detaljerad beräkning, som visar, att, enligt Stats-Utskottets förslag, för att undervisning i matematik, naturalhistoria och lefvande språk måtte särskildt meddelas realliniens lärjungar i fjerde och femte klasserna skulle erfordras i fjerde klassen 13 nya undervisningstimmar och i den femte 16, eller tillsammans 29 timmar. Dessa 29 timmar motsvara den tjänstgöringsskyldighet, som i medeltal är en adjunkt ålagd. En adjunkt till blifver således behöflig vid hvarje högre elementarläroverk eller åtminstone en ny extra lärare. Antalet af de högre elementarläroverken är 34 eller med frånräkning af det endast på reallinien fullständiga läroverk, som skulle upprättas i Stockholm, 33. För att genomföra den nämnda undervisningens i matematik, naturalhistoria och moderna språk skiljande vid de högre elementarläroverken fordras således 33 nya lärare. Skall vidare — såsom jag måste antaga det hafva varit Stats-Utskottets mening, ehuru det af förbiseende ej kommit att iakttagas — undervisningen i samma ämnen äfven blifva skild i fjerde och femte klasserna vid de femklassiga elementarläroverken, så fordras ytterligare 18 lärare. Enligt Stats-Utskottets förslag skulle således de för denna anordning behöflige lärarnes antal, tillsammans med det af Stats-Utskottet beräknade antal extra lärare, eller 78, komma att utgöra 129. Aflöningen för hvarje sådan lärare, äfven om han blott vore extra lärare blifve minst 1,000 R:dr om året; alltså för *denna* anordning en ny utgift af minst 51,000 R:dr årligen.

Stats-Utskottet har slutligen i sista momentet af denna punkt föreslagit en skrifvelse till Kongl. Maj:t, hvilken visserligen klingar modernt, men som, ställd i samband med förslaget i öfrigt, onekligen blifver klassisk till sin syftning, nemligen att Kongl. Maj:t behagade se till, huruvida icke ett inskränktare antal läroverk afsedda för undervisning endast på klassiska linien kunde vara tillräckligt för landets behof. Hvad svaret

härpå skall blifva från "vederbörande" tror jag mig på förhand kunna säga. Ville man verkligen hafva ett svar af den beskaffenhet Utskottet synes vänta sig, och som jag skulle önska, nemligen att åtskilliga läroverk skulle vilja utbyta den klassiska linien mot den reala, så borde man väl icke först öka antalet af de läroverk, som skulle blifva fullständiga både på den klassiska och på den reala linien. Ty de städer, som en gång fått sina läroverk fullständiga på begge linierna, komma säkerligen icke att vilja afstå den klassiska linien.

Jag har nu framställt de skäl, på grund af hvilka jag för min del icke kan anse Stats-Utskottets förslag i denna första punkt tillfredsställande. Det skulle vara för mig synnerligen tillfredsställande, om jag genom detta, måhända af många såsom allt för varmt ansedda uttalande lyckats öfvertyga Kammaren derom, att det verkligen kan ligga en icke obetydlig vada uti att lemna ett bifall till Utskottets förslag, enär realliniens bästa icke tillräckligt tillgodoses genom detsamma, elementarundervisningen blifver dyrare utan att blifva bättre, än enligt Kongl. Maj:ts förslag, och en återgång börjas från de åsikter, som för icke mera än ett år sedan blefvo af Riksdagen uttalade.

Herr Jöns Rundbäck: Den ärade talaren på christianstadsbänken har utan tvifvel angifvit denna frågas faktiska ståndpunkt; och jag tackar honom därför, ty derigenom slipper jag att angifva den. Han har sagt, att det som i denna fråga är det afgörande, är ortintresset. Jag vill dock icke göra mig till ombud för detta intresse, utan att derföre förundra mig öfver, att han, i likhet med många andra, ansett sig böra representera ett sådant; jag vill vara målsman för ett sakintresse och tror, att jag i den egenskapen, om jag också skulle föra talan för en sak, som jag kanske icke kan i dess helhet bedöma, icke är bland dem, som hafva den minsta rätten på sin sida. Jag har bifogat detta betänkande en reservation. Om Herrarne behaga taga den i ögonsigte, så skolen I finna att i densamma, lika litet som från min mun, något ortintresse talar; jag har ej heller någonsin försvarat ett dylikt intresse. Jag har i reservationen sagt, att elementarläroverken böra anordnas icke efter ortintressena, utan efter lärjungarnes antal, och jag vågar påstå att den grundsatsen är så riktig, att den svårligen kan vederläggas. Jag har vidare i reservationen sökt visa, hvarthän det skulle bära, om man skulle inrätta så många realskolor som Stats-Utskottet föreslagit. Ett så stort antal är icke af behovet påkalladt; ja, jag går så långt, att jag påstår, att till och med det af Kongl. Maj:t föreslagna antalet är i förhållande till det nuvarande behovet för stort, skälet hvarför jag säger detta är icke, att jag är någon ovän till dessa skolor eller har något emot realbildningen — tvärtom, jag önskar att denna bildning må så mycket som möjligt befrämjas — utan det att jag anser att de endast i den mån de behövas må inrättas, och att vi således, intill dess lärjungeantalet visat att de nu befintliga realläroverken äro för ändamålet otillräckliga, böra nöja oss med åtminstone hvad Kongl. Maj:t föreslagit. Och detta är, i min tanke, mycket nog. Behöfves det flera realskolor, visar det sig att lärjungar till dem tillströmma i den mängd, att de nu befintliga realskolorna äro för få, då, men först då tror

jag att tiden är inne att öka deras antal, och då skall äfven jag för min ringa del vara med om en åtgärd i sådan syftning. För närvarande uppgår antalet af lärjungar på den reala linien vid de högre elementarläroverken endast till omkring 300 — jag ber i förbigående få erinra, att jag härvid ej velat uttala något klander mot undervisningen vid dessa läroverk, utan endast framhålla den relativt låga siffran af lärjungar på denna linie — hvilka, fördelade på 16 läroverk, på hvart och ett af dem gör ett antal af 18 à 19 eller 6 à 7 i hvarje klass. Stats-Utskottet har emellertid, med dessa siffror för ögonen, gått ännu längre än Kongl. Maj:t; det har föreslagit icke mindre än 23 realläroverk, hvaruti lärjungeantalet således skulle blifva cirka 13 och högst 4 elever i hvarje klass. Men icke nog härmed: det finnes realläroverk, med summa summarum 3 lärjungar hvardera. Äfven dem har Utskottet velat göra fullständiga på den reala linien. Hvarje af dessa läroverk skulle således, antaget att lärjungeantalet blefve oförändradt, få en lärjunge i hvar klass. Man har hittills mycket beskrämat sig öfver, att lärjungarne vid våra skolor i medeltal kostat 131 R:dr per år och vid vissa läroverk till och med 200 R:dr eller något deröfver; men efter samma beräkning skulle en lärjunge på reala linien vid vissa läroverk, komma att kosta ofantligt mycket mera, eller omkring 3,000 R:dr. En hvar, som vill göra sig besväret med att uträkna kostnaden för en realist efter Stats-Utskottets förslag, skall komma till det resultatet. Jag har antagit, att uti hvarje på reallinien fullständig skola böra för realister-nes särskilda behof finnas två lektorer och två adjunkter. Medelbeloppet af aflöningen för de förre utgör 3,500 R:dr per man eller tillsammans 7,000 R:dr och för de senare 2,500 eller tillsammans 5,000, in summa således 12,000 R:dr. Hvarje lärjunge vid de reala läroverk, som hafva 13 eller 12 lärjungar i de tre högsta klasserna, skulle sålunda komma att kosta ungefär 1,000 R:dr om året, och en lärjunge vid de ofullständiga realskolor, som enligt Stats-Utskottets förslag skulle göras fullständiga och som nu endast hafva tre elever i den öfre klassen, 4,000 R:dr. Kongl. Maj:t har nu föreslagit 12 på båda linierna fullständiga läroverk och 4 särskilda fullständiga realskolor, således tillsammans 16 högre realskolor. Denna tillökning i de högre läroverkens antal skulle kosta 192,000 R:dr. Stats-Utskottet deremot har föreslagit 19 läroverk, fullständiga på begge linier-na samt 4 särskilda fullständiga realskolor, eller tillsammans 23 högre elementarskolor. Kostnaderna per år för dessa 23 läroverk skulle efter samma beräkning som för de 19 utgöra 276,000 R:dr mera än kostnaderna för de nuvarande läroverken, således 84,000 R:dr mera än efter Kongl. Maj:ts förslag, och detta endast derföre att A., som bor t. ex. i Christianstad, icke vill skicka sin son till t. ex. Helsingborg och tvärtom, under det att B., som bor t. ex. i Trelleborg, och C., som bor i Sölvesborg, dock måste skicka sina söner t. ex. till Christianstad, Helsingborg eller Malmö. Att det dock går för sig att skicka sina söner till ett annat läroverk än det närmast belägna, derpå lemna icke endast Trelleborg och Sölvesborg utan äfven många andra orter tillräckligt bevis; i Westergötland t. ex., eller rättare sagt Elfsborgs län, finnes det, efter hvad jag har mig bekant, många föräldrar som skicka sina söner ej till det närmast belägna Wenersborg, utan till det längre bort liggande Göteborg, utan att deraf röna någon olägenhet. Härtill kommer, att de elever som utgå från den högsta

klassen i de lägre femklassiga läroverken, i allmänhet icke längre äro späda gossar, utan ynglingar, som lätt nog torde kunna reda sig på egen hand, utan föräldrars eller anhörigas dagliga vård och tillsyn. Vid sådant förhållande torde det icke vara rätt och billigt att, utan att behof deraf förefinnes, inrätta nya elementarläroverk, som endast skulle få tre eller fyra lärjungar. Jag för min del kan omöjligen finna, att så är förhållandet. Vill man söka minska latinklasserna och latinskolorna, så måste detta ske genom att utbyta dessa klasser och skolor mot realklasser och realskolor, genom att inskränka de förra och utvidga de senare, ej genom att inrätta nya realskolor. Eller månne man föreställer sig att dessa städer, hvilkas intressen möjligen göra att Utskottets förslag här i Kammaren bifalles, skola, sedan de fått sina läroverk på båda linierna fullständiga, vilja afstå från den reala linien? Nej, derom är jag fullkomligt öfvertygad; resultatet blir att vi få behålla alla dessa många på reallinien fullständiga läroverk, om vi en gång gjort dem sådana. Jag vädjar till hvar och en af eder, mine Herrar, om detta är en god hushållning med statens medel. Jag unnar gerna hvarje ort alla de förmåner, den behöfver; men om den principen Stats-Utskottet här uppställt vore riktig, så skulle den äfven vara det beträffande andra grenar af undervisning, ej endast i fråga om elementarläroverken. Man skulle i så fall t. ex. böra inrätta en mängd nya folkskolelärareseminarier. Ty hafva de fattige folkskolelärareeleverne råd att resa många mil för att få undervisning, så torde ynglingarne i våra elementarskolor i allmänhet hafva mycket mera. Vi hafva icke flera än en musikalisk akademi i vårt land; den som vill egna sig åt musikens studium för det ena eller andra ändamålet, måste resa hit till Stockholm och här genomgå en dyr kurs, han må bo hvar som helst, i Ystad eller i Haparanda, och vara huru fattig som helst. Men ingen har ifrågasatt hvarken att inrätta nya folkskolelärareseminarier eller nya musikaliska akademier; man har fruktat, att, om så skedde, undervisningen derpå skulle förlora, och sanma skäl torde hafva sin giltighet äfven beträffande realläroverken, undervisningen i dem komme i så fall kanske att blifva ett lapperk, som icke motsvarade de fordringar, man på densamma är berättigad att ställa. Man har sagt, att det vore alldeles omöjligt att hafva elementarbildningen på reallinien så anordnad som den nu är, att de reala fullständiga elementarläroverken vore för få och att derigenom på många ställen uppkomme en lucka i de kunskaper som realisten eger, då han utgår från skolan, och dem han bör ega för att intagas i vissa af tillämpningsskolorna, specielt Teknologiska institutet här i Stockholm och Krigsskolan vid Carlberg, samt att undervisningen vid realskolorna icke går fullkomligt i den anda, som är nödig för att göra ynglingen skicklig till fortsättande af sina studier vid dessa tillämpningsskolor. Jag frågar då: skall man för dessa skolors skull förstöra elementarläroverken, eller är det icke bättre att i stället ordna undervisningen vid tillämpningsskolorna efter undervisningen i de allmänna skolorna? Det torde tillåtas mig att med afseende härå påminna om en gammal sägen, som säger, att då necken skall lära folk att spela fiol, så frågar han dem först, om han skall vända fiolen efter fingrarne eller fingrarne efter fiolen; skall han göra det förra, så blir eleven väl handterad, annars tvärtom. Jag tror att man bör göra det förra; jag tror att det är bättre att låta dessa tillämpningsskolor läm-

pa sig efter elementarbildningen, än elementarbildningen efter tillämpnings-skolorna.

I fråga om lärarnes antal har jag instämt i Stats-Utskottets förslag. Jag har nemligen ansett att, då efter min mening realskolorna endast i mån af behof böra förökas, och då för närvarande flera läroverk finnas, t. ex. Wisby och Umeå, hvilka endast hafva ett fåtal lärjungar, 4 à 5 i de öfre realklasserna, det antal lärare, som Kongl. Maj:t föreslagit och som annars vore behöfligt, icke erfordras; jag har trott att det antal Utskottet vid dessa skolor föreslagit vore alldeles tillräckligt, ända till dess lärjungeantalet derstädes tillvuxit, och att Riksdagen först då borde åt dem bevilja anslag. Af detta skäl anser jag, att man i detta afseende kan antaga Utskottets förslag. Det utgår nemligen i denna del från samma princip, som jag i fråga om skolornas antal anser för riktig, principen att antalet af lärare skall rätta sig efter antalet af lärjungar, att det förra skall förökas endast i samma mån som det senare tilltager. Den som vill bestrida den grundsatsen tager, vågar jag påstå, icke saken i och för sig i betraktande, utan ortintressena.

Jag skall icke vidare inlåta mig i något resonnement om denna fråga. Ett motiv, som Utskottet anför, ber jag dock få fästa Herrarnes uppmärksamhet uppå, ty jag tror knappast att Riksdagen kommer att godkänna den delen af förslaget, såsom grund för hvilken det ifrågavarande motivet blifvit framlagd, då densamma till behandling förekommer. Utskottet säger nemligen, att orsaken, hvarför Utskottet icke velat föreslå en ny adjunkt vid de elementarläroverk, hvilka hafva lektorer med konsistoriel tienstgöring, varit den, att 1868 års Kyrkomöte och den senast tillsatta Kyrkokomitéen ansett domkapiteln böra bildas endast och allenast af klerker, samt vissa lektors motsvarande sjelfskrifvenhet såsom konsistoriiledamöter sålunda böra upphöra. Oaktadt all högaktning för presterne, vågar jag dock påstå, att lekmännens intresse att representera församlingen, vare sig i konsistorierna, vid Kyrkomöten eller hvar som helst annorstädes, är fullt berättigadt, befogadt och välgörande. Jag kan således för min del icke godkänna detta motiv och har ansett mig skyldig att tillkännagifva detta till protokollet, för den händelse att man framdeles skulle vilja borttaga lekmännen från konsistorierna eller någon annan rådplägende och beslutande myndighet, i hvilken de nu äro representerade.

På grund af hvad jag nu anför, och då jag icke tilltror mig att kunna uppgöra något förslag till förändring i organisationen af elementarläroverken, samt då jag fruktar att man genom bifall till Stats-Utskottets förslag skall taga ett steg tillbaka i strid med den allmänna mening angående elementarundervisningen i vårt land, hvilken under flera år gjort sig gällande, om en förbättring af denna undervisning, och som sistlidne års Riksdag genom sitt då i frågan fattade beslut så klart och tydligt ådagalagt, så måste jag, då Kongl. Maj:t genom sitt nu framlagda förslag gått denna allmänna mening till mötes — och jag hoppas, att detta alltid skall ske — för min del understödja Kongl. Maj:ts proposition i ämnet och yrkar således bifall till den.

Häruti förenade sig Herr *Ekman*.

Herr Grefve Sparre: Det är otvifvelaktigt en af de mest glädjande företeelser inom representationen och ett faktum, hvaröfver vi i denna Kammare med skäl kunna vara stolta, att med all den sparsamhet med statens medel, som vi i öfrigt iakttaga, vi dock alltid i fråga om undervisningen visat en frikostighet, en liberalitet, som landet också allmänt erkänner. Mindre tillfredsställande är, jag medgifver det, att vid sådant förhållande det just skall vara från ministerbanken, som oppositionen emot denna frikostighet låter sig förnimma. Vid flera föregående tillfällen har inom denna Kammare den tanken uttalats, att det var den reala bildningen, som borde uppmuntras, att undervisningen inom de reala klasserna, i de reala vetenskaperna, som hittills, beklagligt nog, legat i sin linda, måste omhuldas. Det var därför verkligen något oväntadt, att, då Stats-Utskottet nu med större frikostighet än till och med Kongl. Maj:t velat omhulda denna branche af elementarbildningen, få höra en sådan kritik från sjelfva ministerbanken framställas. Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet har visserligen sagt, att hans invändningar mot Utskottets förslag hade sin grund i hans nit för de reala vetenskapernas eget bästa och förkofran, att denna fordrade större intensitet i sjelfva vetenskapen och en god undervisning. Jag vet icke, om denna intensitet och denna undervisningens godhet alltid bero på mängden af lärare; snarare på de kunskaper lärarne ega; men hvad jag med säkerhet vet är, att sättet att bringa dessa reala vetenskaper till heder, att "bibringa undervisarne och hela folket öfvertygelsen om de reala vetenskapernas kraft," är att gå ofvanifrån och nedåt, att sträfvandena i detta afseende måste utgå ofvanifrån. Jag för min del hyser icke någon tvekan om att, om utaf höga vederbörande den riktningen gifves åt undervisningen, att den reala delen deraf skall befordras, och man icke ordnar examensväsendet så, att det blifver den klassiska delen som gynnas och konsekvent fortgår på denna väg, följderna deraf skall blifva just den höjning af de reala vetenskaperna och den reala bildningen, som Herr Ecklesiastikministern förklarade sig önska, men för hvars ernående han icke visste något annat medel än att öka lärarnes antal. Nu är det min enskilda tanke att, om man tillsätter en massa lärare, som ingenting kunna af de reala vetenskaperna och som sakna allt intresse för dem, resultatet deraf alldeles icke blifver någon förhöjning af intensiteten i undervisningen i dessa vetenskaper. För att höja dem till den ståndpunkt, som de böra och, under den ståndpunkt af industriel utveckling, hvarpå vi för närvarande befinna oss, måste, så snart som möjligt, intaga, måste man fästa afseende på den undantagsställning, de reala läroverken för närvarande, beklagligt nog, intaga i förhållande till de klassiska. Gör man deremot, på sätt i Kongl. Maj:ts proposition säges, endast afseende på lärjungarnes antal på den reala linien för det närvarande och med anledning deraf gör indragningar på denna linien, så utträttar man, enligt min öfvertygelse, för den reala bildningens höjande intet. Efter hvad vi alla veta, är ställningen inom elementarläroverken de begge linierna emellan nu sådan, att den ena linien, den så kallade klassiska, befordras, uppmuntras och hedras, den andra deremot, den reala, tillbakasättes. Och detsamma har förhållandet varit många år igenom. Om under sådana omständigheter antalet lärjungar på reallinien varit litet och ännu är det, så kunna vi i sanning icke förundra

oss deröfver; men att derpå vilja grunda bestämmandet, hvar de på real-linien fullständiga läroverken skola förläggas, är efter min åsigt alldeles grundfalskt. Min öfvertygelse är att, för att taga ett exempel. Skara, som för närvarande har ett elementarläroverk med omkring 400 lärjungar. men deraf endast 4 på reallinien i de tre högsta klasserna, icke är en ort, der de reala vetenskaperna och den reala bildningen, för att begagna Herr Ecklesiastikministerns egna ord, åtminstone för det närvarande och under den närmaste framtiden kunna florerä. Om man deremot förlägger en real bildningslinie på sådana ställen som t. ex. Göteborg, Jönköping. Örebro, Norrköping, Helsingborg, Wenersborg eller Gefle, der handel, fabriker och industri blomstra, der ett industrielt lif finnes, så är det icke underkastadt det ringaste tvifvel, att omständigheternas kraf derstädes skall på lärarne i de reala vetenskaperna ställa högre anspråk, och att undervisningen i de reala ämnena vid dessa läroverk skall få den praktiska riktning, som undervisningen i dessa vetenskaper, för att vara fullt fruktbringande, bör hafva. Jag tror således, att det är en brist i Kongl. Maj:ts proposition, att man der inskränkt sig till att föreslå fullständiga reallinier endast vid de högre elementarläroverk, hvilka hittills hafva varit besökta af något större antal lärjungar, i synnerhet då antalet lärjungar på reallinien varit så ojemförligt litet, att det icke utgjort mera än, såsom t. ex. i Skara, en och i Wexiö en och en half procent af hela lärjungeantalet.

Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet yttrade, att man borde vänta med de nya realläroverken till dess ett ökad antal lärjungar bevisade att en fullständig realbildningslinie vore för orten behöflig. Jag tillåter mig härvid anmärka, att, efter min öfvertygelse, Stats-Utskottet resommerat alldeles riktigt, då Utskottet sagt att, så länge allmänheten har tillgång till ett läroverk på nära håll, skickas ynglingarne till det läroverket, utan afseende på huruvida detsamma har både en klassisk och en real bildningslinie eller endast en klassisk, för att undvika olägenheterna och kostnaderna utaf att skicka ynglingarne längre bort. Så länge detta förhållande fortfar, bibehåller sig det stora antalet lärjungar på den klassiska linien oförminskadt vid de läroverk, som ej hafva några realklasser, och man får sålunda aldrig någon erfarenhet utaf behovet af real undervisning å den orten. Då jag således, i likhet med Stats-Utskottet, tror att den klassiska linien vid åtskilliga elementarläroverk bör minskas, så tror jag också att Stats-Utskottets förslag att låta öfvergången ega rum så småningom är fullkomligt riktigt. Om, såsom jag förmodar, den reala undervisningen hädanefter omhuldats så, som den förtjenar, och allt flere och flere lärjungar egna sig åt de reala studierna, så hoppas jag att man efter några års förlopp skall hafva kommit till erfarenhet utaf, hvarest reala och hvarest klassiska läroverk böra finnas eller hvarest den klassiska linien bör indragas; men att vinna en sådan erfarenhet genom att nu indraga åtskilliga reala läroverk, såsom Kongl. Maj:ts föreslagit, är naturligtvis omöjligt. Denna försigtighet å Stats-Utskottets sida i fråga om öfvergången finner jag för min del så lofvärd. att jag, ehuru en ifrig vän af ej blott de klassiska studierna men äfven af de reala, måste understödja Utskottets förslag. Det har sagts att, om detta förslag antages. så skulle vi befinna oss på samma punkt i fråga

om den reala undervisningen, som hittills. Om så sker, så vet jag nog, hvar orsaken dertill ligger; men jag hoppas att det icke skall blifva förhållandet, om blott den, som är i tillfälle att åstadkomma reformen, vill densamma på allvar.

Man har mot Stats-Utskottets hemställan i sista momentet af denna punkt, om en skrifvelse till Kongl. Maj:t i afseende å en inskränkning i antalet af de klassiska läroverken efter vederbörandes hörande, anmärkt, att om vederbörande skulle höras, så skulle de utan tvifvel allesammans säga, att de icke ville mista dessa läroverk. Jag vill dock erinra, att svaret beror helt och hållet derpå, hvad som med "vederbörande" skall förstås; jag för min del tror, att dermed menas icke precis orten eller den kommunala myndigheten i orten, utan de embetsmyndigheter, som hafva undervisningsväsendet sig anförtrodt, och som måste vara fullkomligt i tillfälle att bedöma frågan på grund af sin sakkännedom.

De af Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet anförda siffror kunde jag, jag tillstår det, ej följa med. Då jag sjelf är inspektor för ett af statens högre elementarläroverk, har jag dock någon erfarenhet derom, att genom användande af duplikanter betydliga jemkningar i läroverkstimmarne ganska lämpligt kunna ske; ingen gruppering af siffror som helst, uppställd för att bevisa motsatsen, är därför för mig öfvertygande. Den sönderslitning af bandet mellan de högre och lägre elementarläroverken, hvarom Herr Ecklesiastikministern ordade, har jag ej heller riktigt kunnat begripa.

Jag slutar med det tillkännagifvandet att, så länge representationen tager del uti organisationen af undervisningsverken, jag anser det ytterst välgörande att han tillser det reformer och förändringar beträffande undervisningen ske varsamt, ja, ytterst betänksamt. Hvarje sådan förändring åstadkommer nemligen så stora rubbningar, orsakar för de studerande så stora svårigheter, att det efter min öfvertygelse är statens pligt att med den yttersta varsamhet gå till väga vid de reformer, den i detta afseende företager. Man kan visserligen tillkännagifva den riktning, i hvilken man vill, att de skola gå och denna är, så vidt jag fattat tendensen i denna Kammar i öfrigt, att befordra, hedra och lyfta den reala bildningen; men, äfven med detta mål för ögonen, måste man framgå med varsamhet och betänksamhet, så att man, så litet som möjligt, rubbar skolundervisningen. Jag anser det således mycket viktigt, att Stats-Utskottets nu förevarande förslag blifvit sådant, att några större rubbningar i undervisningsväsendet deraf icke blifva en följd. Sådana komma nog måhända ändå att inträffa, och vi hafva redan från ett håll hört klagomål öfver Utskottets förslag, huru konserverande det än i det stora hela är; men hade Stats-Utskottet gått mera radikalt till väga, så hade dessa klagomål utan tvifvel blifvit ganska många, och man hade då sannolikt ej kunnat påräkna det bifall till Utskottets förslag, hvilket jag för min del önskar och hoppas att det i denna Kammar skall erhålla.

Herr *Afzelius* instämde i Grefve Sparres yttrande.

Herr *Törneblad* h: Jag yttrade nyss, att jag icke kunde dela Stats-Utskottets åsigt derom, att den reala öfverbyggnaden borde blifva treårig,

utan att jag önskade densamma tvåårig, men äfven på några få ställen fyraårig. Jag har fått ett ytterligare stöd för denna min uppfattning uti hvad som för en stund sedan uti detta ämne uttalades af Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet, hvilken påpekade förhållandet mellan elementarläroverken och tillämpningsskolorna och anförde såsom sin åsigt, att elementarläroverkens undervisning icke finge förryckas för tillämpningsskolornas skull, utan de sistnämnda skulle rätta sina fordringar efter elementarläroverkens kurser. Nu har jag påstått, att undervisningen på den reala linien blifvit afsedd hufvudsakligen för en särskild tillämpningsskola, nemligen Teknologiska institutet, och såsom grund för detta mitt påstående anförde jag de undervisningstimmar i de matematiskt-naturvetenskapliga ämnena, som i den af mig återopade tabellen funnos angifna, men jag har dock därför ett ännu starkare skäl, nemligen Herr Statsrådet och Chefens för Ecklesiastik-departementet egna ord uti bilagan till den förra året till Riksdagen aflättna propositionen om förändrad ordning af elementarläroverken. Der står nemligen, sidan 38: "Då, enligt min åsigt, den reala liniens arbetstid icke bör upptagas af latinstudium, skall det blifva möjligt för denna linie att efter åtta års lärokurser utan synnerlig svårighet taga en afgangsexamen, som med fullt skäl berättigar till fortsatta studier, så vid universitet, som vid högre reala tillämpningsskolor". Och strax framför detta står i samma statsråds-protokoll: "Det är endast med svårighet, som en yngling nu efter afgangsexamen förmår tillfredsställa de inträdesfordringar, som Teknologiska institutet ställer på honom. mycket mindre skulle han kunna det då, d. v. s. om den reala öfverbyggnaden blefve tvåårig". Kan man tydligare uttala att det just varit Teknologiska institutet, som varit bestämmande för den reala liniens vid elementarläroverken undervisning i de högre klasserna? Man har här anmärkt, att Stats-Utskottet skulle hafva utgått från tanken att försöka återinföra det gamla förhållandet. Något sådant försök har jag för min del icke kunnat finna i Stats-Utskottets förslag, ty hvad sjelfva undervisningsplanen beträffar, så är den fullkomligt orubbad, så vidt jag kan finna, men jag ber Kammarrens ledamöter lägga noga märke till, att här icke är fråga att genast bryta de nuvarande förhållandena, utan meningen är tydligen och kan icke vara annat, än att normalstaten skall genomföras efter några års förlopp, i den mån förhållandena vid läroverken det medgifva. Den normalstat, som finnes i Kongl. Maj:ts proposition, upptager 262 adjunkter i stället för de 326, som nu finnas. Hvad fordras då för normalstatens genomförande? Jo, att icke mindre än 64 af de adjunkter, som nu finnas, skola från läroverken afgå, vare sig genom döden, afskedstagande eller på annat sätt. Vore icke detta förhållandet, utan kunde man nu genast tillämpa normalstaten, då vore det resonnement om duplikanterne, vi här hört, fullkomligt riktigt, men när nu för normalstatens genomförande fordras att af nuvarande adjunkter skall afgå ett större antal än de föreslagna duplikanterne utgöra, så kan jag icke finna annat än att det är en omväg att först fordra, att adjunkterne skola afgå och sedan detta skett tillsätta duplikanter. Jag ber dessutom att få fästa uppmärksamhet på hvad som står på sidan 13 i den Kongl. propositionen. Sedan der talats om de ifrågasatta duplikanterne, säges det: "Vid hvilka läroverk dessa skulle komma att anställas, torde icke nu, utan först i

sammanhang med den nya anordningens af elementarläroverken successiva genomförande böra bestämmas“. Dessa duplikanter beräknas likväl derstädes, med hänseende till förhållandena under de senaste fem åren, till ett antal af 50, men är det sagdt, att dessa förhållanden komma att gälla 4 å 5 år härefter? Nej, tvärtom är det antagligt, att nuvarande förhållanden komma att undergå förändringar, och således, om man bestämmer sig för duplikanter, så bör åtminstone icke deras antal fastställas förrän man erhållit kännedom om de förhållanden, som råda vid den tiden dessa lärare skulle börja sin verksamhet. Det tjenar ju till ingenting att först bestämma deras antal till 50 och sedermera afgöra vid hvilka läroverk de skulle komma att anställas, ty man bör väl först hafva bestämdt, vid hvilka läroverk de äro behöfliga för att derefter kunna bestämma deras totalantal.

Jag ber vidare att få yttra något om hvad Utskottet anfört i fråga om undervisningens skiljande i vissa ämnen i fjerde och femte klasserna. Utskottet talar visserligen härom blott i förbigående uti sin motivering och icke i klämman, men jag vill dock icke lemna detta oberördt. Säsom jag fattat Utskottets mening, tror jag att hvad i nämnda afseende förslagit är i den reala bildningens intresse, ty just med afseende på den reala treåriga kursen skulle ett sådant skiljande af undervisningsämnen kunna med fördel ega rum. Det är icke otänkbart, att äfven med de lärarekrafter, som Utskottet tänkt sig, skilnad i andra ämnen än latin och engelska skulle kunna genomföras, ty vid flera läroverk finnas redan nu parallelklasser hvilka skulle fortfarande bibehållas. Skiljes nu undervisningen i flera ämnen, så är det gifvet, att, om klasserna redan äro delade i parallelklasser och dessa komma att sammanfalla med de olika linierna, några nya timmar icke skulle behövas. Den beräkning af 29 timmar, som i följd af den föreslagna skilnaden i vissa ämnen skulle vid hvarje läroverk åtgå, kan omöjligt af mig godkännas. De ämnen, uti hvilka, enligt Utskottets framställning, skulle meddelas skild undervisning, skulle vara matematik, naturhistoria och moderna språk. Om man då ser efter i den tabell, jag flera gånger återopat, finner man att i fjerde klassen beräknats för matematik 5 undervisningstimmar, naturlära och naturhistoria 2 timmar och tyska 3 timmar, tillsammans 10 timmar, samt i femte klassen matematik 5 timmar, naturlära 2 timmar, tyska 3 timmar och franska 3 timmar, tillsammans 13 timmar. Sammanlagda timantalet gör således 23 timmar eller 6 timmar mindre än af Herr Statsrådet beräknades. Ytterligare nämndes, att genom bifall till Stats-Utskottets förslag en sönderbrytning mellan de femklassiga och de högre elementarläroverken skulle inträffa. Detta kan möjligtvis hända, men jag ber att få fästa uppmärksamhet på att denna sönderbrytning förut funnits i vida högre grad än genom förslaget genomförande skulle blifva fallet, ty med beräkning af de timmar i de femklassiga läroverken, som i undervisningen måste vara skilda, enligt den gamla skolordningen, uppgår hela antalet till minst 194 och dessa läroverk skötas nu med 1 rektor och 5 kolleger. Nu skall samma antal lärare behållas, men nämnda timmars antal nedgå till 156, och således blir de femklassiga läroverkens ställning bättre än den varit förut, och detta bör tagas i beaktande. Med hvad jag sagt vill jag icke hafva påstått, att det är möjligt att öfver allt genomföra skild

undervisning i alla de tre nämnda ämnena, men nog låter det sig göra vid några läroverk och i ett eller annat af ämnena. Det ämne, uti hvilket jag företrädesvis skulle anse nyttigt att undervisning meddelades särskildt för den reala linien, är matematik, ty de många, som från denna linie utgå i det praktiska lifvet, behöfva måhända hafva sin kurs i detta ämne mera praktiskt inrättad, än fallet är med klassisterna.

Hvad beträffar anmärkningen om att realliniens undervisning borde blifva tillgodosedd ej allenast extensivt utan äfven intensivt genom anskaffande af fullt duglige och för denna linie intresserade lärare, så vågar jag påstå, att, äfven om en lärare undervisar på den klassiska linien, så kan han vara fullt intresserad för äfven realliniens utveckling. Jag vet detta af egen erfarenhet, ty jag har sjelf undervisat på båda linierna och jag känner äfven lärare, som hafva sysselsättning på begge linierna, mot hvilka lärares samvetsgrannhet och skicklighet någon anmärkning icke kan göras. Det är dessutom att märka, att, enligt anförandet till statsråds-protokollet för särskild undervisning på reallinien upptages två lektorer, nemligen i matematik och moderna språk. Utom de fyra lektorer, som sålunda vid de fullständiga läroverken upptagas såsom lärare i dessa båda ämnen, förekomma ytterligare sex lektorer, en i hvardera af sex uppgifna ämnen. Det är således tydligt att man icke i andra ämnen än matematik och moderna språk tänkt sig en specifik skilnad mellan lärare på den klassiska linien och den reala; ty annars skulle man äfven upptagit särskilda lektorer i kristendom, filosofi, historia o. s. v. och det är påtagligt att detta icke låter sig göra, emedan alltför stora kostnader deraf skulle uppstå. Men just detta särskiljande af i allmänhet två lektorer för den reala linien har emellertid gifvit anledning till att staten ökats med 48 lektorer. Detta kallar jag för att intensivt tillgodose realundervisningen, ty de äro tillsatta uteslutande för reallinien. Dessa 48 lektorer har äfven Utskottet i sitt förslag bibehållit, och således äfven qualitativt sörjt för realbildningen. ty åtminstone är det för mig omöjligt att finna annat, än att detta skall utöfva ett ganska välgörande inflytande på denna bildning.

I fråga om lärarnes tjänstgöringsskyldighet anmärktes af Herr Statsrådet, att hvad Stats-Utskottet i detta afseende föreslagit står i strid med nästlidna års Riksdags beslut, emedan Stats-Utskottet icke synes hafva tänkt sig den nedsättning i lärarnes tjänstgöringsskyldighet, som af förra Riksdagen godkändes. Om jag då ser efter uti den punkt af bilagan till Kongl. Maj:ts vid förra Riksdagen aflättna proposition, der detta ämne omhandlas, så står der endast i nämnda punkt såsom öfverskrift: "att lärarnes undervisningsskyldighet minskas". Sedermera angifves under denna rubrik, bland annat, att lärarnes tjänstgöringsskyldighet hos oss såsom maximum uppgår till 32 timmar i veckan, hvarjemte punkten afslutas med följande ord: "Jag anser derföre fullt finnas för en nedsättning af 4 timmar i den lagligen högsta tjänstgöringsskyldigheten i veckan, hvilken alltså skulle omfatta 28 timmar. Efter detta maximum borde de särskilda lärarnes undervisningsskyldighet bestämmas". Det är mycket möjligt, att detta afsågs skola omfatta äfven lektorer, men sådant står der icke åtminstone med tydliga ord uttryckt, och man är således ursäktad om någon minskning i lektorernes undervisningstimmar icke blifvit beräknad, en minskning som jag för min del i allmänhet taget anser obehöflig, oakadt

jag sjelf tillhör denna kategori af lärare. Latitud kan naturligtvis derutinnan iakttagas och särskild hänsyn tagas till tjänstgöringsskyldigheten för de lektorer, som äro konsistoriiledamöter, men de 48 lektorer, som enligt förslaget skulle tillkomma, skulle åtminstone icke få någon konsistoriel tjänstgöring, så att af dem kunde man utkräfvat ett medium af undervisningstimmar af 20. Den af Utskottet föreslagna staten upptager en rektor, 9 lektorer och 9 adjunkter för hvarje äfven på reallinien fullständigt läroverk. Räkna man då 20 timmar i veckan för hvarje lektor och 26 timmar för hvarje adjunkt, så kommer man till ett antal af 426 timmar. Om man nu prutar två timmar för hvarje lektor, så återstå dock 408 timmar, men för undervisningen i nämnda läroverk behöfves icke mer än 392 timmar och således, äfven med beräkning att lektorernes tjänstgöring minskas, så återstår dock 16 timmar lediga, hvilka kunna användas att sköta några ämnen särskildt i fjerde och femte klasserna. Dock kan det hända, att de öfverblifna timmarne blifva något mindre än 16, åtminstone vid vissa läroverk, och man kan icke så noga beräkna de särskilda lärarekrafterna, emedan beräkningen af lärarnes arbetstid beror på det antal scripta, hvar och en af dem kan hafva att genomse och rätta, med flera förhållanden.

Man har här talat om inskränkning i antalet af elementarläroverk, afsedda för undervisning endast på den klassiska linien, men då detta icke afhandlas i den punkt, som nu till behandling föreligger, vill jag icke derom nu yttra mig, och hvad frågan om tjänstgöringstiden för de lektorer, som äro konsistoriiledamöter angår, så vill jag ej heller af lätt begripliga skäl i detta afseende göra något uttalande, utan inskränker mig till att endast hänvisa till hvad läroverkskomitén derom sagt, eller att minskning är behöflig.

Jag tror, att om man tager i öfvervägande de omständigheter, som föreligga, någon våda icke finnes vid att antaga Stats-Utskottets förslag. Dock upprepar jag hvad jag förut sagt, att den reala linien, enligt min tanke, icke bör hafva treårig öfverbyggnad, men då en återremiss i syfte att åstadkomma förändring härutinnan icke skulle tjena till något i denna riksdagens elfte timme, anser jag mig föranlåten att sluta med att yrka bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Liss Olof Larsson: Det är första gången jag uppträder i en fråga som rör den högre undervisningen, och jag gjorde måhända bäst uti att icke heller nu yttra mig, emedan jag, som icke åtnjutit någon sådan undervisning, nog vet att jag icke så förstår det ämne som nu är i fråga; men då jag nödgas afgifva min röst i frågan, och då jag dessutom deltagit i ärendets behandling inom Utskottet, så anser jag mig böra uttala den mening jag bildat mig i saken, och detta så mycket hellre som jag är af en annan mening än den, som inom Utskottet har varit den öfvervägande.

Grefve Sparre uttalade till en början sin förvåning öfver att den ledamot af regeringen, som här skulle föra regeringens talan, uppträdt mot ett betänkande, som skulle afse beredandet af en bättre och mera utvecklade plan för den högre realundervisningen, samt beklagade att från statsrådsbänken sådana yttranden blifvit fälda som nu skett. För min del skall

jag icke uttala någon sådan förväning öfver regeringen, och jag tror dessutom att det hade varit bättre, om den ädle Grefven hellre velat visa, huru som regeringen, åtminstone för så vidt jag kunnat följa dess åtgärder i detta hänseende, fullt ut i lika hög grad som Riksdagen velat befrämja upplysningen och undervisningen i landet. Jag tror sålunda, att man icke haft skäl att uttala sig såsom den ädle Grefven nyss gjort; det enda, hvaröfver man härvidlag med fog kunde tvista, är angående sättet för reformens genomförande, hvaremot man icke torde vara berättigad att framställa ett sådant beklagande, som Grefve Sparre nyss gjort. Samme talare uttryckte äfven sin glädje öfver att Andra Kammaren alltid visat sig frikostig, när det gällt att befrämja undervisningen. Äfven jag är glad deröfver, men jag kan dock icke, såsom han, finna det vara glädjande att till den grad slösa med penningar, som Utskottet nu gjort i det föreliggande förslaget. Af flera föregående talare har redan blifvit erinradt, hurusom hvarje lärjunge i de högre reala klasserna kostar statsverket 3,000 à 4,000 R:dr. Kan det väl vara glädjande att på detta sätt gå till väga vid undervisningens befrämjande vid elementarläroverken, då man på samma gång känner huru litet staten uppoffrar för att bereda upplysning åt den stora massan af befolkningen? Jag kan åtminstone icke dela den ärade talarrens glädje i detta fall. Vidare uttalade han en synnerlig glädje deröfver, att Utskottet i sitt förslag upptagit flera på reallinien fullständiga läroverk än dem som funnes omnämnda i Kongl. Maj:ts förslag. Det ligger naturligtvis nära till hands för honom att i detta fall uttala en synnerlig glädje, då Utskottet till fullständigt på reallinien uppflyttat äfven det läroverk, som finnes i den stad, der han har sitt residens. Deremot undrar jag, huru mycket beröm från samma håll Utskottet skulle kunna haft att förvänta, derest Utskottet, i stället för Wenersborg, till dylik uppflyttning föreslagit läroverken i t. ex. Nyköping, som har sex och Christianstad som har åtta lärjungar i öfre realklasserna, under det Wenersborg har tre sådana lärjungar. För min del tror jag att man nästan går för långt, då man på detta sätt vill hafva anslag, ehuru man icke kan visa att läroverket har mer än tre lärjungar på den reala linien. När man t. ex. ser, att vid Skara elementarläroverk endast finnas fyra lärjungar på den reala linien, så vore man lätt frestad antaga, att det kunde vara nog med ett fullständigt realläroverk för dessa. Om det nu vare fråga om, att ordna elementarläroverken för all framtid, så att vi hädanefter icke behöfde vidare tänka på att ytterligare öka de fullständiga läroverkens antal, så skulle jag nu icke blott vilja lemna mitt bifall till Utskottets förslag utan till och med kunna gå ännu längre; men jag tror, att det är rättare att utvidga dessa läroverk i den mån behovet sådant kräfver än att verkställa reformen på sätt Utskottet föreslagit och således tillskapa en mängd fullständiga läroverk med så få lärjungar. Som jag uppfattat Statsrådets yttrande i frågan, har han dermed till fullo bevisat, att det icke vore till gagn för den reala undervisningen att gå till väga enligt Utskottets förslag; och jag kan sålunda, på samma gång jag erkänner riktigheten af den vederläggning Herr Statsrådet afgifvit mot Utskottets utlåtande, icke finna annat än att ett försvar af samma utlåtande skulle gå ut på att söka sönderrifva det förslag, som kommit från regeringen och hvilket förefallit åtskilliga särdeles misshagligt. Vid ärendets behandling inom Utskottet ville afdelningen till en början icke gå så långt

som nu skett, ehuru man visserligen sökte tillfredsställa de olika ortintressena; men då betänkandet återkom till Utskottet, så fanns det ännu åtskilliga ledamöter, hvilkas önskingar icke blifvit tillräckligt tillgodosedda på afdelningen; och för att nu kunna komma öfverens beslöt man sig för, att hvar och en utskottsledamot, som sådant yrkade, skulle få erforderligt anslag för ett fullständigt realläroverk i den stad han närmast intresserade sig för. För min del var jag nog blygsam att icke framställa något yrkande i detta hänseende, ehuru jag tror mig dertill hafva varit lika fullt berättigad som någon annan, då hvarken i Kongl. Maj:ts eller i afdelningsens förslag förekommer något om anslag till inrättande af något fullständigt realläroverk inom Westerås stift, och detta stift således var det enda inom riket som skulle gå miste om en sådan förmån; men jag ansåg mig dock icke med fog kunna påyrka något sådant, då jag af den tabell som finnes bifogad Utskottets utlåtande finner, att vid de två fullständiga elementarläroverken inom Westerås stift för närvarande icke mera än tillsammans 7 lärjungar åtnjuta undervisning på den reala linien. Man kan således icke påstå att jag här uppträder i något speciellt ortintresse, då jag till och med vill motsätta mig Utskottets förslag, ehuru Utskottet sökt tillgodose äfven Westerås stift med ett på reallinien fullständigt läroverk. Jag anser visserligen att yrkandet om upprättande af sådana högre skolor till stort antal, äfven om lärjungeantalet icke var så synnerligt stort, kunde hafva något skäl för sig förr, innan vi hade jernvägar här i landet; men sedan dessa kommunikationsmedel numera finnas i snart sagdt alla riktningar, och man till följd deraf med största lätthet och snabbhet kan förflytta sig från den ena orten till den andra, så finner jag det icke längre vara behöfligt att anlägga fullständiga reala läroverk så nära hvarandra. Utskottet har t. ex. ansett lämpligt att förlägga ett sådant läroverk i hvardera af städerna Malmö och Lund, ehuru det endast är en half timmes väg mellan begge dessa städer.

När jag således för min del icke kan bifalla Utskottets förslag, så torde det icke förundra någon att jag hellre sluter mig till regeringens framställning, ty — jag erkänner det öppet — i en sådan fråga, som jag icke förstår och som jag icke tillräckligt kan sätta mig in uti, måste jag mera tro på den utredning Regeringen åstadkommer, än den som kommer fram igenom en kompromiss af olika ortintressen. Jag yrkar sålunda afslag å Utskottets förslag och bifall till Kongl. Maj:ts framställning.

Herr Key: Under den gamla ständsrepresentationstiden var det ett lika ofta brukligt som lätt sätt att förvärfva sig namn och ära som målsman för bildningen genom att väcka motion, den måtte vara huru tarflig som helst, om ett och annat lägre elementarläroverks utvidgning med en eller par klasser eller ock uppflyttning till högre och fullständigt. Det blef derföre, särdeles i det gamla Borgareståndet, en allmän vana eller ovana att uppträda som "välgörare" för de städer man representerade genom att väcka motioner i nyssnämnda syftning. Tankeanstängningen som lagstiftare var obetydlig, men resultatet ofantligt, det nemligen, att på samma gång "tillgodose" bildningen i allmänhet samt sitt eget återval i synnerhet. Detta motionerande började emellertid att alltför mycket urarta under sista tiden af ständsrepresentationen. Missbruket hade blifvit så allmänt och så inrotadt, att det till och med flyttades öfver från det gamla

till det nya statsskicket. Jag har uppgjort en liten statistik, som visar, huru segt denna tradition bibehållit sig och huru långsamt den vikit. Vid 1867 års riksdag väcktes nemligen i detta syfte icke mindre än 21 särskilda motioner, följande året tio, år 1869 fem, 1870 tre, samt år 1871 en motion. Det var onekligen ej den minsta af de många fördelar, som det nya representationsskicket genast medförde, att det satte stopp för dessa anlopp, som höllo på att taga alltför orimliga dimensioner. Emellertid, då vi nu slutligen och väl hafva vunnit detta resultat, så tyckes det som om regeringen vore på väg att å sin sida slå öfver och måhända hafva lust att väl mycket lyssna till den nya vind för dagen som blåser, och därför i sitt förslag alltför litet hafva tillgodosett behovet af fullständiga reala elementarläroverk och möjligen något mycket skattat åt det förment populära.

Likväl får jag säga, att om det än ligger sanning i det gamla ord-språket: "den man älskar den agar man", så kan jag icke finna annat, än mycken aga men litet kärlek ligga till grund, då man säger sig vilja gynna den reala bildningen och hjertans gerna låta den klassiska maka åt sig, men söker åstadkomma detta genom att låta läroverken på den klassiska linien till oförminskadt antal bibehållas, under det man deremot inskränker antalet af de reala läroverken. För mig förefaller detta såsom ett ganska egendomligt sätt att älska den reala undervisningen.

Man har ifrågasatt, huruvida de af Utskottet gjorda beräkningar rörande lärareantalet skulle vara tillförlitliga. En talare här i närheten har förut gifvit öfverbevisande uppgifter härom, men äfven jag ber att få anföra några för att visa, att Utskottet icke har lemnat denna fråga obeaktad. Antages undervisningsbehovet i 1:sta klassen till 24 timmar

	i 2:dra	28	..
..	i 3:dje	28	..
..	i 4:de	30	..
..	i 5:te	30	..
..	i skilda klasser	16	..
		156	timmar
klassiska 6 (1 och 2)		60	timmar
linien 7 (1 och 2)		60	..
linien B		26	..
skilda i 4 och 5		17	..

319 timmar

öfre realklasser 90 ..

blifva 409 timmar alltså behöfliga.

Undervisningsskyldigheten blifver för klassiskt läroverk med t. ex.

1 Rektor	minimum 12	maximum 16	timmar
6 Lektorer	.. 120	.. 132	..
7 Adjunkter	.. 182	.. 196	..

minimum 314 maximum 344 timmar

för reallt läroverk med t. ex.

1 Rektor	minimum 12	maximum 16	timmar
8 Lektorer	.. 160	.. 176	..
9 Adjunkter	.. 234	.. 252	..

minimum 406 maximum 444 timmar.

Häraf synes att det räcker till och blir öfver enligt Utskottets förslag, sedan hela undervisningsbehovet på båda linierna blifvit tillgodosedt enligt nuvarande förhållanden med afseende å undervisningsskyldigheten.

Nu vill jag komma till frågan: hvarföre Utskottet föreslagit flera fullständiga reala elementarläroverk än Kongl. Maj:t. Hvad då först vidkommer dylika läroverks inrättande i Upsala och Lund, så hoppas jag Herrarne i likhet med mig skola finna denna åtgärd nära nog oundgängligen behöflig för de båda universitetsstäderna i sammanhang med frågan om det utvecklade profäret; den saken talar för sig sjelf, och för öfrigt har Utskottet i sitt val mellan olika städer gått efter den tabell, som blifvit uppgjord på andra utgiftsafdelningen samt här är bifogad betänkanudet. Af denna framgår, att under åren 1868—1872 antalet lärjungar i medeltal utgjort 493 i Upsala, 449 i Lund, 442 i Wexjö, 296 i Westerås samt 217 i Helsingborg, hvilket sistnämnda antal dock under senaste terminen stigit till 248, bland hvilka 17 i de öfre klasserna åtnjutit undervisning endast på den reala linien. Jag tror sålunda, att Utskottet haft fog för sitt förslag angående inrättande af fullständiga realläroverk i dessa städer, och detta så mycket mer, då man derjemte tager i betraktande antingen nämnda städers geografiska läge eller den handel, rörelse och industriela utveckling, som kringliggande orter hafva. En talare har påpekat, att Christianstad i stället för Lund borde förses med ett fullständigt realläroverk; men härvid ber jag återigen få erinra, att Utskottet bland andra skäl, hvarföre det tillstyrkt fullständiga läroverks inrättande i de begge universitetsstäderna, äfven afsett en närmare utveckling af det s. k. profäret, och i detta hänseende står onckligen Lund i en fördelaktigare ställning, såsom långt mera lämpande sig för användandet af denna institution än Christianstad.

Men, säger man, då icke större antal realister finnes än för närvarande, hvarför skall man då inrätta så många på reallinien fullständiga läroverk? Mine Herrar! Det är icke ungdomens fel, icke heller de reala läroverkens fel att så få realister finnas vid våra skolor. Det är nemligen naturligt, att det icke kan vara annorlunda, så länge vårt examensväsende är så ordnad som nu, och så länge kompetensen för inträde på tjänstemannabanan uteslutande gynnar den klassiska bildningen och håller tillbaka dem som endast studerat på den reala linien. Det är klart att föräldrar och målsmän äfven mot sin vilja måste låta sina barn och myndlingar företrädesvis tillegna sig en undervisning så beskaffad, att den lemna ynglingen fritt val och fritt tillträde till hvilken bana som helst i samhället, äfven om mycken dyrbar tid derigenom kommer att gagnlöst förspillas. Låtom oss derföre samtidigt med utvecklingen af realbildning förändra examensväsendet och kompetensen för inträde i statens tjänst, låtom oss sätta de reala läroverken i mera omedelbar förbindelse med våra tillämpningsskolor, med en möjligen blifvande teknisk högskola, och jag försäkrar Er, mine Herrar, att man i sådan händelse skall få öfverfullt med lärjungar i de reala läroverken, som skola vilja lära — icke af det döda — utan af det lefvande för — lifvet.

På dessa skäl yrkar jag bifall till Utskottets förslag.

Herr Peter Olsson: Herr Talman! mine Herrar! Mer än ett skäl borde afhålla mig från att yttra mig i denna fråga, i hvilken jag af

lätt begripliga orsaker icke kan vara så hemmastadd som jag skulle önska och nödigt vore för att uttala en bestämd åsigt; jag ber därför ock att få på förhand säga, att jag skall försöka att, såvidt möjligt är, icke yttra mig om något annat än om det, hvilket jag, efter min uppfattning, har någorlunda klart för mig.

Här har blifvit satt i fråga, att man skulle, för att tillgodose den reala undervisningen i våra skolor, inskränka de reala liniernas antal vid de klassiska skolorna. Detta påstående, får jag bekänna, att jag icke kan fatta. Såsom jag betraktar frågan, kan jag icke förstå annat eller bättre än att i samma mån man inskränker antalet skolor, som äro fullständiga på den reala linien, man också tillgodoser icke den reala undervisningen utan snarare den klassiska. Det står nemligen klart för mig att de föräldrar, som hafva barn, hvilka de önska få undervisade i en skola, väl i de allra flesta fall underkasta sig svårigheten, om det så får kallas, att låta sina söner ingå på den klassiska linien, i föräldrastaden, hellre än att skicka dem till en annan stad, der fullständig reallinie finnes. Jag tror således, att i samma mån man söker inskränka reallinierna eller den reala undervisningen, man också i samma mån arbetar i riktning att så mycket som möjligt hindra realundervisningen i våra skolor; och jag tror detta så mycket mera, som jag är öfvertygad derom, att, när man tager hänsyn till den utveckling, industrien vunnit, när man tager hänsyn till de praktiska yrkena, till de mindre ljusa utsigterna, som man har, då man kastar sig in på embetsmannabanan, och till de mera ljusa utsigterna för dem, som egna sig åt de praktiska studierna, behovet af realundervisning skall allt mer och mer framträda; och i samma mån denna undervisning lemnas i våra skolor, tror jag också, att den kommer att anlitas; och när det väl har blifvit klart och tydligt, att realundervisningen är ändamålsenlig för våra behof och vår utveckling på olika områden, så tror jag, att det kommer att lättare låta sig göra att indraga den klassiska undervisningen, derest sådant anses nödigt, och göra flera skolor fullständiga endast på reala linien. Således kan jag icke finna annat än att just det sätt, hvarpå man sålunda velat utveckla den reala undervisningen, snarare är egnadt att inskränka densamma och i stället befrämja den klassiska, hvilket, mine Herrar, såsom jag tror, står i strid med hvad Andra Kammaren önskar; såsom det ock står i strid med hvad Riksdagen förliden är beslutade. Af dessa skäl har jag icke kunnat vara med om att inskränka den reala undervisningen vid så många skolor, som Kongl. Maj:t föreslagit.

Här har vidare blifvit sagdt, att man, då man icke förstår saken, skulle lita på den utredning, som Kongl. Maj:t i frågan lemnat. Ja, det låter höra sig och afven jag lutar mycket åt eu sådan åsigt; men då jag tagit Kongl. Maj:ts utredning i närmare pröfning, så har den för mig icke varit fullt bevisande i denna sak. Jag vill bedja att få fästa Kammarens uppmärksamhet på ett mycket känt och enkelt förhållande. Vid förliden riksdag hade Kongl. Maj:t föreslagit, om jag minnes rätt, sju skolor, som skulle blifva fullständiga både på den klassiska och den reala linien. Riksdagen uttalade då en önskan att få den reala undervisningen mera utvecklad, och Kongl. Maj:t kom då in till denna Riksdag med ett nytt förslag,

förslag. i hvilket Kongl. Maj:t tillagt åtta sådana skolor. Man måste således fråga sig: hvarföre gjorde Kongl. Maj:t detta, om Kongl. Maj:ts bestämda asigt var, att en inskränkning i realundervisningen i våra skolor skulle befordra samma undervisning? Hvarföre har då Kongl. Maj:t föreslagit en tillökning af åtta sådana skolor? Nu har Stats-Utskottet gått i samma riktning, som Kongl. Maj:t, och föreslagit ännu några flera sådana skolor, och Stats-Utskottet har således, så vidt jag kan förstå, icke gjort annat, än hvad Kongl. Maj:t sjelf gjort. Derjemte ber jag att få fästa uppmärksamheten på, att här icke är fråga om att utvidga realundervisningen, utan det är fråga om att inskränka densamma; och Kongl. Maj:t har i alla fall gjort inskränkning deri, Stats-Utskottet likaså, ehuru Utskottet trott, att det icke skulle vara lämpligt att göra så stora inskränkningar, som Kongl. Maj:t föreslagit, utan gått mera sakta och försigtigt till väga.

Man har vidare påstått, att, sedan vi numera fått jernvägar, så många realskolor i olika trakter af landet icke skulle behövas. Är då meningen, att icke någonting annat erfordras för att komma i åtnjutande af realundervisning, än att åka på jernväg till den stad, der undervisningen meddelas? Herrarne finna väl, att lärjungen måste kunna uppehålla sig vid skolan, och den kostnaden är ganska stor för en mindre bemedlad realist. Af dessa skäl har jag ansett mig böra sluta mig till Stats-Utskottets förslag, emedan jag tror, att det är med varsam hand en så vigtig fråga som den om realundervisningen i våra skolor bör behandlas; och sedan denna undervisning blifvit allt mer anlitad, så tror jag att den tid har kommit, då den klassiska kan inskränkas, så vida sakkunniga personer anse sådan inskränkning nödig; och, mine Herrar, det är på det sättet vi skola göra besparingar och icke genom att på ett brädstörtande sätt inskränka realliniernas antal.

Jag yrkar bifall till Stats-Utskottets förslag.

Herr Grefve Posse: Herr Talman, mine Herrar! I denna fråga behöfver jag icke fråga hvad denna Kammar vill, ty jag vet hvad den vill. Den vill, att den reala undervisningen skall tillgodoses mera än hittills. Jag vet också, att den vill, att undervisningen på den klassiska linien skall inskränkas mera, än hvad nu är fallet. Men hvad jag deremot icke kunnat förstå och aldrig kan lära mig att förstå, det är, att man skulle vinna detta mål derigenom att man inskränkte reallinien i större delen af landets elementarskolor. Om detta vore ett medel att vinna det afsedda ändamålet, så vore det i sanning förunderligt. Det förefaller mig aldeles uppenbart, att de åtgärder, som man i denna riktning vill vidtaga, skola leda till aldeles motsatsen af hvad man önskar, och att så blifver följdén, torde väl också vara klart för hvar och en af oss. Man säger visserligen, att, då städerna ligga hvarandra nära, det icke skulle vara nödigt att realundervisningen är fullständig i båda städerna; ty det är en ofantligt lätt sak att skicka ynglingarne från den ena staden till den andra. Ja! det är mycket enkelt att skriva på papperet, men hvar och en, som har barn, vet också, att föräldrar, hellre än att skicka sina barn till närmaste stad för att få undervisning på reallinien,

behålla dem hemma och tvinga dem att läsa latin. Det är den praktiska följden; ty det finnes en stor mängd föräldrar, som hellre underkasta sina barn tvånget att läsa latin, äfven om de i framtiden icke skulle hafva någon synnerlig nytta deraf, än att beröfva dem tillsynen i föräldrahammet. En stor del föräldrar har dessutom icke råd att skicka bort barnen.

Utskottet har här alldeles tydligt uttalat sin uppfattning af frågan i dess stora helhet, nemligen att det är nödvändigt att fullständigt skilja de båda linierne från hvarandra; och denna uppfattning står alldeles klart uttryckt på sidan 10 af Utskottets motivering, hvarförutom Utskottet i sin hemställan under mom. m föreslagit Riksdagen att hos Kongl. Maj:t begära, att Kongl. Maj:t ville efter vederbörandes hörande taga i öfvervägande, huruvida icke antalet af de läroverk, som äro afsedda för undervisning endast på den klassiska linien, må kunna i betydlig mån inskränkas, i afseende hvarå Utskottet i sin motivering hänvisat till det förhållande, som egde rum före 1856. Det vill säga, att Utskottet i allmänhet har tänkt sig saken så, att i stiftsstäderna skulle de skolor vara förlagda, som voro fullständiga på den klassiska linien och endast på den, och att skolorna i öfriga städer skulle vara fullständiga i allmänhet endast på den reala linien. Det är den raka vägen att gå till det mål, vi sträffa efter; och endast på detta sätt tror jag för min del, att det kan vinnas. Under tiden, och innan detta kan genomföras, har Utskottet ansett, att man icke bör gå så våldsamt till väga, som här blifvit i fråga satt, eller att beröfva de städer, som för närvarande hafva båda linierna fullständiga, någon af dessa linier; utan man skulle, så vidt möjligt vore, under öfvergångstiden lemna den reala linien orörd i flertalet af elementarskolorna. Hvad man haft att invända mot detta af Utskottet gjorda förslag är, så vidt jag har kunnat höra, hufvudsakligen kostnaden, och så väl Herr Ecklesiastikministern som Herr Liss Olof Larsson hafva för oss uppdragit en taffla öfver de ofantliga kostnader, som skulle följa af Utskottets förslag. Men, mine Herrar, jag bestrider båda dessa Herrars uppgifter; af Utskottets förslag följer icke ett öres kostnad mera än af Kongl. Maj:ts förslag, och det kan icke heller någon bevisa; ty antalet lärare är precis lika i båda fallen. Nu säger Herr Ecklesiastikministern visserligen, att antalet lärare är uppgifvet af Stats-Utskottet för lågt, men det vågar jag påstå, att han icke vet; ty antalet lärare är beroende af det antal parallelklasser, som behöves i skolorna, och då han har stödt sin bevisning för förträffligheten af Kongl. Maj:ts förslag hufvudsakligen derpå, att antalet lärjungar på den reala linien är ringa, så är han icke berättigad antaga, att behövet af parallelklasser skall blifva stort. Det är ett misstag, och jag förnyar mitt yttrande, att någon ökad kostnad, i följd af antagande af Stats-Utskottets förslag, icke inträffar, och att icke heller någon kan bevisa, att den skall inträffa.

Det har förut blifvit yttradt här, att, huru man än ordnar skolväsendet, så blir man ändå aldrig på ett tillfredsställande sätt befriad från det öfverflödiga studiet af latin, så länge som i alla embetsexamina till så väl läkare som prest och jurist ovilkorligen fordras att kunna ett visst mått latin. I samma stund som latinet icke vore obligatoriskt, utan man fick taga dessa embetsexamina med eller utan latin, så skulle det visa sig, att den reala linien blefve fullt besatt öfver allt, och att dessa skolor skulle

anlitas mera än man nu kan föreställa sig; men det är temligen naturligt, att ynglingarne, då det för närvarande i dessa examina fordras latin, också nödgas läsa detta språk.

Således, då jag fortfarande anser, att ingen skall kunna öfvertyga mig, att realundervisningen skall understödjas genom att draga in realinien på så många ställen som möjligt, men deremot är ovedersägligt att den skall befrämjas på det sätt, Utskottet föreslagit, så ber jag att få yrka bifall till Utskottets förslag.

Herr Abr. Rundbäck: Äfven jag tror mig veta hvad Kammarens majoritet i denna fråga vill. Då den siste ärade talaren säger, att han icke förstår, huru man kan vinna det syfte, för hvilket denna majoritet kämpar, nemligen realbildningens tillgodoseende, derigenom att man inskränker realläroverken till ett mindre antal än det, hvartill de nu uppgå, så frågar jag, om icke Stats-Utskottet sjelft gjort sig skyldigt till ett förbiseende af sakens intresse, då det inskränkt dessa läroverks antal med 10. Det har nemligen icke upptagit alla nuvarande läroverk utan endast 23, såsom fullständiga på den reala linien. Jag hoppas dock, att hvar och en rättänkande man vill i främsta rummet arbeta för att få en god undervisning vid alla de reala läroverk som komma till stand, och att läroverkens antal vid sidan häraf är en bisak, förutsatt att de man får äro för behofvet tillräckliga. Tjugutre äro dock för många, men om de voro nödvändiga, så skulle jag vara den förste att rösta för dem framför något annat. Men hvad vi nu framför allt behöfva, det är en god realundervisning, så att icke denna undervisning fortfarande såsom förut kommer att blifva ett bihang till den klassiska undervisningen. Detta behof har också Regeringen bättre än Utskottet tillgodosett. Det är visserligen sannt, såsom en talare yttrat, att Utskottet bibehållit 48 nya lektorer, som Regeringen föreslagit, men jag ber Herrarne observera, att dessa äro afsedda för 23 läroverk i stället för 16, som Kongl. Maj:t föreslagit. Således lemnar Utskottet blott två lektorer till hvarje realläroverk i stället för tre, som Regeringen ansett behöfliga för meddelande af en god och fullständig undervisning på denna linie. Bristen som derigenom uppkommer måste följaktligen afhjelpas antingen på det sätt, att adjunkter få öfvertaga undervisningen på det högre stadiet, ehuru de dertill äro mindre qualificerade än lektorer, eller ock så, att reallinien fortfarande i en del ämnen kedjas fast vid latinlinien, eller ock slutligen så, att lärjungarne af brist på lärare få skollof vissa timmar, såsom jag visat blifva nödvändigt t. ex. i Luleå, så framt begge linierna skola hafva alldeles skild undervisning.

Jag spørjer derföre Stats-Utskottets ärade ordförande, om det är så svårt att göra upp en stat sådan som den Utskottet framlagt, hvilken, oaktadt 7 nya realläroverk blifvit tillagda, likväl slutar med på öret samma summa som regeringens. Det konststycket är nemligen ganska lätt, da man gör penningbesparingar på undervisningens bekostnad och derjemte förser somliga läroverk med ett mindre antal lärare än som nödvändigt erfordras äfven under de mest normala förhållanden. För min del anser jag åter, att en god undervisning på reallinien är det första och förnämsta, men så uppfattar icke Utskottet saken.

Vidare vill jag i korthet fästa Kammarens uppmärksamhet på eu sak,

som jag, då jag sista gången hade ordet, icke nämnde, men som sedan blifvit framhållen från statsrådsbänken, nemligen faran af att nu göra en återgång från hvad vi sista året beslutade oss för. Läs en på 4:de sidan, mine Herrar, huruledes man der sticker in en mening, att man skall få linierna skilda åt äfven i 4:de och 5:te klasserna icke blott i engelska och latin, utan äfven i matematik, naturhistoria och moderna språk. Sedermera har man icke mera än det sköra bandet af kristendom och historia samt geografi, som förenar de begge linierna i dessa klasser, och det bandet skall man nog snart upplösa, hvarigenom linierna blifva skilda åt ända ner till tredje klassen. Vi glädde oss likväl sista året åt, att undervisningen skulle blifva gemensam ända till 5:te klassen, då ynglingarne uppnått konfirmationsåldern, men nu, innan denna reform hunnit genomföras i 4:de och 5:te klasserna, är man redan betänkt på att göra densamma om intet. Och är faran härför så mycket större, som i Första Kammaren Utskottets förslag med en rösts öfvervigt gått igenom. Vi stå nu således i det dilemma, att antingen med vår ecklesiastikminister gå framåt eller att utan honom gå baklänges; och i detta dilemma har man helt visst med afsigt försatt oss. Jag som utan ortintresse och personliga biasigter alltid uppträdit i denna fråga — jag vill icke vara med om sådant. Viljen I hafva ytterligare bevis på hvart man syftar, så läs en sista mom. m på 12 sidan i utlåtandet, der det talas om, att Riksdagen skulle hos Kongl. Maj:t anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes efter vederbörandes, det vill säga biskops och konsistorii, hörande taga i nådigt öfvervägande, huruvida icke ett inskränktere antal af elementarläroverk, afsedda för undervisning *endast* på den klassiska linien, må kunna vara tillräckligt för landets behof. Man synes sålunda redan nu kunna hoppas att få läroverk, der latinet börjar redan i första klassen. Jag har blott velat fästa uppmärksamheten på detta och yrkar fortfarande bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Herr Grefve Sparre: Den siste ärade talaren har visserligen gifvit oss åtskilliga varningar för att vi skulle befinna oss på väg till återgång; men jag befarar, att, just om vi bifölle hans förslag samt sålunda inskränkte de reala läroverkens antal och ökade de klassiska, det vore ett sätt att gå tillbaka. Jag ber honom förklara, huru det är möjligt att kunna befordra realundervisningen i landet på det sätt, att man minskar de reala läroverkens antal. Det är obegripligt, och den ärade representanten från Wexiö får vara god och berätta den saken en gång till. Det är oupphörligen samma visa, att man skall hafva flera och skickligare lärare, och att det beror på vederbörande att på det sättet befrämja realundervisningen; men det är en tom fras, hvarmed man icke lurar oss.

Öfverläggningen var slutad. Derunder hade yrkats dels bifall till Utskottets hemställan i oförändradt skick, dels bifall till samma hemställan med den af Herr Clairfelt föreslagna förändring, dels ock slutligen afslag å Utskottets förslag och bifall i stället till Kongl. Maj:ts nådiga proposition i motsvarande delar. I enlighet med dessa yrkanden gaf Herr vice Talmannen propositioner och förklarade sig anse svaren hafva utfallit med

öfvervägande ja för den förstnämnda meningen. Votering blef emellertid begärd, i anledning hvaraf Herr vice Talmannen, för bestämmande af kontrapositionen, ånyo upptog de tvänne öfriga yrkandena, af hvilka det som afsåg bifall till Kongl. Maj:ts proposition förklarades hafva flertalets mening för sig. Men då jemväl angående kontrapositionen äskades votering, blef i följd deraf en så lydande omröstningsproposition först uppsatt, justerad och anslagen:

Den som till kontraposition i hufvudvoteringen öfver mom. a i första punkten af Stats-Utskottets utlåtande N:o 20 b antager yrkandet, att Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, måtte bifalla Kongl. Maj:ts nådiga proposition i de delar, som svara mot Utskottets i detta moment framställda förslag,

röstar ja;

Den det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej har Kammaren till kontraposition i nämnda votering antagit Utskottets förslag med den ändring, att bland högre elementarläroverk, fullständiga å båda linierna, borde uppflyttas läroverket i Christianstad, med det lärareantal och den aflöningsstat, som Utskottet föreslagit för läroverket i Lund, men deremot Lund nedflyttas till sådana högre elementarläroverk, som äro fullständiga endast på latinlinien, med lärareantal och aflöningsstat i öfverenstämmelse med Utskottets förslag rörande Christianstad.

Den omröstning, som företogs enligt denna voteringsproposition, visade 133 ja mot 24 nej; mot utgången af hvilken votering Herr *Sven Nilsson* i Efveröd anmälde sin reservation.

Sedan beslut sålunda fattats angående kontrapositionen, skedde därefter uppsättning, justering och anslag af omröstningsproposition för hufvudvoteringen, enligt följande lydelse:

Den, som bifaller hvad Stats-Utskottet hemställt under litt. a i första punkten af utlåtandet N:o 20 b,

röstar ja;

Den, det ej vill,

röstar nej;

Vinner nej, har Kammaren, med afslag å Utskottets hemställan, bifallit Kongl. Maj:ts nådiga proposition i de delar, som svara mot Utskottets i detta moment framställda förslag.

Och utföll denna votering med 67 ja mot 90 nej, hvadan Kammaren beslutit enligt nej-propositionen.

Mom. b och c.

Biföllos.

Mom. d.

Herr Abr. Rundbäck yttrade: Då en ledamot af Stats-Utskottet just nu begärde ordet och jag förmodar, att han ämnar yttra detsamma, som jag haft för afsigt, afstår jag från ordet till hans förmån.

Herr Key: Jag får anhålla om en förändring af hvad Utskottet föreslagit i denna punkt. Förhållandet är, att ett förbiseende egt rum vid anslagssummans beräkning. Den föreslagna summan, 5,400 R:dr, bör rätteligen vara 6,900 R:dr för att lemna tillgång till den löneförhöjning med 500 R:dr, som Riksdagen redan beviljat för tre lärare vid i fråga varande läroverk. Rättelse i detta afseende är redan gjord af Första Kammar-n; jag anhåller därför att äfven denna Kammar-e måtte bestämma detta anslag till 6,900 R:dr.

Efter denna öfverläggning, som nu var slutad, gäfvos propositioner så väl på bifall till Utskottets hemställan i oförändradt skick som ock på Herr Keys yrkande; och enär den senare propositionen besvarades med öfvervägande ja, hade Kammar-en alltså, med ändring af summan 5,400 kronor till 6,900 kronor, i öfrigt bifallit detta moment.

Mom. e, f, g, h, i, k och l.

Biföllos.

I afseende på *mom. m* yttrade:

Herr Abr. Rundbäck: Då här är fråga om införande af något alldeles nytt i vårt skolväsende, men regeringen för närvarande lär hafva händerna fulla af arbete för genomförande af de reformer på detta område, som redan vid förra riksdagen beslutits, får jag yrka afslag å den föredragna punkten.

Herr Grefve Posse: Ja! det dröjde icke länge, förr än vi fingo rätta sanningen fram. Här se Herrarne, hvad vi hafva att vänta. Utskottet har här föreslagit en mycket blygsam framställning om ett sätt att i verkligheten få latinläsningen inskränkt. Men blotta framställningen om att Kongl. Maj:t måtte taga sådant i öfvervägande väcker oro.

Jag yrkar bifall till Utskottets hemställan.

Häruti förenade sig Herr *Key*.

Herr Jöns Rundbäck: Jag vill icke blott instämma med Grefve Posse utan äfven söka angifva några skäl för min mening. Jag utgår från den äsigt, att vi böra undan för undan stryka latinklasserna till hvad

behovvet kräver och undan för undan taga realskolor i stället. Jag hoppas, att denna grundsats, såsom den enda riktiga, skall af denna Kammare godkännas, och jag tror därför att Kammaren bör bifalla Utskottets välbetänkta förslag.

Herr Törneblad: Denna punkt har i sin nuvarande form icke så mycket att betyda, utan saken beror helt och hållet på hvad som skall varda af detta barnet. Såsom vårt undervisningsväsende för närvarande är ställdt, synes mig icke vara otjenligt att koncentrera latinundervisningen till några vissa läroverk — t. ex. ett för hvarje stift — och der låta denna undervisning blifva fullt god och tillfredställande, samt att för öfrigt utsträcka realbildningen, så att den blefve beräknad för flertalet och klassiska linien för ett fåtal, hvilket fåtal emellertid skulle egna sig åt de klassiska studierna med allvar och kraft. Utskottets framställning synes mig ej fullt klar, och det torde vara svårt nog att veta hvad som menas med de af Utskottet omtalade läroverken, afsedda för undervisning endast på den klassiska linien. Afser verkligen Utskottets förslag en sådan anordning af undervisningsväsendet som jag nyss antydt, så har jag just intet deremot. Jag blott fruktar dock, att ett bifall till förslaget icke står i full öfverensstämmelse med hvad Kammaren nyss förut beslutat rörande *mom. a*.

Sedan öfverläggningen förklarats slutad och propositioner gifvits enligt de gjorda yrkandena, biföll Kammaren Utskottets hemställan.

Punkten 2.

Efter föredragning af *mom. a* begärdes ordet af

Herr A. Rundbäck, som anförde: Med afseende å det nära sammanhanget mellan *mom. a* och *b* under denna punkt anhåller jag, att båda momenten måtte blifva tillsammans föredragna.

I enlighet med Herr Rundbäcks yrkande beslöt Kammaren, att de båda momenten i förevarande punkt skulle i ett sammanhang föredragas och behandlas; hvadan uppläsning nu skedde jemväl af det i *mom. b* framställda förslag.

Herr A. Rundbäck erhöll derefter ånyo ordet och yttrade: Det har icke kunnat annat än öfverraska mig att finna, att Stats-Utskottet afslagit Kongl. Maj:ts ifrågavarande förslag om inrättande af en pedagogisk undervisningsanstalt för elementarlärare, då Riksdagen förlidet år så entretaget anhöll att ett förslag i detta syfte måtte redan för denna Riksdag framläggas. Jag finner visserligen den dryga kostnaden vara uppgifven såsom skäl, hvarföre Stats-Utskottet afstyrkt saken, men jag hade dock föreställt mig att Utskottet hade bort i sammanhang med sitt afstyrkande utlåtande framlägga något annat förslag i ämnet, vare sig detta nya förslag kommit att åsyfta en afgörande lösning af frågan eller blott en skrifvelse till Kongl. Maj:t. Mest af allt öfverraskade mig dock att

Utskottet kunde komma fram med en sådan åsigt, som att profärsinstitutionen skulle vara det lämpligaste sättet att berämja lärarebildningen i vårt land. Med den erfarenhet om profärets oduglighet för detta ändamål, som man hittills vunnit, trodde jag att den af Utskottet uttalade åsigten skulle höra till en för länge sedan öfvervunnen ståndpunkt; och jag trodde det så mycket mer, som sistlidne års Riksdag så bestämdt uttalat sig emot profärets bibehållande. Jag skall be att få läsa upp några rader af Särskilda Utskottets utlåtande i saken vid förlidna riksdag. Utskottet säger sig "liksom departementschefen vara fullkomligt öfvertygad om otillräckligheten af hvarje annan åtgärd för lärarebildningens främjande än den, som står att åstadkomma genom en för det afsedda ändamålet enkom inrättad anstalt, äfvensom derom att på lärarebildningen och på den inverkan den förmår utöfva på den offentliga undervisningen kommer att bero, långt mer än på enskilda föreskrifter och lagstadganden, ej allernäst huruvida den omförmålda öfveranställningen verkligen och fortfarande skall blifva afhulpen, utan ock, huruvida vårt undervisningsväsende skall i sin helhet lyckas erhålla en högre lyftning och kunna taga ett länge efterlängtadt steg framåt." På grund häraf hemställde Utskottet, att "Riksdagen måtte uttala den underdåniga önskan, att redan för nästa Riksdag måtte framläggas förslag om inrättande af en anstalt för elementarlärarens praktiska utbildning." Och denna hemställan vann också Riksdagens bifall. Utskottet har nu till stöd för sitt i annan riktning gående förslag åberopat en auktoritet, nemligen läroverkskomitén. Men, mine Herrar, läroverkskomiténs förslag i öfrigt hafva blifvit kasserade, och intet giltigt skäl är anfördt för dess antagande i denna del.

En ärad ledamot i denna Kammare, som tillika var ledamot af denna komité och som besynnerligt nog biträdt komiténs förslag i denna del, ehuru han reserverat sig mot detsamma i öfrigt, yttrade sista riksdag, som vi alla minnas, rörande komitébetänkandet i sin helhet, att det var dödfödt och måste bäras direkte från tryckeriet till kyrkogården. Javäl! Men om kroppen var dödfödd, så var svansen äfven död; var det nödvändigt att begrafva förslaget i öfrigt, så måste också sista delen af detsamma, som angick den praktiska lärarebildningen dela samma öde.

Måhända hafva flere af Kammarens ledamöter icke närmare kändedom om förhållandet med profäret. Jag skall derföre lemna en kort beskrifning derom. När den unge filosofie kandidaten lemnat akademien och ämnar söka eu lärarebefattning, måste han för att dertill erhålla kompetens genomgå en kurs vid något af våra elementarläroverk, en kurs, som består uti att under ett helt års tid åhöra undervisningen derstädes samt litet emellanåt sjelf meddela undervisning. Nåväl, han sändes till ett läroverk, inom hvars murar han skall finna mönstret för sin framtida lärareverksamhet. Men kanske ingen af detta läroverks lärare har någonsin genomgått någon kurs uti pedagogiken eller metodiken, de hafva hvar och en sin särskilda undervisningsmetod, men de kunna ej uppvisa grunderna för densamma eller dess företräden framför andra metoder. En lärare har möjligen en dålig metod, men den tillämpas med lif och raskhet och ser derföre bra ut. En annan lärare har åter kanske en i grunden god metod, men saknar kraft att göra den fruktbärande, hvilket gör att metoden för den unge profkandidatens uppfattning synes mindre efter-

följansvärd. Här stöter profårskandidaten möjligen på en lärare, som är ut gammal och har öfverlevvat sig sjelf. I en annan klass eller ett annat ämne åter på en annan, som nyss är tillsatt och som sjelf trefvar efter rätta sättet att gå till väga. Och i en annan klass kan han åter träffa på en extra lärare eller vikarie, som kanske är yngre än profkandidaten sjelf och möjligen icke är mer än student. Han skall dock äfven utgöra en af de mästare, hos hvilken filosofie kandidaten eller doktorn skall gå i lära. Jag hemställer till eder, mine Herrar, om detta sätt att inhemta undervisningskonsten kan kallas ändamålsenligt och lämpligt. Icke skickar man en yngling, som man vill uppfostra till en god landtbrukare, omkring i de olika byarne till Pål eller Per för att taga kännedom om mer eller mindre lämpliga eller olämpliga brukningssätt, utan till en landtbruksskola, der han kan inhemta huru jordbruket på ett rationellt sätt skall skötas. Icke heller har man hittat på att låta folkskoleläraryne, efter genomgången teoretisk kurs vid seminarium, vanka omkring i skolorna på landet för att der lära sig kallets praktiska utöfning. Men elementarläraren skall underkasta sig en så bakvänd anordning, hvarigenom han nödgas förstöra för sig ett helt år för denna profårskurs utan att deraf hafva någon den ringaste valuta. Under denna tid måste han ytterligare skuldsätta sig, ty de som beträda lärarebanan äro i allmänhet fattigt folk; och har han dertill redan åsamkat sig skulder i och för sin vistelse vid akademien, så blifver detta en börda, som trycker honom måhända under hela hans tjänstetid.

Hvad nu särskildt beträffar det föreliggande förslaget om profårskinnrättningen, ber jag att få deremot framställa några särskilda anmärkningar. På sidan* 19 i Utskottets betänkande heter det: "Profår skall genomgå vid högre elementarläroverk i någondera af rikets universitetsstäder eller vid annat sådant, hvilket Kongl. Maj:t, med afseende å antalet af lärarekandidater, kan finna skäligt att, utom de ofvan nämnda, för viss tid utse." Jag har redan förut påpekat, hurusom vid dessa läroverk icke en enda lärare blifvit tillsatt för att tjena till mönster för unga lärarekandidater och att till följd deraf ändamålet med profåret måste i många fall blifva förfeladt. Vidare heter det att: "Den, som vill genomgå profår, skall till chefen för Ecklesiastik-departementet inom den 15 Juni det år, under hvilket han önskar profårskursen begynna, derom ingifva ansökning." De som taga sin filosofie kandidatexamen på hösten måste följaktligen vänta nära ett helt år innan de få börja sin profårskurs och nödgas salunda förspilla ytterligare ett helt år. Längre ned på samma sida heter det: "Profåret omfattar ett läsår och inbegriper två samtidigt fortlöpande kurser, en praktisk och en teoretisk. För den förra är läroverkets rektor föreståndare. Den teoretiska kursens föreståndare utses af chefen för Ecklesiastik-departementet." En rektor vid ett elementarläroverk, mine Herrar, har annat att göra än att förestå en praktisk lärokurs för unga profkandidater. Vi beviljade ju nyss ett anslag till skrifbiträden åt dessa rektorer just i akt och mening att lindra deras nuvarande dryga tjänstgöring; och nu skulle vi belasta dem med en börda, mångdubbelt tyngre än den hvarifrån vi för en stund sedan befriade dem. Följden af en sådan åtgärd måste blifva den, att antingen försummas denna praktiska kurs eller ock rektorns öfriga tjänsteälgganden. Han kan

icke hinna med att ordentligt sköta allt detta på en gång. Och hvarifrån skulle man få föreståndare för den teoretiska kursen? Det finnes icke för närvarande att få personer med erforderliga kunskaper för en sådan befattning, och man kan icke begära att en person, som dertill kunde för öfrigt vara lämplig, skulle för några hundra riksdalers årlig inkomst göra stora uppoffringar af både tid och penningar för att skaffa sig de för ändamålet erforderliga studier. Finnas åter inga andra personer benägna att åtaga sig dessa befattningar än sådana, hvilka lockas af den i och för sig klena inkomsten, så komma de äfven att sköta tjänsten deretter. Nästa punkt af förslaget har följande lydelse: "Den praktiska kursen innefattar så väl åhörande af undervisningen i läroverkets alla klasser, hvarvid början göres med den lägsta, som äfven meddelande af undervisning dels till öfning, dels såsom prof. Vid denna kurs bestrides lärarekandidats handledning, under föreståndarens inseende, af vederbörande hufvudlärare, med biträde af ämneslärarne i de särskilda klasserna." Föreståndaren, d. v. s. rektorn vid läroverket, har, som jag redan nämnt, annat att sköta och kan icke oftare än på sin höjd en gång i månaden taga notis om profkandidaternes undervisning. Lektorn, eller vederbörande hufvudlärare, såsom det heter i förslaget, kan icke heller alltid i de lägre klasserna följa kandidaternes handledning, emedan han sjelf samtidigt läser i de högre klasserna. Den är sålunda öfverlemnad nästan uteslutande åt ämneslärarne och kommer följaktligen att hufvudsakligen bestå uti åhörande af deras undervisning eller af undervisning blott inför dem. Det säges vidare i förslaget, att öfnings- och profundervisning skall ske af lärarekandidat, som vill vinna behörighet till erhållande af adjunksbefattning, dels i läroverkets första klass, dels inom klasserna II—V, efter rektors bestämmande. På det sätt undervisningen i elementarläroverkens första klass nu är ordnad, hvarigenom undervisning derstädes meddelas i sex olika ämnen, föreställer jag mig att det sammanlagda timantalet, hvarunder en lärarekandidat der skulle meddela öfnings- och profundervisning icke gerna kan beräknas under tjugufyra timmar eller med andra ord komma att omfatta en hel vecka. Antager jag nu, att vid samma läroverk finnas åtta dylika kandidater, så skulle ju den första och synnerligen viktiga undervisningen i skolans lägsta klass komma att på detta vacklande sätt bestridas under hela två månader. Det går ju icke, mine Herrar! Slutligen står det på midten af 20:de sidan i utskottsbetänkandet: "Lärarekandidats auskultering skall omfatta i första klassen samtliga läs- och skrifttimmar under minst två veckors tid, i hvar och en af de öfriga klasserna de timmar, som hans profämnen upptaga, samt, enligt rektors bestämmande, derutöfver intill två tredjedelar af klassens undervisningstimmar i veckan." Detta är då den värsta tortyr man gerna kan pålägga en menniska. Värre pina undergår icke brottslingen i sin cell. Tänken eder, mine Herrar, att dagligen under två veckors tid sitta som åhörare i denna lägsta klass, icke få röra sig ur fläcken utan hela tiden hålla öronen "stive" för att lyssna till konjugationen af "sein" eller deklineraudet af "Vater". Och redan att i hvar och en af de andra klasserna sitta 20 runda timmar och bara höra på! Han får icke sitta sjelfsväldigt, den unge lärarekandidaten, han får icke draga på munnen, icke röra sig från stället, utan måste hela tiden vara absolut överksam. På det sättet, om på något,

måste man rent af mördra de unga männens intresse för lärarekallet. Jag känner också unge män, som uthärdat detta en termin, men icke längre, utan i stället, för att undvika pinan, gått in på andra lefnadsbanor.

Ja, jag upprepar än en gång, mine Herrar, om detta förslag, det går icke! Ni kunnen väl sjelfve förstå att det icke går! Förslaget är, som jag sagt, alldeles dödfött, och derföre trodde jag att det icke vidare skulle spöka. Man kan icke blåsa lif i lik, det förmår icke ens sjelfva Stats-Utskottet. Jag anhåller derföre framför allt om afslag å Utskottets förslag. Hellre vill jag hafva intet än detta. Frågan är dock för vigtig för att lemnas vind för väg. Kongl. Maj:ts förslag är visserligen ganska nöjaktigt och bra uppgjordt af den komité som haft detsamma om hand. Om det också skulle i en eller annan detalj vara felaktigt, så är det dock i hufvudsakliga delar, efter min tanke, det bästa som kan uppgöras. Jag anser dock lika med Stats-Utskottet att kostnaderna genast i början blifva väl höga och att det icke skadade, om man skaffade sig någon tids erfarenhet, huru en sådan läroanstalt kommer att verka, innan man fullständigt genomför samma förslag. Jag anhåller alltså, att Kammaren måtte lemna sitt bifall till ett så lydande förslag: "att Riksdagen, med afslag å Utskottets hemställan, måtte besluta att i underdånig skrifvelse anhålla, det Kongl. Maj:t täcktes till nästa Riksdag inkomma med nytt förslag till inrättande af en mindre kostsam bildningsanstalt för lärare vid elementarläroverken. än den nu af Kongl. Maj:t föreslagna." Jag framställer detta yrkande af den anledning, att då Riksdagen förra året enträget anhöll hos Kongl. Maj:t om framläggande af ett förslag i detta syfte redan till innevarande års Riksdag, så går det, efter mitt förmenande, icke an att genom ett enkelt afslag släppa frågan helt och hållet. Jag yrkar alltså bifall till mitt förslag.

Herr Huss: Jag anser mig förbunden att yttra mig i detta ämne, emedan jag vid förra riksdagen väckt motion i alldeles samma syfte, som nu utgör föremål för Kongl. Maj:ts proposition. Jag anser nu likasom då det vara för undervisningens befrämjande af största behof påkalladt, att staten drager försorg om bildande af en duglig lärarekorps. Vår nuvarande lärarekorps' insigter underskattar jag visserligen icke, men den lider af bristen att icke hafva erhållit praktisk utbildning för sitt kall. Den måste nu grunda sin lärareförmåga uteslutande på teoretiska studier och får ej förr än under och genom sjelfva utöfningen af sitt kall förvärfva insigter i sättet för dess skötande. Såsom praktisk man och med erfarenhet om läkarebildningen utgår jag från den betraktelse, att, likasom den unge, läkaren, hvilken gjort sina universitetsstudier, måste utbilda sig praktiskt och ej kan blifva skicklig i sitt yrke, förr än han genomgått en praktisk kurs vid de kliniska anstalterna, så torde ock vara nödigt, att den unge, af filosofiska fakulteten utexaminerade lärarekandidaten genomgår en praktisk skola, om han skall kunna vinna tillfredsställande insigter i lärarekallets utöfning. Jag anser upprättande af en speciel anstalt för praktisk lärarebildning vara en af de vigtigaste frågor rörande vårt undervisningsväsende. Förra Riksdagens Särskilda Utskott adopterade meningen, att ett lärareseminarium vore nödvändigt, och under den i Kamrarne förda innehållsrika diskussionen i ämnet vitsordades detta behof af flere talare och betonades

särskildt af Herr Ecklesiastikministern. Jag anser mig därför icke behöfva bevisa, att en förbättrad lärarebildning är oss af nöden, och jag tror, att om vi gifva än så stora anslag till inrättande af nya skolor öfver allt i landet, men vi icke skaffa oss en duglig lärarekorps, så uträtta skolorna icke hvad de borde uträtta. Är det alltså en erkänd sak, att vi behöfva lärarebildning, så uppstår frågan, huru behofvet skall fyllas. Här föreligga till Kammarens pröfning två förslag. Kongl. Maj:t har enligt förra Riksdagens uttrycksfulla hemställan framlagt förslag till inrättande af ett särskildt seminarium för lärarebildning, hvilket förslag grundats på en för ändamålet tillsatt komité's utlåtande. Denna komité har, såsom mig synes, fullständigt visat fördelen af att ega ett särskildt läroverk framför den bestående profarsinstitutionen. Men Stats-Utskottet har icke funnit sig vid att godkänna Kongl. Maj:ts förslag, utan har tvärtom följt 1872 års skolkomité's förslag och trott sig bäst kunna tillgodose lärarebildningen genom att föreslå utvidgande af det nu föreskrifna s. k. profäret. Otjenligheten af ett sådant utvidgadt profär har Herr Rundbäck nyss ådagalagt så fullständigt, att jag icke har något att dertill tillägga.

Jag anser mig emellertid böra granska de motiv Utskottet sökt framlägga till stöd för sitt afstyrkande af bifall till Kongl. Maj:ts proposition. Kongl. Maj:t har till bestridande af kostnaden för ett lärarseminarium äskat ett ordinarie anslag af 55,700 R:dr. Denna kostnad har Utskottet sökt uppdyrka ända till 118,000 R:dr. Jag säger uppdyrka eller uppstylta, ty Utskottets kostnadsberäkning är föga rimlig, emedan den hvilat på det antagande, att alla lärarne vid det föreslagna läroverket på en gång skulle uppflyttas till högsta lönegraden, hvilket naturligtvis är otänkbart vid inrättandet af ett nytt läroverk. Vidare har Utskottet oriktigt påstått, att utom det af Kongl. Maj:t begärda extra anslaget, 13,000 R:dr, skulle erfordras ytterligare utgifter till undervisningsmateriel och dylikt. Kostnad för undervisningsmateriel är deremot redan inberäknad i den af Kongl. Maj:t begärda summan. Än ytterligare har Utskottet anfört, att för detta ändamål skulle behöfvas ett nytt dyrbart läroverkshus i hufvudstaden. Men då hufvudstaden i allt fall måste bygga ett nytt läroverkshus, tror jag, att, om staten förenade sig i detta byggnadsföretag för att i samma hus få ifrågavarande seminarium inrymdt, kostnaden för staten icke skulle blifva så stor som Utskottet föreställt sig. Men om också kostnaden skulle blifva stor, är det i fråga varande målet så stort och viktigt, att representationen för dess vinnande icke bör sky någon uppoffring. Ty på bildandet af dugliga lärare beror hela undervisningens skick, ungdomens uppfostran och till följd deraf fäderneslandets framtid.

Utskottet säger i sin motivering på sidan 17: "Härtill kommer alltid den svåra uppgiften att tillse, det en skola, som skall vara underlag för lärarebildningen och sålunda göras till medel för ett ändamål, som icke är hennes egentliga, icke förfelar det senare". Denna mening är för mig ganska oklar. Skulle jag söka öfversätta den på vanligt uttrycksätt, torde den komma att lyda ungefär så, att fara vore, det eleverne vid en sådan skola skulle kunna komma att i någon mån blifva ett experimentalfält för lärarekandidaternes bildning. Men Utskottet har ju sjelft föreslagit, att fem af våra redan befintliga elementarläroverk skulle användas till underlag för lärarebildningen. Detta vore väl att långt mera än genom

inrättande af *ett* enda seminarium utsträcka lärarebildningens experimentalfält, och Utskottet synes således hafva vederlagt sina egna farhågor i detta afseende.

Vidare säger Utskottet på sidan 17: "De invecklade förhållanden, som inom den föreslagna anstalten skulle uppstå, synas vidare gifva anledning till berättigade farhågor i afseende på utvecklingen af dess verksamhet. Två lärarekollegier inom samma anstalt och två styresmän: en direktor och en rektor, kunna lätt föranleda förvecklingar". Ja detta är sannt, men, mine Herrar! ett likartadt förhållande skulle inträffa vid genomförande af det utvidgade profaret. Samma förvecklingar kunna vara att motse i förhållandet mellan föreståndarne för den praktiska och den teoretiska kursen o. s. v. Och dessa förvecklingar kunde, efter Utskottets förslag, inträffa vid fem läroverk i stället för vid ett. Således synes äfven här Utskottet hafva vederlagt sig sjelft. Beträffande denna fråga om möjligheten af sådana förvecklingar och sättet att förekomma dem hänvisar jag till komiterades betänkande, hvaruti detta ämne blifvit fullständigt utveckladt, och farhågorna vederlagda.

Några vidare motiv, som förtjena uppmärksamhet, har jag ej funnit i Utskottets utlåtande; och jag anser mig därför hafva vederlagt Utskottets bevisning punkt för punkt.

Jag anser lika med Herr Rundbäck det af Utskottet föreslagna utvidgade profaret ingalunda kunna motsvara och på ett tillfredsställande sätt fylla de fordringar, som måste ställas på en tillfyllestgörande lärarebildning, utan finner det af Kongl. Maj:t föreslagna seminariet vara vida att föredraga. Jag instämmer med Herr Rundbäck äfven deri, att åtskilligt kunde vara mot Kongl. Maj:ts proposition att invända, men jag kan deremot ej förena mig i Herr Rundbäcks förslag att uppskjuta frågans lösning. Dertill är frågan alltför vigtig; ju förr vi kunna få ett särskildt läroverk för lärarebildning, dess bättre. Jag låter därför alla betänkligheter mot Kongl. Maj:ts proposition falla och yrkar bifald dertill, förvissad att, om vi blott få en sådan institution, den i framtiden skall utvecklas och förbättras, så att den i alla hänseenden kan förnä motsvara sitt betydelsefulla och vigtiga ändamål.

Herr Kolmodin: Det är en särdeles vigtig fråga, inför hvilken vi stå, och det kan i sanning synas underligt, att jag i densamma begärt ordet, då här i min närhet finnas personer med större sakkänedom, än jag besitter. Men förhållandet är, att det förslag, Utskottet upptagit såsom sitt, ursprungligen är uppgjort af en komité, deri jag varit medlem, liksom äfven Rektor Törneblad; och då jag förmärkt, att han icke är hågad att svara på den förste ärade talarens anförande — sannolikt af det skäl, att han vill spara sina kulor till en allvarligare strid — så har jag såsom ledamot af komitén funnit mig nödsakad att uppträda till försvar för detta förslag. Jag får först bekänna, att läroverkskomitén begick ett stort fel, då den åt ifrågavarande föreslagna anordning gaf namnet "utveckladt profar". Missgreppet häri visar sig nu tydligt, då till och med en så insigtsfull man som representanten från Wexjö af sagde benämning föranledts att förblanda denna anordning med det nu existerande profaret, hvarifrån den väsentligen skiljer sig.

Frågan om inrättande af ett seminarium var före i komitén och diskuterades der ganska grundligt; och de skäl, som då öfvertygade mig, att en dylik institution under närvarande förhållanden icke skulle vara önskvärd, inpräglade sig så lifligt i mitt minne, att jag ännu kan göra reda för dem. Mine Herrar, man har sagt, att pedagogiken är en ny vetenskap i vårt land. Med all berömmelse öfver vår lärarekorps, den må bestå af aldrig så skickliga vetenskapsmän, så, om de icke haft tillfälle till studier i pedagogik och metodik, kan man väl hafva stor anledning till tvekan, huruvida man inom kort tid skulle kunna samla lämpliga lärarekrafter för ett seminarium. Det var komitén alldeles klart, att om man häri misslyckades, om vid ett dylikt läroverk fästes måhända flera mer eller mindre olämpliga lärare, en stor olycka skulle hafva skett. Och sådant kunde lätt inträffa, om man i brådska inrättade ett seminarium, under det pedagogikens svåra konst ännu ej vore någorlunda spridd bland lärarepersonalen i vårt land. Härtill kom än vidare tvekan derom, huruvida man åt de vid våra läroverk på skilda håll anställde personer, som möjligen kunde ega insigter i pedagogik, skulle kunna erbjuda sådana fördelar, att de skulle vilja lemna de platser de förut innehade. Det syntes högst osannolikt, att personer, som kommit något fram på lärarebanan, skulle vilja lemna sin verksamhetskrets och bosätta sig i hufvudstaden med dess dyra lefnadskostnader för att blifva lärare vid ett seminarium. Mitt tvifvel i detta hänseende har ännu mera ökats, sedan jag fatt se den aflöningsstat, som nu föreslagits för det i fråga satta seminariet. Det lär svåriligen vara tänkbart att vara mera framstående lektorer för denna ringa aflönning skulle vilja lemna platser, der de lefva för vida billigare pris, än de kunde göra i hufvudstaden.

Än ytterligare hyste komitén stora tvifvel om lämpligheten att vid ett enda läroverk samla ett antal af 30 till 40 lärarekandidater. Vi trodde, att i fråga varande öfningsundervisning, anordnad i så stor skala på ett enda ställe, svåriligen kunde utan skada för skolans egentliga lärjungar i behörigt skick vidmakthållas. Vi fingo våra farhågor i detta hänseende bestyrkta, då vi för erhållande af upplysning vände oss till det enda håll, der erfarenhet i saken förefinnes, nemligen till lärarinnese-mininarium genom ordföranden i dess styrelse, Grefve Hamilton, hvilken jemväl var ordförande i komitén.

Dessutom fruktade vi, att ett så ensamt stående läroverk med sin pedagog i spetsen skulle åt denne bereda en i viss mån farlig ställning. Han blefve temligen ensam om sin vetenskap och komme att sakna den friktion mot andra åsigter, som uppstår, der en vetenskap odlas af flere. Vore föreståndaren för ett sådant seminarium en kraftfull natur, skulle han måhända med den ensidighet som, hafvande sin grund i den mänskliga ofullkomligheten, rätt ofta plågar finnas hos herrskarenaturer, obehindradt få utveckla ett system efter sitt eget hufvud. En sådan ensidighet vore ingen här i landet i stånd att korrigeras, då ingen funnes som i lika grad beherrskade vetenskapens hela område. Man fruktade därför att få stel dogmatism i stället för lefvande pedagogik.

Dessa svarigheter önskade läroverkskomitén att undgå. Den befarade omöjligheten, att samla erforderliga lärarekrafter på ett enda ställe, trodde komitén kunna undvikas genom att anställa särskilda lärare i pedagogik

vid flera af våra befintliga läroverk, bland hvilka skulle utväljas de utmärktaste, vi hafva, så väl i afseende å rektors förmåga, såsom normerande kraft för skolan, som i afseende å lärarnes skicklighet i de särskilda disciplinerna.

Man ville sålunda undvika den första olägenheten derigenom att man sökte upp och använde krafterna, der de funnos. Den andra olägenheten sökte man undanröjda på det sättet, att man fördelade kandidaterna på flera läroverk, och den tredje derigenom, att man medelst anställande af flera lärare i pedagogik framkallade flera samverkande krafter inom nämnda område, hvilka i sig borde innebära ett korrektiv mot all ensidighet och slentrian.

Emot detta förslag kunna många anmärkningar göras och de hafva också verkligen blifvit gjorda både muntligen och skriftligen. Nu senast hafva sådana emellertid blifvit framställda här i denna Kammare af Herr Rundbäck. Jag vet väl, att andra och vida viktigare anmärkningar kunna i detta afseende göras, men de omständigheter, under hvilka Herr Rundbäcks framkommit, kräfva att de beaktas, och jag vill alltså icke låta dem passera helt och hållet obesvarade.

Herr Rundbäck tog som bevis för odugligheten af det utvecklade profäret en nio års erfarenhet af den hittills brukliga profärsinrättningen. Dervid skildrade han det *nuvarande* profäret ganska riktigt, men icke så det *nya*. Detta senare förutsätter, att rektor vid det för ändamålet utsedda läroverket skall vara föreståndare för den praktiska kursen, medan en särskild lärare i pedagogik skall, såsom föreståndare för den teoretiska afdelningen, leda undervisningen i nämnda ämne. Den föreslagna anordningen innefattar sålunda en teoretisk och en praktisk kurs, hvilket, som bekant är, icke är händelsen med det nuvarande profäret. Herr Rundbäck begick således här sitt första misstag, men visserligen icke sitt sista.

Han sade vidare, att man vid detta profär — i dess utvecklade form — icke hade tillfälle att med hvarandra jemföra olika lärometoder. Med anledning häraf frågar jag: när blir man i tillfälle att jemföra olika metoder vid ett seminarium, staldt under en enda allsmäktig föreståndare? Huru skola kandidaterna här kunna komma i tillfälle att använda den komparativa metoden i afseende på skiljaktiga undervisningssätt? Vore ensidighet någorstädes att befara, så vore det visserligen vid ett sådant läroverk som det af Kongl. Maj:t föreslagna.

Han talade bland annat om "en lärare med lifligt sinne men dålig metod" och menade, att dennes lärjungar af lifligheten lätt kunde förledas att tro, det metoden vore god. Denna fara torde i sanning ej blifva mindre genom den af Herr Rundbäck förordade anordningen. Skulle ett seminarium nu helt hastigt bildas, så fruktar jag, i betraktande af de föreslagna lönerna, att mycken ungdomlig liflighet och mycken bristfällig metodik der skulle komma att uppenbara sig. Dessa skröpligheter skola ej kunna förebyggas hvarken genom pedagogens lärdom eller makt. Mera tillit har jag till dessa erfarna rektorer och lärare, hvilka under för handen varande förhållanden omöjligen skulle kunna vinnas för seminariet, men som genom produkten af sitt arbete år ifrån år visat, att deras metod är god. Herr Rundbäck yttrade äfven, att det kunde finnas en me-

tod, som i och för sig vore god, men som genom lärarens ålder eller vanaans makt utvecklats till slentrian. En sådan metod, menade han, kunde lätt af kandidaterna förbises eller föraktas. Rätt väl vore *det* i sanning, ty, mine Herrar, en metod, som öfvergått till slentrian, är utan tvifvel en mycket dålig metod, eller, rättare sagt, slentrian är slentrian och ingen metod alls.

Herr Rundbäck talade vidare om den förskräckliga skuldsättning som profåret skulle medföra för lärarekandidaterna. Jag begriper alls icke detta. Komitén hade tänkt sig, att profåret skulle genomgå i universitetsstäderna eller i någon annan stad, hvilken Kongl. Maj:t behagade bestämma. Jag vet ej, om det att lefva här i hufvudstaden vid ett seminarium under ett års tid skulle falla sig billigare, än att uppehålla sig som profårskandidat under samma tidslängd i någon af våra öfriga städer. Jag tror för min del, att förhållandet är det rent motsatta, och att det klandrade förslaget i denna punkt snarare torde erbjuda en afgjord fördel.

Han sade vidare, det bestämmelsen, att profårskandidat skulle ingifva sin ansökan om profårs genomgående före den 15 Juni det år, då han på hösten ville begynna sin kurs, vore särdeles olycklig, emedan den som på hösten absolverade sin akademiska examen, skulle få vänta ett helt år, innan han finge börja profårskursen. Detta kan visst vara riktigt, men komiterade betraktade läsåret såsom ett avslutat helt och ville, att kandidaterna skulle få börja vid början och sluta med slutet. Det skall, som vi se, ej tillgå på det sättet vid den blifvande normalskolan; men visst är, att det ej kan lända kandidaterna till fromma, om de nödgas börja i midten af läsåret för att sedan, till följd deraf, också sluta i midten. För resten må anmärkas, att äfven under Herr Rundbäcks förutsättning, ett år icke på långt när går förloradt. Förlusten inskränker sig i värsta fall till endast några månader.

Vidare yttrade Herr Rundbäck, att det skulle blifva svårt nog att, på sätt komiterade föreslagit, finna personer som ville åtaga sig undervisningen i pedagogik. Det skulle, menade han, endast vara inkomsten, som kunde locka en och annan att offra sin tid på denna otacksamma sysselsättning, och då vore att befara, det arbetet blifve derefter. Mine Herrar! Jag skulle vilja fråga den ärade talaren af hvad anledning han sökt och emottagit sitt lektorat. Männe han ej, likt andra menniskor, gjort detta för inkomstens skull och för att af den vinna sin ärliga bergning? Har man väl, om så är, fog att antaga, det Herr Rundbäck "gör sin tjänst derefter"? Jag betviflar detta och är tvärtom fullt villig att tro, det han gör ärligt skäl för sin lön.

Han räknade vidare upp en mängd städer, der det skulle blifva mycket svårt att finna lämpliga personer att leda den pedagogiska undervisningen, och bland dem äfven Vexjö. Jag är glad, att det var han, som gjorde det; jag skulle ej velat göra mig skyldig till den indiskretionen, att utala en förmodan derom, att man i Vexjö skulle hafva svårt att finna en ledare för de pedagogiska öfningarne.

Sedermera gaf han en upprärande skildring af den gräsliga tortyr, som lärar ligga i "auskulteringen"; den vore värre än cellfångelse, sade han. Den bör väl således minst jämföras med straffarbete. Något sådant föresväfvade

föresväfvade mig, då jag nyss lyssnade till hans ord, och jag får uppriktigt bekänna, att afhörandet af den ärade talarens anförande öfvertygade mig, att auskultering stundom kan vara någonting ytterst pinsamt. Emellertid vågar jag hoppas, att ett så bedröfligt specimen, som denna hans kritik af profåret, endast undantagsvis skall kunna förekomma vid våra läroverk.

Men, mine Herrar, den ena kritiken framkallar den andra, och jag ber derföre att få med några ord beröra det förslag till pedagogisk undervisningsanstalt, hvilket regeringen framlagt och som lyckats tillvinna sig den ärade talarens höga berömmelse.

Det är, mine Herrar! — man finner det vid första ögonkastet — en mycket stor anstalt. Såsom jag emellertid redan anmärkt, synas mig ej lönerna så synnerligen inbjudande, att de kunna locka de fullt erfarne skolmän, vårt land eger, att söka anställning derstädes. I förslaget talas derjemte ofantligt mycket om samverkan. Detta är nu mycket både godt och vackert; men bättre vore ändå, om ej i sjelfva grundritningen till anstalten sådana förhållanden förefunnos, som nödvändigtvis måste aföfva ett störande inflytande på en god samverkan. Redan den komplicerade sammansättningen väcker i detta afseende berättigade farhågor. Der är, såsom Herrarne känna, först och främst en pedagog, som tillika anses böra blifva direktor; så hafva vi ett seminariikollegium, der direktor är ordförande och de sju öfverlärarne ledamöter; vidare en rektor, som är styresman för normalskolan; och till sist ett skolkollegium bestående af rektor såsom ordförande samt lektorer och extra lärare såsom ledamöter. Sedermera stadgas att seminariikollegium årligen skall uppgöra arbetsordning för så väl seminarium som seminariiskolan. Skolans öfriga, mindre viktiga angelägenheter tillhöra skolkollegiet.

På ett annat ställe läsa vi, att öfverlärarne, för att leda kandidaternes öfningar, skola hafva sina hufvudsakliga lärotimmar i de lägsta och mel-lersta klasserna, under det lektorerna skola undervisa i de öfversta.

De, som skola svara för den fulländade arbetsprodukten, för elementarkursens nöjaktiga afslutande, skola således ej hafva något ord med i fråga om skolans arbetsordning. Vid andra läroverk ega de lärare, som skola avsluta kurserna, att öfvervaka undervisningen *nedåt*, ty på denna första undervisning beror afslutningen i högst väsendtlig mån; men här äro tvärtom lärarne i de lägsta klasserna de ordnande och intaga den inflytelserikaste ställningen. Denna upp- och nedvända ordning betingas enligt komiterades motivering deraf, att "sträng enhet är nödvändig vid anstalten" samt att "direktor och seminariikollegiet med afseende på normalskolan böra ersätta eforsemetet". Kan nu den önskvärda enheten anses väl betryggad, då den ene skall ordna arbetet, medan den andre i sista hand skall ansvara för dess resultat? Tvärtom, kriget kan här anses som någonting gifvet och skall utbryta vid första "klickning" i maturitets-examen. Direktor och öfverlärarne äro visserligen genom lagens bud de starkaste, men rektor och lektorerna skola, på grund af sin rättvisa sak, med framgång kunna upptaga striden. Men, säger man, för att undgå dessa konflikter, kan man ju, såsom komiterade äfven antydt, uppdraga direktorsbefattningen åt rektor. Komiterade säga verkligen, sidan 45, att, i fall

pedagogen ej skulle kunna eller vilja tjenstgöra som direktor, så bör direktorsbefattningen öfverlemnas åt rektor, hvilken, i fall han verkligen eger för rektorsambetet erforderliga egenskaper, mycket väl måste passa för denna beslägtade uppgift. I så fall medgifver jag, att enheten är betryggad. Har rektorn de verkliga rektorsegenskaperna, så blir han under de antydda förhållandena en sannskyldig autokrat. Men huru går det härvid med eforatet. Jo så, att rektor påtagligen blir eforus för sig sjelf. Eforatet, denna öfvervakande myndighet, blir lagdt i dens hand, som skall öfvervakas. Det är visst sannt, att rektor vid eforsmaktens utöfning skall hafva de sju öfverlärnarne med sig; men har han de rätta rektorsegenskaperna, blir han, genom hela sin ställning, här lika ofelbar som påfven i kardinalkollegium. Enheten synes mig alltså inom den föreslagna anstalten vara lika väl betryggad, som eforatet väl ordnad.

Jag har vågat göra dessa anmärkningar, emedan de synas mig ligga så på ytan, att äfven jag, ehuru jemförelsevis föga bevandrad i dessa ämnen, borde kunna lyckas att klart framställa dem. Förslaget har emellertid från flera håll blifvit berömdt såsom särdeles lämpligt.

Tänker jag åter på pojkarne, som skola vara lärjungar vid detta läroverk, så blir jag ordentligt förskräckt. Det synes mig alldeles otänkbart, att skolgången skall kunna blifva för alumnerna rätt nyttig, då icke mindre än 40 lärarekandidater samtidigt skola på dem öfva upp sina utvecklade pedagogiska krafter. När jag dessutom tänker på hela denna invecklade apparat med dess två styresmän, dess två kollegier och dess många kategorier af lärare — öfverlärare, lektorer, extra lärare samt kandidater — så synes den mig egnad mera att förkrossa än att utveckla de ungdomliga anlagen. Det är hos mig mera än en farhåga, att den föreslagna seminariskolan snarare skall blifva en *abnorm* än en *normal* skola.

Vill man för lärarebildningen nödvändigt hafva seminarier, så bör hela anordningen, efter min åsigt, göras vida enklare. Min första fordran är i sådant fall, att vi måtte få åtminstone två sådana, på det att pedagogens isolerade ställning ej måtte medföra en ren fara för vårt undervisningsväsende och hopandet af samtliga kandidaterne vid ett enda läroverk ej der måtte förrycka hela undervisningen. För det andra skulle jag önska, att man till dessa seminarier använde två af våra vanliga elementarläroverk, sådana vi för närvarande hafva dem. På det att tillräckliga lärarekrafter för tillsynen öfver och ledningen af kandidaternes öfningar måtte finnas att tillgå, borde dessa läroverk förses med ett jemförelsevis större antal lärare. Slutligen skulle vid hvardera tillsättas en pedagog, hvilken det ålåge att leda den teoretiska afdelningen af kandidaternes undervisning. Jag föreställer mig i sanning, att en så beskaffad anordning, på samma gång den blefve vida billigare än den stora tillämnade anstalten här i hufvudstaden, äfven skulle i all sin enkelhet medföra en mycket större välsignelse för vårt undervisningsväsende.

Skall jag välja emellan Kongl. Maj:ts proposition och Stats-Utskottets förslag, sådana de nu föreligga, så tager jag utan betänkande det senare. Men jag erkänner uppriktigt, att jag icke är så hemma i dessa saker, att jag skulle vilja försöka att slita tvisten mellan seminarii-institutionen i allmänhet och det så kallade utvecklade profåret, eller fälla något omdöme om det enas eller andras företräde i och för sig. Jag har blott velat

inför Kammaren uttala de åsikter, som för mig under frågans närvarande ställning äro bestämmande.

Herr Jöns Rundbäck: Vi stå här utan tvifvel inför en stor fråga, och jag borde måhända vara den siste som yttrade mig deri, om icke omständigheternas makt ställt mig i det förhållande, att jag anser mig dertill nödsakad.

Det är verkligen svårt att, i frågor sådana som denna, på heder och samvete säga hvad som bör göras eller icke göras, och jag tror derföre att en och hvar bör vara betänksam och se sig noga före innan han faller sitt slutliga omdöme. Det är också derföre, som jag satt ett frågetecken vid mitt namn i form af en reservation.

Mine Herrar, jag skall taga mig friheten anföra hvad som å ena och andra sidan kan sägas, men icke upptaga Kammarens tid med att ingå i detaljer, dertill jag icke heller är vuxen. Å ena sidan har jag sett i motioner, betänkanden, i underdåniga skrivelser, i Riksdagens beslut, i Kongl. Maj:ts proposition hvad som talar för en sådan här pedagogisk anstalt, och det är ingalunda i dag första gången, som denna fråga är före eller första gången som Stats-Utskottet behandlat densamma, och icke heller har Stats-Utskottet alltid haft samma åsigt som i dag. Vid 1868 års riksdag väckte en motionär i Första Kammaren, en motionär, som man kan hafva anledning tro vara något hemna i denna sak, en motion just om inrättande af en pedagogisk anstalt, men ehuru denna motion icke då vann bifall hvarken hos Stats-Utskottet eller hos Kongl. Maj:t, härledde detta sig ingalunda derifrån, att man ogillade grundsatsen, utan derifrån att man saknade nödig utredning i en så vigtig fråga. Den som härom vill hafva närmare besked må sjelf efterse i Stats-Utskottets utlåtande vid sistnämnda riksdag, N:o 32 punkten 11.

Samma riksdag väckte äfvenledes en annan skolman en motion, mycket utredande i sak, om en sådan anstalt hvarom här är fråga, och uti det Utskottets betänkande, som derom afgafs, har, efter mitt omdöme, med ovederläggliga skäl visats riktigheten af hans motion. Läraremötet 1866 ansåg jemväl en sådan anstalt af behovet påkallad.

Således finner man å ena sidan så många skäl och bevis på nyttan och nödvändigheten af den anstalt hvarom här är fråga, men å andra sidan har jag först och främst skolkomitén, för det andra ett nytt läraremöte, som var tveksamt om nödvändigheten af en sådan anstalt, för det tredje detta Stats-Utskottets betänkande samt slutligen anser jag för egen del frågan ännu vara alltför litet utredd — vi stå icke på det klara dermed. Skolmän, vetenskapsmännen sjelfva veta ju icke ens hvad som är bäst, huru skall man då kunna begära att vi andra skola veta det?

Under sådana brydsamma omständigheter tror jag att vi både kunna och böra bifalla Utskottets betänkande i punkten a, men att vi deremot böra afslå punkten b, angående dessa af Utskottet föreslagna profår, och låta denna fråga anstå till ett annat år, då saken möjligen är bättre utredd. Jag yrkar således bifall till punkten a och afslag å punkten b.

Herr Key: Jag skulle icke hafva tagit till ordet vid denna sena timma, om icke förhållandet varit, att jag tror endast en enda talare här

försvarat Utskottets förslag, under det att åtskilliga större angrepp blifvit riktade emot detsamma från andra håll.

Det har sannerligen varit ganska svårt att nödgas sitta till doms, om jag så får uttrycka mig, vid begge underrätterna — först i Stats-Utskottets andra utgiftsafdelning och sedermera uti Utskottet i dess helhet — öfver en så stor, så vigtig och så dunkel fråga som denna. Det är ännu mera svårt, då man icke är fackman, och man har då en dubbel pligt att så mycket som möjligt insamla upplysningar från *olika* håll och söka väga auktoritet mot auktoritet.

Då jag sålunda ställer auktoriteter emot hvarandra, tror jag mig säga åtminstone icke för litet, då jag ställer den nuvarande ecklesiastikministerns auktoritet emot två föregående ecklesiastikministrars. Den nuvarande ecklesiastikministern har tillsatt den komité, hvars förslag ligger till grund för Kongl. Maj:ts proposition; den ene af de nämnde ministrarne har varit ledamot i den komité, som föreslagit, *enhälligt* föreslagit det utvecklade profäret, den andre f. d. ecklesiastikministern har inom Utskottet deltagit i öfverläggningen och kommit till samma resultat, som vi öfriga. Det är sålunda ej mindre än två ecklesiastikministrar emot den tredje, det är komitén af år 1872 emot komitén af år 1873.

Men jag ber att få återropa ytterligare en auktoritet, och en som svårigen torde kunna förnekas ega en stor betydelse, nemligen det *sjunde allmänna läraremötet i Lund år 1872*. Uti detta möte deltog icke mindre än 120 elementarskolelärare, icke mindre än 22 universitetslärare, 7 seminarielärare, 10 filosofie doktorer och 12 prestmän förutom många andra; mötet bör således ega icke obetydligt vitsord. Hvad säger då detta möte? Jag anhåller att få uppläsa några yttranden ur berättelsen om detsamma, men lofvar att blifva så kort som möjligt uti mina citat.

En *lektor* öppnade debatten uti "sektionen för pedagogik och filosofi" med förklarande att: "pedagogik vore icke någon vetenskap utan en konst. som kunde jemföras med t. ex. konsten att sy skor, hvartill fordrades åtskillig skicklighet och öfning, och hvarom böcker kunde skrivas och regler uppställas, men hvilken ej därför kunde sägas vara eller någonsin blifva en vetenskap." Denne talare bemöttes af en *docent* som "ej hade trott att någon skulle neka pedagogikens tillvaro. Sedan Platons, Aristoteles och Pestalozzis tider har pedagogiken haft så många stora namn att uppvisa, att ingen, som något studerat filosofi kunnat undgå att stöta på dem."

En annan *lektor* "hade ej af de föregående talarnes yttranden fått klart för sig, hvori den vetenskapliga pedagogiken bestode. Den ene hade sagt att den hade att utreda de finaste trådarna i människans själslif: den andre satte dess begrepp i att redogöra för barnets utveckling från lägre till högre stadier. Det förra vore blott en fras, intet fixerat begrepp. Barnets själsutveckling åter borde man göra sig reda för i psykologien. Pedagogiken finge således, om man såge på nämnde talares yttranden, intet specifikt innehåll. Det sadet att pedagogiken hade gamla anor. Talaren hade nyligen läst ett pedagogiskt arbete, hvori han ej funnit annat än lösryckta stycken ur psykologi, naturlära m. fl. vetenskaper. Om de särskilda metoderna skulle bibringas genom studium af pedagogik, så vore just fara för denna handtverksmässighet, hvarom en föregående talare ordat. Läraren kunde då stelna i ett system, uppgjort på fri hand utan

praktisk erfarenhet. Kunde man ej lita på lärarnes sunna förstånd, så kunde man i oändlighet uppgöra metoder, utan att resultatet blefve bättre“.

En folkhögskolelärare från Danmark “ville ej inlåta sig på frågan om pedagogiken vore konst, vetenskap eller handverk. Så mycket vore visst, att hon vore något, vid hvilket man borde stödja sig på erfarenhet.“

Jag vill icke trötta Herrarne med att uppläsa vidare af diskussionen, det anförda må vara nog för att visa huru delade meningarne voro och huru obestämmt sjelfva begreppet om den vetenskap, hvarom här är fråga att lagstifta. Blott det vill jag tillägga, att en rektor, som i egenskap af ledamot i den senaste komitén, varit med om att kassera profärsinstitutionen och föreslå den ifrågavarande pedagogiska anstalten, vid sagda möte, förklarade att “kunde profäret så användas öfver allt, som i Lund, så vore problemet löst.“

Flera förslag formulerades till beslut.

Af rektor Törneblad ett: “Sektionen anser sig icke i tillfälle att gifva ett bestämdt företräde vare sig åt normalskolor eller profärsinstitutionen, men vill uttala såsom sin åsigt, att ytterligare åtgärder böra vidtagas för de blifvande lärarnes i synnerhet praktiska men äfven teoretiska utbildning och anslag för detta ändamål begäras.“

Af rektor Olbers: “Sedan tvänne föregående läraremöten erkänt nödvändigheten af en särskild teoretiskt och praktiskt pedagogisk utbildning af blifvande lärare, vill sektionen uttrycka en liflig önskan, att för detta ändamål i vårt land måtte upprättas tvänne“ (märk, mine Herrar, genast *tvänne*) “läroanstalter eller så kallade normalskolor.“

Af professor Walberg: “Utän att tillerkänna bestämdt företräde vare sig åt normalskolor eller profärsinstitutionen, så mycket mindre som af den förda diskussionen framgått, att ju ändamålsenligare de utvecklas desto mer närma de sig hvarandra, vill sektionen uttala den lifliga önskan, att oförtöfvadt kraftiga åtgärder må utöfver de redan träffade till lärarebildningens befordran vidtagas.“

Detta sistnämnda förslag antogs såsom sektionens beslut.

Häraf ser man, att detta så talrikt bevistade läraremöte, det senaste som hållits, långt ifrån haft klart för sig hvad pedagogik är eller hur den skall tillämpas vare sig vid normalskolor eller genom utveckladt profär. Jag hemställer till er, mine Herrar, om man under dessa förhållanden icke bör besinna sig något? Måne det icke är skäl att med en mindre kostnad söka förbättra och utveckla hvad vi redan ega i stället för att nu, för något så omoget och hvarom de lärde ännu alltjemt äro så oense som den ifrågavarande nya institutionen, måhända gagnlöst använda stora summor. Lätom oss se tiden an; må frågan derunder bättre reda sig och klarna och lätom oss därför nu afslå Kongl. Maj:ts förslag till en pedagogisk anstalt, som skulle kosta först och främst årligen 81,700 R:dr, och framdeles med beräkning af vanliga ålderstillägg i löner åt lärarne uppgå till 118,700 R:dr. Men det vore icke ens nog med dessa kostnader; det behöfves äfven vidare anslag, och begäran derom skall måhända icke låta länge vänta på sig, i fall vi bifalla Kongl. Maj:ts förslag, jag menar anslag till en stor byggnad. För veterinärinstitutet i Stockholm har begärts en half million riksdaler och för billigare belopp torde Herrarne väl ej

anse, att man kan bygga en blifvande normalskola om 12 klasser och 300 lärjungar, föreläsningssalar, bibliotek m. m. Vi hafva således ensamt för byggnaderna en half million riksdaler, och i fall, såsom det tyckes, man skulle behöfva ej blott en utan två sådana inrättningar, ty 40 lärarekandidater skola icke få rum vid ett enda, och två anstalter hafva, som Herrarne hörde, redan blifvit ifrågasatte vid läraremötet, uppgår byggnadskostnaden till en million riksdaler samt i framtidsperspektiv en årlig afgift af kanske 200,000 R:dr. De 40 lärarekandidater, hvarom här varit fråga, skulle efter min tanke omöjligen kunna utbildas vid en enda anstalt, utan man behöfde minst två om icke tre dylika, såvida icke dessa arma barn blott och bart skulle komma att utgöra experimentalfält för blifvande pedagogiska försök och lärospån. Hvilka föräldrar skulle vilja släppa till sina barn, så framt icke dessa alla lärarekandidater blefve fördelade på flere anstalter, i smärre doser, att jag så må säga; skola försöken koncentreras inom en enda, är fara värdt att barnen skola andligen stryka med på detta experiment.

Af alla dessa skäl har Utskottet ej kunnat finna lämpligt att tillstyrka antagande af ett så oförsökt och obepröfvadt förslag, hvarom meningarne hos de lärda ännu äro så delade. Det är för mycket penningar, och vårt lands ungdom för dyrbar att offra på ett blott försök. Hafva vi millioner till öfverlopps, låtom oss då använda dem till utvecklande af vår *folkbildning*. För dem finnes mycket som kan göras och der vet man hvad man vill. Våra lärda skolor kosta redan så betydligt, att det är ganska få länder, om något enda i Europa som relativt derpå uppoffra så mycket som Sverige.

Jag anhåller om bifall till Stats-Utskottets förslag.

Chefen för Kongl. Ecklesiastik-departementet, Herr Statsrådet Wennerberg: Då jag icke varit under hela öfverläggningen i detta ämne här närvarande, så beder jag Kammaren ursäktas, om, då jag något utförligare söker göra mina anmärkningar emot Utskottets utlåtande, möjligen skulle upprepa hvad som redan förut blifvit af någon annan talare bättre sagt. Saken är för mig så vigtig, att jag vid dess försvar hvarken vill tillåta mig något skämt om åsikter, motsatta mina, ej heller vid deras bekämpande göra mig skyldig till öfverdrifter. Ja, jag anser den till den grad vigtig, att, derest den icke förr eller senare vinner Riksdagens bifall — det är likväl efter min tanke en sådan sak, som icke *kan* falla — så skall hela vårt undervisningsväsende icke kunna höjas från den punkt, på hvilken det nu står, låt vara, att denna punkt är rätt aktningvärd, låt ock vara att de flesta andra länder icke kunna uppvisa något förmer i den vägen. Förr eller senare skall man allt mer och mer allmänt erkänna, att de åtgärder, som hittills tagits för lärarebildningens höjande i vårt land, varit alldeles otillräckliga, och att hvarje halft steg för att blifva af med eller ändra det dåliga endast är att skaffa en komparativus på en positivus.

Det är icke *utan* erfarenhet af hvad ett seminarium kunnat uträtta, som man nu sträfvar att få ett sådant; ty sedan i andra länder det ena försöket efter det andra gjorts att på annat sätt höja lärarebildningen, och detta utan önskad verkan, så torde det nu gå lättare än förr att inrätta ett seminarium så, att det blir hvad det bör vara. I vårt grannland

Finland har man redan gjort det, och det har der på elementarundervisningen haft samma effekt, som våra folkskollärareseminarier haft på vår folkundervisning. Jag frågar, mine Herrar, om ni icke alle äro ense om att erkänna, att för det raska framåtskridandet af vår folkbildning på de senare åren vi hafva dessa seminariers ansträngningar att tacka? Har man nu något skäl att tro, att icke samma verkan för elementarbildningen skulle följa af den nu föreslagna institutionen? Eller bör man, der det gäller värden af landets dyrbaraste kapital, låta afskräcka sig af sparsamhet? Och hvilket är väl landets dyrbaraste kapital, om ej dess framtid, dess barn? Dessa öfverlemnas nu åt lärare, om hvilka jag villigt erkänner, att de besitta de teoretiska insigter, som man utaf dem har rätt att fordra; de hafva vid universiteten inhemtat den erforderliga graden af vetande, men den stora konsten att meddela detta vetande åt andra, den hafva de i allmänhet icke. Det är sammt, att dertill fordras främst en naturlig fallenhet, och därför kallas äfven med skäl undervisandet en konst; men lika visst är det, att tusentals barn och lärjungar blifvit på ett mindre lyckligt sätt uppfostrade just derigenom, att lärarne icke iakttagit det myckna, som de verkligen *kunnat* lära sig. Och det är på detta, ja, ofta på småsaker, som stora saker bero; och jag skulle lätt kunna uppvisa, hurusom, i fall blott ett enda fel i metoden hos en lärare blifvit undanröjdt, resultatet af hans verksamhet skulle blifvit ett helt annat.

Angående det "utvecklade profär", som föreslagits af den komité, som behandlade denna fråga för ett par år sedan, så, oaktadt fordringarne af det samma äro ställda mycket höga, är dock förslaget, efter min åsigt, behäftadt med brister, som göra det i hög grad otillfredsställande. Denna min åsigt skall delas måhända äfven af det största antalet af Sveriges och andra länders pedagoger. Jag går därför fullkomligt in på riktigheten af det uttalande, som i min närhet af en talare upplästs. Det bevisade behovet af, att "kraftiga åtgärder" vidtagas för att sätta vår elementarlärarebildning i ett bättre skick, än det hvaruti den nu är; men en "kraftig åtgärd" är det icke att söka utbilda det, som i sig sjelf icke duger något till, och att sålunda åstadkomma något, hvilket skall blifva behäftadt med det grundfel, som profäret har, utan att ega de förtjenster, som endast tillkomma ett seminarium.

Utskottet har såsom hufvudskäl för sin afstyrkan inkastat en kostnadsberäkning, till hvilken jag ber att slutligen få återkomma, och der-efter framhållit sina öfriga motiv för att icke tillstyrka bifall till Kongl. Maj:ts proposition.

Det första bland dessa är, att efter Utskottets förmenande en enda sådan pedagogisk anstalt snart skulle komma att befinnas otillräcklig. Vi hafva ju dock många gånger hört sägas, att antalet elementarläroverk uti vårt land är för stort, och det är sannerligen icke mycket troligt, att vi snart skola behöfva flera sådana, åtminstone icke högre, eller att Riksdagen dertill skall bevilja anslag. Antalet af dem som finnas torde alltså få anses vara tillräckligt, i synnerhet om våra pedagogier komma att undergå en förändring i en mera praktisk riktning och blifva mera anlitade än de hittills varit. Under sådana förhållanden kan jag icke inse, att mera än en lärarebildningsanstalt skulle blifva behöflig, synnerligen som kostnaderna för inrättandet af denna anstalt äro uti Kongl. Maj:ts förslag till alla be-

hof rikt beräknade och tillbörligt afseende fästadt vid läroverkens årliga kraf af nya lärare. Om vi derföre finge en anstalt, sådan som den nu föreslagna, skulle också icke något annat land kunna uppvisa någon bättre sådan, om icke möjligen Frankrike i den stora pedagogiska anstalten i Paris, hvilken likväl är organiserad efter en helt annan plan och för ändamål passande för det landets förhållanden.

Det heter vidare i Utskottets utlåtande, att "härtill kommer alltid den svåra uppgiften att tillse det en skola, som skall vara underlag för lärarebildningen och sålunda göres till medel för ett ändamål, som icke är hennes egentliga, icke förfelar det senare". Det ligger onekligen någon sanning deruti att, om man öfvar sig i lärarekallets skötande uti en normalskola, så torde man känna sig främmande, då man sedan kommer till den skola, der man blir anställd, och då får se ett läroverk såsom det är i allmänhet, med bättre och sämre lärare samt bättre och sämre utrustning för öfrigt. Jag medgifver detta gerna; men icke har Utskottet undvikit denna olägenhet genom sitt förslag att fördela lärarekandidaterna på flera olika läroverk. Vid hvart och ett af dessa läroverk skulle samma icke normala förhållande inträda, och man sålunda råka ut för samma olägenhet. Hvad man alltså ville undvika vid ett seminarium, det träffade man på vid de i stället satta flera läroverken.

Utskottet befarar äfven, att det skulle uppstå "utvecklade förhållanden" vid detta föreslagna seminarium, än emellan de två lärarekollegierna, än emellan direktor och rektor o. s. v. Jag tror, att man härvid gjort sig alldeles onödiga farhågor, ty lärarekollegier, som hafva att handlägga olika mål och ärenden, torde icke behöfva komma i någon kollision med hvarandra, och förhållandet mellan direktor och rektor torde icke behöfva blifva mycket olika det som fordom fanns mellan rektor och konrektor.

Men skulle likväl icke detta "utvecklade profär", som af den nämnda komitén föreslagits och nu af Utskottet omfattats med så mycket förtroende, skulle icke det vara alldeles tillräckligt för att tillgodose vårt behof af lärarebildning? Först och främst vill jag härvid nämna, att då komitén handlade detta ärende, så uppställdes såsom alternativ emot det utvecklade profäret ett seminarium, hvilket bestod af ett vanligt högre elementarläroverk med tillägg af en särskild lärare i pedagogik. Mot ett så svagt seminarium medgifver jag, att det utvecklade profäret kunde taga sig någorlunda väl ut; men jag tror icke, att komitén skulle hafva ryggat tillbaka för att föreslå ett fullständigt seminarium, om man på den tiden hållit det troligt att för ett sådant ändamål få tillräckliga medel. Men är det väl mera troligt nu, att medel skola beviljas till ett dylikt? Ja, sedan i det vid förliden riksdag framlagda statsrådsprotokollet rörande skolfrågan departementschefen framställt det stora behofvet af en mera omsorgsfull lärarebildning och anfört, att hvarje annat försök att verka i denna riktning än genom inrättandet af ett seminarium icke skulle leda till något fullgodt resultat samt hos Kongl. Maj:t anhållit att åtgärder derför måtte vidtagas, och Kongl. Maj:t dertill lennat sitt bifall, så, när denna fråga sedermera förekom, så väl i Utskottet som inom Kamrarna, var det icke nog med att båda lennade sitt bifall till Kongl. Maj:ts proposition härutinnan, utan man åtnöjde sig icke med att afvakta den tid, som Kongl. Maj:t för ärendets utredning kunde finna erforderlig, utan anhöll uttryckligen i riks-

dagsskrifvelsen att Kongl. Maj:t måtte redan *till nästa riksdag* framlägga förslag till inrättande af ett seminarium och uttalade derjemte den åsigten, att "hvarje annan åtgärd än den, som stod att åstadkomma genom en för det afsedda ändamålet enkom inrättad anstalt, vore otillräcklig". Att man så hastigt, som efter ett år, skulle bortkasta denna så kraftigt uttalade åsigt och vilja utbyta det ifrågasatta seminariet emot något så svagt som "det utvecklade profäret", kan jag sannerligen ej tänka mig såsom mycket troligt. Komitéen hade tänkt sig, att kostnaderna för lärarebildningen skulle kunna bestridas af öfverskottet å de till elementarläroverken redan anslagna medel, hvilket öfverskott, om jag icke missminner mig, upptogs till 32,000 R:dr. Denna lilla summa har Utskottet emellertid ansett vara för stor för att användas till ifrågavarande ändamål och därför föreslagit, att ett anslag på 15,000 kronor skulle fördelas på de 5 läroverken, der profären skulle genomgås, hvarigenom de alltså erhöles 3,000 kronor hvardera. Af dessa 3,000 kronor skulle rektorn hafva en del för sitt besvär, hvarje hufvudlärare en annan del för sitt, och slutligen skulle dermed äfven aflönas en särskild "vetenskapsman, som skulle medela pedagogikens teori och historia". Hafva vi då verkligen ett sådant öfverflöd på dylika män uti vårt land? Jag tror för min del, att denna vetenskap här knappast räknar mera än en eller annan odlare, och huru skall det väl då blifva möjligt att få vetenskapligt bildade undervisare deruti vid 5 särskilda läroverk? Undervisningen blir väl också i öfverensstämmelse med den betalning, som Utskottet ansett för den pedagogiska "vetenskapsmannen" erforderlig. Är det väl troligt att en sådan skulle mottaga en anställning för en årlig lön af 1,000 eller 1,500 kronor? Man har vid universiteten gjort försök med att anskaffa en sådan undervisning åt lärarekandidaterna, och de utmärkta män, som åtagit sig att meddela densamma, hafva icke kunnat förmås att fortfara dermed mera än en kort tid, ty det har varit dem antingen allt för besvärligt eller för deras andra åligganden hinderligt. Andra göromål upptaga de mäns tid, som *skulle kunna* undervisa uti denna vetenskap, och då man icke lyckats få någon stadig undervisning i pedagogik vid våra universitet, huru skall man då kunna få vetenskapsmän för samma ändamål vid dessa ifrågasatta 5 läroverk? Nej, mine Herrar, det går icke på det viset. Vill man, att detta utvecklade profar skall blifva till någon nytta, så får man åtminstone dertill bestå erforderliga penningar, som kanske då komma att motsvara kostnaden för ett seminarium.

Jag vet ganska väl, att det viktigaste skälet till afslag på Kongl. Maj:ts proposition skall vara, att denna anstalt kommer att kosta alltför mycket. Utskottet har också på sidan 16 i sitt utlåtande gjort en storartad kostnadsberäkning; men icke nog dermed, denna beräkning har af den siste talaren blifvit uppdrifven till en ännu högre punkt. Jag tillåter mig nu att granska samma beräkning och vill söka visa, dels att den icke är riktig och dels äfven att genom att bifalla Kongl. Maj:ts och afslå Utskottets förslag skall man göra en *ekonomisk* vinst, oberäknad den stora pedagogiska vinsten.

Det heter i Utskottets utlåtande samma sid. 16: "Årliga aflöningen, enligt normalstaten, uppgående till 81,700 kronor, ökas i den mån lärarne uppflyttas i högre lönegrader och skulle, under förutsättning att samtliga lärarne uppnått sitt aflöningsmaximum, kunna uppgå till 118,700 kronor".

Härvid är att märka att Utskottet, under begäret att åstadkomma en hög summa, dels antagit orimligheter, dels inberäknat i summan hvad deri *icke* kan ingå. Så har Utskottet förutsatt, att alla lärarne samtidigt skulle hafva uppnått högsta lönegraden, hvilket är exempellöst hittills och torde blifva det hädanefter. Vidare har Utskottet inberäknat löneavancement för extra lärarne; men dylika lärare hafva definitiv lön, som *icke* ökas, så att Utskottet i detta afseende gjort en missräkning å 10,000 kronor, med afdrag hvaraf Utskottets summa alltså nedgår till 108,700, kronor och då antager jag likväl att hela ordinarie lärarepersonalen uppnått högsta lönegraden.

Nu anhåller jag få göra min moträkning. För det första antar jag då det af Utskottet föreslagna anslaget 15,000 kronor, som jag visat vara otillräckligt, och som *icke* uppgår till hälften af den summa, komitén ansett erforderlig för att bestrida kostnaden för lärarebildningen. Vidare kommer att för den *särskilda* realundervisning, som man fordrat för 4:de och 5:te klasserna, att erfordras nya lärare för en kostnad af minst 51,000 R:dr på det sätt, att vid hvart af de 18 lägre elementarläroverken fordrades en extra lärare och likaledes *en* vid hvart af de 33 högre, summa 51 extra lärare, för hvilka aflöningen, efter 1,000 kronor för hvar, således skulle uppgå till 51,000 kronor. Om jag nu antar att hälften af dessa lärare, eller 25, skulle blifva något bättre aflönade och få en förhöjning af 250 kronor hvar, får jag en ytterligare tillökning i kostnaden af 6,250 kronor. Härtill kommer nu, att seminariets normalskola skulle medföra en betydlig minskning i kostnaden för Stockholms elementarläroverk, hvilka för närvarande äro så besökta, att vid dem ett ovanligt stort antal extra lärare behöfs. Enligt uppgift uppgick nemligen antalet lärjungar vid Stockholms gymnasium och femklassiga elementarläroverk under höstterminen 1873 till 1,406, för hvilka alla undervisning *icke* kunde beredas på annat sätt, än genom användande af parallelklasser och extra lärare. Om nu Stockholm *icke* får den ifrågasatta normalskolan eller ock ett nytt fullständigt elementarläroverk, för hvilket kostnaden kan ungefärligen beräknas till 43,000 kronor, så blir följden, att antalet extra lärare vid de befintliga elementarläroverken fortfarande blir stort. Läger jag nu härtill, på samma sätt Utskottet gjort, hvad som fordras för samtliga lärarnes uppfylltning i högsta lönegraden, eller 31,000 kronor, så blifver summa summarum 146,250 kronor emot 108,700 kronor, som seminariet skulle kosta. Under förutsättning att *icke* Utskottets förslag i den föregående punkten blir Riksdagens beslut, till hvilken förutsättning jag har anledning deraf, att Andra Kammaren med stor pluralitet bifallit Kongl. Maj:ts förslag, bör från den förra summan dragas 40,000 å 50,000 kronor; och således skulle äfven i detta fall det af Kongl. Maj:t ifrågakämda seminariet *icke* kosta staten mycket mer än det "utvecklade profäret".

Slutligen kan jag ej underlåta nämna ett par ord angående Utskottets hemställan i mom. b. Utskottet har i mom. a hemställt, att Kongl. Maj:ts framställning *icke* måtte bifallas, och derom har jag *icke* mycket mer att säga. Utskottet, som i allmänhet har de finansiella och ekonomiska frågorna om hand, har troligen af sådana skäl funnit sig föranlåtet härtill, och om Riksdagen jemväl afslår Kongl. Maj:ts framställning, har jag *icke* anledning antaga annat, än att detta sker på goda grunder; men att

deremot, sedan Kongl. Maj:t och Riksdagen samfaldt förklarar, att hvarje annat sätt att tillgodose lärarebildningen, än genom en för sådant ändamål inrättad anstalt, vore otillräckligt, åt Kongl. Maj:t öfverlemnna 15,000 kronor å extra stat för att medelst dem åvägabringa en lärarebildning på det sätt, som Kongl. Maj:t och Riksdagen förklarar vara icke lämpligt, kan jag ej finna öfverensstämmande med hvad rätt och billigt är. Skulle likväl, mot min förmodan och i strid med hvad jag anser vara det för lärarebildningen önskvärdaste, Kammaren afslå Kongl. Maj:ts förvarande förslag, så hoppas jag, att Kammaren jemväl afslår Utskottets hemställan i mom. b. Jag vill dock icke gerna tro, att denna Kammare så hastigt skall byta om åsichter och dermed beröfva den nya skolorganisationen dess egentliga och mest drifvande kraft. Med yttre föreskrifter utträttar man endast föga; på lärarens duglighet beror innerst det helas gång och försummar man att frammana denna, återstå blott föreskrifter, som i allmänhet skola efterkommas mer eller mindre illa, ty äfven om läraren vill lyda dem, kan han icke alltid.

Herr Törneblad h: Jag hör ropen på proposition, men efter den genomgående kritik, för hvilken det af komitén för revision af gällande läroverksstadga afgifna förslag har blifvit föremål, kan jag icke underlåta att å min sida framkomma med en lika genomgående motkritik.

Till en början vänder jag mig mot talaren på vexibänken. Jag medger visserligen, att hans anförande icke förtjenar något egentligt svar, men så stor uppmärksamhet skall jag dock egna detsamma, att jag uppläser den punkt i komiterades betänkande i fråga om profår, som talaren glömde, då han yttrade att lärarekandidats auskultering skulle, enligt nämnda förslag, omfatta 20 timmar i hvarje vecka. Denna punkt lydeder sålunda: "Dock skola i den här ofvan bestämda tiden inbegripas de timmar, under hvilka lärarekandidat bestrider öfnings- och profundervisning, och må dessa sistnämnda icke utsträckas utöfver 8 timmar i veckan". Detta har komitén föreslagit och således är det ej fråga om auskultation ensamt. Skall man citera dess förslag så bör man åtminstone läsa det rätt innantill.

Sedan jag på detta sätt bemött nämnde representant, vänder jag mig emot Herr Statsrådet och Chefen för Ecklesiastik-departementet. Jag skall försöka att icke göra mig skyldig till några öfverdrifter. Äfven han inledde sitt anförande med samma löfte. Jag har dock hört 4 å 5 gånger nämnas ordet "oduglig", då han talade om profåret och om den af komitén föreslagna profårsinsituationen, och han yttrade äfven att Kongl. Maj:t funnit denna "oduglig". Jag har dock icke varit i stånd att i den Kongl. propositionen eller i det till densamma hörande statsrådsprotokoll upptäcka detta ord; men här har det yttrats. Emot detta omdöme vill jag anför ett yttrande af en auktoritet, som på detta håll bör gälla, nemligen af just den komité, hvilkens förslag Herr Ecklesiastikministern lagt till grund för den Kongl. propositionen. Dessa komiterade säga: "Äfven i Sverige har profåret onekligen medfört något verkligt gagn". Således har detta "odugliga" profår, som nu skulle ytterligare utvecklas, af nämnda komité förklarats vara af nytta.

Vidare har komitén yttrat, att i Tyskland, "der gällande bestämmelser

kunnat till alla sina delar genomföras, har profåret ansetts medföra rätt goda frukter, isynnerhet som enligt regeln ej flere än två kandidater bort hänvisas till hvarje läroverk“. Utskottet förutsätter visserligen att högst 8 lärarekandidater skulle utbildas vid hvarje af de fem särskilda läroverken, men denna siffra kommer närmare nyssnämnda antal, än den i Kongl. Maj:ts förslag upptagna siffran af 40. Vidare och då Herr Ecklesiastikministern yttrade, att komiterade för revision af läroverksstadgan emot profärsinstitutionen satt upp ett seminarium, som skulle bildas af ett befintligt läroverk, på det sätt att en vetenskapsman skulle undervisa i pedagogik, så får jag nämna att jag förgäfvades i komiterades betänkande eftersökt denna motsats.

På sidan 279 yttra deremot komiterade följande: “En sådan inrättnings genomförande skulle kunna ske *antingen* så, att något nu befintligt elementarläroverk blefve användt till normalskola och dess lärarepersonal förökades med en lärare i pedagogik eller ock så, att ett nytt läroverk upprättades med ändamål att vara normalskola“. Jag frågar därför: har komitén här ställt upp ensamt ett sådant seminarium som här blifvit nämndt? Nej visst icke. Komitén har upptagit alternativa seminarier och särskild riktadt sin kritik mot normalskolan.

Man har äfven framkastat den frågan, om icke komiterade sjelfve gerna skulle hafva önskat ett seminarium, om de ansett ett sådant möjligt att erhålla. Jo, det kan hända, men icke ett sådant seminarium, som är föreslaget i den Kongl. propositionen. Detta lider nemligen af betänkliga o-lägenheter, hvilket gör att jag icke kan bifalla Kongl. Maj:ts förslag, ehuru jag mycket väl vet att Riksdagen sjelf till Kongl. Maj:t framburit sin önskan om inrättande af en särskild anstalt för elementarlärares praktiska utbildning. För min del varnade jag i fjor Riksdagen för att för tidigt uttala någon bestämd mening i denna fråga, så att min ställning i frågan är alldeles klar, men jag medger, att Riksdagen uttalat sin önskan i detta fall.

Det har vidare yttrats, att komitén beräknat kostnaden för utvecklingen af profåret till 34,000 riksdaler — Herr Ecklesiastikministern nämnde 32,000 riksdaler, hvilken siffra dock bör utbytas mot den andra — men det förhåller sig ej alldeles så. Tvärtom hafva komiterade på sidan 283 i sitt betänkande yttrat: “Det öfverskott å för detta ändamål redan anslagna medel, som enligt den af komiterade förslagsvis uppgjorda staten för elementarläroverken visat sig skola uppkomma, är mer än tillräckligt iör bestridande af denna utgift“. Således afses här endast, att något *nytt* anslag icke behöfves, ej storleken af det erforderliga beloppet.

Jag ber vidare att få anmärka att, då det här yttrats, att pedagogiken i sådana länder som vårt vanligen blott har en enda odlare, det vore betänkligt bestämdt, om man blott hade en som kunde sköta det nya seminariet. Och huru skulle detta skötas? Jo, så att den person, som framför andra ansetts böra blifva direktor utan att hafva en enda undervisningstimme, skulle leda allt efter sina pedagogiska grundsatser. Skulle väl en sådan med sina teoretiska insigter anses kunna göra detta bättre än en gammal bepröfvad rektor, som undervisat i många år och förvärfvat sig nödig skicklighet i erfarenhetens hårda skola. Den sistnämnde är dock onekligen en bättre ledare än den, som blott studerat pedagogiken

utan att hafva förvärfvat sig behöflig praktisk skicklighet. Af denna anledning kan jag icke biträda det Kongl. förslaget utan måste föredraga det af komiterade för revision af läroverksstadgan framställda förslag om en utveckling af profäret, hvilket förslag utgår från den åsigten, att de nu befintliga elementarläroverken skulle kunna användas för utbildande af en inhemsk pedagogisk metod, utan att för sådant ändamål erfordrades en särskild anstalt, för hvilken det skulle blifva svårt att få både lärare och lärjungar.

Det är i den Kongl. propositionen föreslaget, att lektorerna vid det ifrågasatta seminariet skulle erhålla samma aflöning som deras vederlikar vid elementarläroverken. Är det då vid sådant förhållande troligt att dugligare lektorer vid elementarläroverken skulle lockas till den nya bildningsanstalten, der de skulle komma under en direktors och öfverlärarens tryckande välde? Nej, det är tydligt att de hellre skola stanna kvar vid sina gamla läroverk. Det är äfven sagdt, att öfverlärarna skulle erhålla så stor lön, att skickliga lektorer deraf förmåddes att söka dessa befattningar. Den af särskilda komiterade föreslagna normalstat beräknar emellertid lägsta lönen för en lektor till 2,000 R:dr, således den högsta endast till 4,000 R:dr och för en öfverlärare till 4,000 à 5,000 R:dr. Det är emellertid troligt att personer först i högre grader, *ultra först* i den andra eller tredje, skulle antagas till öfverlärare vid seminariet. Här af blir följden, med hänsyn till den af Riksdagen beviljade förhöjning i lektorlönnernas olika grader, att skillnaden emellan den lön, som den, hvilken skulle befordras, kan innehafva eller *vara på väg att erhålla*, och aflöningen för en öfverlärare icke blir så stor, i vissa fall knappt större än 500 R:dr. Jag tror således att det skulle blifva ganska svårt att alltid erhålla fullt dugliga personer såsom sökande till dessa öfverlärarebefattningar, hvilka ju tillsättas på förordnande.

Den af Herr Ecklesiastikministern uppställda kostnadsberäkning angående utgiften, som skulle blifva en följd af Utskottets förslag, står icke i sammanhang med frågan om profärsinstitutionen, och jag skall därför icke inlåta mig på någon kritik af samma beräkning. Jag har förut haft tillfälle att afgifva ett fullständigt svar rörande staten och lärarekrafterna vid de högre och de femklassiga elementarläroverken och att med den af mig återopade tabellen visa, att siffran 29 i fjerde och femte klasserna rätteligen bör reduceras till siffran 23. Detta är dock en biomständighet, vid hvilken jag icke längre vill uppehålla mig.

Jag vill tillägga att, om det är svårt att erhålla skickliga lektorer och öfverlärare vid det föreslagna seminariet, så är det ock, enligt min tanke, lika svårt att få lärjungar vid detsamma, emedan det i sjelfva verket lätt kan blifva ett experimentalfält för de unga kandidaterna. Man har sagt, att ett ytterligare läroverk i Stockholm är af behofvet påkalladt, men om så är förhållandet, hvarföre har då Kongl. Maj:t hvarken i fjor eller i år på anförda skäl satt sådant i fråga, utan nu blott begärt medel för upprättande här i staden af en pedagogisk undervisningsanstalt för elementarlärare?

Det är redan anmärkt att denna anstalt skulle komma att lida af en viss ensidighet. Jag tror att äfven en annan fara förefinnes. Landets undervisningsväsende befinner sig nu i en brytningsperiod och den reala

linien synes få allt större betydelse. Huru skola dess fördelar kunna tillgodoses? Jo först derigenom, att dugliga lärare och tillräckliga lärarekrafter erhållas; men det är ej nog härmed, ty metoden är ej genast färdig, den måste utbildas vid våra redan i verksamhet varande läroverk och behöfver flera år för att komma till erforderlig fasthet och stadga. Kan en metod, som är afsedd att reglera realundervisningen och gifva färg åt lärarnes sträfvanden för denna, utvecklas vid ett seminarium, sådant som det nu föreslagna? Denna fråga måste besvaras nekande. Jag är skyldig beviset därför. Orsaken dertill är den, att öfverlärarne, hvilka egentligen skulle inverka bestämmande på lärarekandidaterna, icke skulle enligt förslaget komma att undervisa i de högre klasserna utan följaktligen uteslutas från undervisningen just i de klasser, der latinlinien är speciellt skild från den reala. Här skulle nemligen hafvudsakligen blott lektorerna undervisa. Vid de fem särskilda elementarläroverken, som omförmålas i komiterades förslag, måste det deremot kunna gå för sig, att lektorerna, som här tjenstgöra såsom ledare för kandidaterna, bringa metoden för reallinien till fasthet och stadga och sålunda skulle uppväxa goda frukter för undervisningen, och dessa läroverk skulle just genom de metoder, som der utbildas under ledning af praktiskt erfarne och insigtsfulle lärare, kunna förvandlas till ett slags seminarier eller normalskolor, men af helt annan beskaffenhet än de a priori konstruerade.

Jag yrkar bifall till Utskottets hemställan i denna punkt.

Herr Statsrådet Wennerberg: Det är min skyldighet att icke upptaga tiden mer än högst nödigt är. Det viktigaste, jag har haft att anföra i frågan, har jag redan sagt, och jag vill nu endast bemöta några anmärkningar af den siste talaren, hvilka — han må förlåta mig att jag säger det — jag anser samtliga vara af ringa betydelse.

Han invände, att komitén aldrig sagt att 32,000 kronor skulle erfordras för lärarebildningen. Måhända komitén icke uttryckligen nämnt denna summa, men det synes tydligt af betänkanudet att *den* varit den påtänkta.

Han påpekade vidare, hurusom jag skulle hafva yttrat, att vi endast hade en och annan odlare af pedagogiken. Han förstod nog, att jag menade, att vi egde en eller annan person, som *vetenskapligt* studerade detta ämne och häri torde han medgifva, att jag har rätt. Pedagogiken är en vetenskap, som i alla tider ej haft att räkna många odlare.

Han framhöll äfven vådan af det omätliga inflytande läraren i pedagogik skulle komma att utöfva vid seminariet och ifrågasatte, om ej en gammal och erfaren rektor skulle kunna göra samma nytta vid ett vanligt läroverk. Finnes det en pedagog, som förmår utöfva ett så ofantligt inflytande, så lyckligt det seminarium och det land, som eger honom, och finnes det en rektor, som har samma förmåga, så lycklig den skola, som styres af en sådan man! Detta är allt hvad jag har att svara härpå.

Han trodde vidare, att lärare, för den ringa aflöningsens skull, icke skulle vilja komma till Stockholm och låta anställa sig vid seminarium. Förhållandet är dock det, att tvärtom dugliga, unga män sträfva efter att komma till hufvudstaden, der de lättare än annorstädes få njuta af

ett rikt vetenskapligt umgänge och äfven komma i tillfälle att förskaffa sig icke obetydliga biförtjenster.

Han yttrade sedan, att det torde blifva svårt att få lärjungar vid normalskolan, men jag har icke alls någon anledning att antaga detta. Sjelf skulle jag icke tveka att sätta in mina barn i denna skola, ty jag är förvissad att hvad som der möjligen fattades i afseende på den jemna och lugna gång som finnes vid elementarläroverken, det skulle rikligen ersättas genom samtliga lärarnes framstående duglighet, emedan man vore mer än annars oförhindrad att till denna skola skaffa de bästa lärare, som kunde fås.

Slutligen frågade talaren hvarföre icke Kongl. Maj:t, då behovet förefinnes, föreslagit upprättande af ett fullständigt elementarläroverk i Stockholm. Detta är hvad Kongl. Maj:t gjort genom det nu väckta förslaget om en normalskola i förening med ett pedagogiskt seminarium. Att här i Stockholm dessutom är den lämpligaste platsen för ett sådant, är helt visst.

Herr Per Nilsson i Espö: Herr Talman! Under den långa diskussion, som pågått i denna fråga, och de glänsande föredrag, hvarmed flere talare här uppträdt, skulle man hafva trott, att åsigterna i frågan vunnit tillbörlig klarhet, men så är tyvärr ej förhållandet. Tvärtom har man kommit in i en labyrint, der det visar sig att till och med de lärde ej äro ense om det sätt, hvarpå frågan må kunna lösas. Under sådana förhållanden återstår för mig ej något annat än att yrka bifall till Stats-Utskottets förslag i mom. a, och emedan, efter hvad Herr Chefen för Eklekasiastik-departementet yttrat, man derigenom skulle gå hans önskan till mötes, får jag yrka afslag å mom. b.

Herr A. Rundbäck: Jag anhåller att få återtaga mitt förut framställda yrkande och i stället yrka bifall till Kongl. Maj:ts nädiga proposition i ämnet.

Herr Alb. Staaff: Jag ber blott att få tillkännagifva, att jag kommer att rösta för bifall till Kongl. Maj:ts förslag.

Härmed var öfverläggningen slutad. Under densamma hade yrkats bifall till Utskottets hemställanden i så väl mom. a som b, vidare afslag å berörda hemställanden och bifall i stället till Kongl. Maj:ts i ämnet afslåna nädiga proposition, samt slutligen att Utskottets hemställan i mom. a måtte bifallas, men deremot det i mom. b framställda förslag afslås. Efter upptagande af dessa yrkanden och i öfverensstämmelse med dem afgifna propositioner förklarade Herr vice Talmannen sig anse att röstöfvervigt förefanns för den förstnämnda meningen. Votering blef emellertid begärd och, sedan till kontraproposition antagits bifall till Kongl. Maj:ts nädiga proposition, skedde omröstning enligt en nu uppsatt och af Kammarerna godkänd omröstningsproposition, lydande sålunda:

Den, som bifaller Stats-Utskottets hemställanden under litt. a och b i andra punkten af utlåtandet N:o 20 b,

röstar ja ;

Den, det ej vill.

röstar nej;

Vinner nej; har Kammaren med afslag å Utskottets hemställanden, bifallit Kongl. Maj:ts nådiga proposition i det ämne, hvarom förevarande punkt handlar.

Voteringen utföll med 73 ja mot 44 nej; i följd hvaraf Utskottets ifrågavarande hemställanden bifallits.

§ 7.

Anmälades och bordlades följande inkomna ärenden;

Stats-Utskottets utlåtanden:

N:o 21 *b*, angående regleringen af utgifterna under pensionsstaten;

N:o 92, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition, att den beslutade jernvägsanläggningen från Torpshammar eller annan punkt å stambanan från Storvik till riksgränsen mot Norge må byggas bredspårig; samt

N:o 93, i anledning af Kongl. Maj:ts nådiga proposition angående den beskattning, som i följd af tackjernstiondens upphörande bör bergslagerna i riket påföras;

Sammansatta Stats- och Banko-Utskottets utlåtande N:o 4, i anledning af fullmäktiges i Banken och Riksgälds-kontoret framställningar i fråga om uppförande af ett nytt riksdaghus å Helgeandsholmen, äfvensom Riksbankens och Riksgälds-kontorets förläggande till samma holme;

Särskilda Utskottets memorial:

N:o 9, innefattande dels förslag till voteringsproposition och dels en anmälan i anledning af Kamrarnes skiljaktiga beslut rörande den i Utskottets utlåtande N:o 3 behandlade frågan om anställande af skogsingeniörer m. m.; och

N:o 10, med förslag till sammanjemkning af Kamrarnes skiljaktiga beslut vid behandling af Utskottets utlåtande N:o 4, i anledning af väckta förslag rörande ändring i Kongl. Förordningen om egors fredande mot skada af annans hemdjur och om stängselskyldighet den 21 December 1857.

Uppå hemställan af Herr vice Talmannen, beslöt Kammaren att dessa ärenden skulle sättas främst å föredragningslistan för nästa sammanträde, samt att näst efter dem skulle å samma lista uppföras de af Herrar Hjelm och Fahlné ingifna, på Kammarens bord hvilande ansökningar om ledighet från riksdagsöromålen.

Kammarens ledamöter åskildes kl. $\frac{3}{4}$ 1 på natten.

In fidem
H. Husberg.

Måndagen